

Heily Epro • Sirje Toomla

ILUS EMAKEEL

Aabitsakomplekti õpetajaraamat

Kaas: Endla Toots
Kujundus: Mai Suvi
Toimetaja Margit Ross

Tallinn, 2008
ISBN 978-9985-0-2176-7
© Heily Epro, Sirje Toomla, 2008
© Kirjastus Koolibri, 2008

Kõik õigused on kaitstud. Ilma autoriõiguse omanike eelneva kirjaliku loata pole lubatud ühtki selle raamatu osa paljundada ei elektroonilisel, mehaanilisel ega muul viisil.

Kirjastus Koolibri
Hiiu 38
11620 Tallinn
www.koolibri.ee

Trükitud Greifi trükikojas

Sisukord

Sissejuhatus	5
Õppekomplekti tutvustus	5
Tööst erineval arengutasemel lastega	6
Häälikuõpetus	8
Tavaline töökäik	8
Soovitused nädalate ja tundide kaupa	12
1. nädal. Suvest kooli	12
2. nädal. Kodu ja kool	26
3. nädal. Minu kool	36
4. nädal. Kooli ümbrus	46
5. nädal. Minu klass	55
6. nädal. Mina	65
7. nädal. Mina ja sõbrad	72
8. nädal. Minu pere ja kodu	78
9. nädal. Pereliikmete tööd	84
10. nädal. Ole ettevaatlik!	93
11. nädal. Ole ettevaatlik!	100
12. nädal. Vanemate töö	106
13. nädal. Jõulude ootel	111
14. nädal. Jõulude ootel	117
15. nädal. Nüüd tean ja oskan	123
Tunde mitmekesisustavaid mänge	126
Soovitatud jutukogusid	128

Sissejuhatus

Õppekomplekti tutvustus

„Ilusa emakeele” 1. klassi komplekti kuuluvad 1. poolaastal aabits ja töövihik, Jaanus Vaiksoo jutukogu „Jaagupi esimene koolisügis” ning luuleraamat „Onu Heino eksis ära”, CD tekstide ja muusikapaladega, kirjavihik ning õpetajaraamat. Ka ladumisaabitsa uuendatud trükk on sõnavaliku poolest kohandatud käesoleva aabitsa kõrvale. Teemad on otseselt seotud inimeseõpetuse ainekavaga (R. Kippak, A. Kloten, E. Kulderknup, K. Olenko. MINA JA MAAILM).

Õppekomplekti kandev põhimõte on lähtuda terviktekstist, s.t mitte üksnes iga tunni lugudest, vaid aabitsa perekonna ja lapse eluviisi kujutusest tervikuna. **Aabitsa** mõte on olla lapse kogemusele küllalt lähedane, võrreldav, aga samas pakkuda ka uut. Siin on lugemist kõikidele lastele. Tekst on esitatud eri raskusastmetel: kolmes kirjasuuruses, sõnakastis ja pildile paigutatud lausetena. Lugemist hakkab ajapikku kergendama tutvusest toetatud huvi.

Töövihiku ülesanne on toetada suulist ja kirjalikku eneseväljendust, arendada häälikuanalüüsi oskust ja rikastada sõnavara. Korratakse ja kinnistatakse aabitsas käsitletavat.

Hädavajalik töövahend on **ladumisaabits**: õppetekstis leiduvate lihtsamate ja keerukamate sõnade ladumine enne lugemist, õpitava hääliku/tähega sõnade leidmine, sõna muutmine ühe tähe võrra jms on nii lugemise kui ka kirjutamise eeltöök. Õpilaste ladumisaabitsa tähe-pildi komplektis on pildid mustvalged, õpetaja pildikogu on värviline. Töö on mõeldud nii, et kui laps on vajaliku sõna õigesti, ilma abita ära ladunud, võib ta pildi ära värvida. Nii saavad laps ise, õpetaja ja lapsevanem tagasisidet lapse arengu kohta.

Kirjatehnika arendamine algab mitmekülgsest käelisest tegevusest – joonistamine, meisterdamine, rütmiharjutused, kirjutamine eri vahenditega suurele paberile jms. Laste käe kirja kujundamisel on suur tähtsus kirja eelharjutustel, näiteks mustrite joonistamisel. Mustreid võib joonistada rütmifraaside või laulu saatel lapse enda vabalt tõmmatud joonte vahele. Esialgu teeb õpetaja klassitahvlile näidise, koos õpitakse selgeks rütmifraas. Seejärel teevad lapsed sama suurel paberil vabalt valitud kirjutusvahendiga (viltpliats,

rasvakriit, värviline pliiats) – käe ja suu liigutused koos. Edasi harjutatakse mustrit juba kindla raamistikuga tööpinnale või töövihikusse. Põhieesmärk on käsi vabalt liikuma saada.

Õpetajaraamatu suunised on mõeldud valikuliseks ja loovaks kasutamiseks. Tundidena peetakse silmas õpiüksusi, mitte kindlat ajajaotust.

Kool peab lähtuma koolituleva lapse arengutasemest. Iga laps peab alustama sealt, kuhu ta arengus on jõudnud, ja liikuma edasi just temale jõukohases tempos. Nii õpetaja kui ka laps peavad tundma rõõmu tööst aabitsa ja sellele lisanduva õppematerjaliga. Et lapsed on erinevad, siis tuleb õpetajal oma töös lähtuda klassi õpilaste tegelikest võimetest ja nende isiksuslikest omadustest. Iga laps vajab pärast jõukohase tegevuse sooritamist tunnustust. Ka õpetajad on isiksuslikult erinevad, mistõttu ei saa õpetajaraamatu juhised olla otseseks täitmiseks, vaid pigem nõustavaks abiliseks.

Õpetajaraamatus on tekst lapsele lugemiseks ja/või kirjutamiseks suur- tähtedega. Näidissõnadest ja tekstiosadest teeb õpetaja oma valiku vastavalt laste võimekusele. Tekstiosa, mis on kavandatud häälimiseks, kuulamiseks, suuliseks tööks, samuti õpetaja suunavad näidisküsimused, on esitatud väiketähtedega kursiivkirjas. Õpetajaraamatu lõpposas on valik õppemängude kirjeldusi.

Tööst erineval arengutasemel lastega

Komplekti autorid on arvestanud koolituleva lapse puhul selle ettevalmistusega, mis on ette nähtud lasteaia õppekavas. Laste areng on mitmeetapiline. On lapsi, kelle tase ei vasta alushariduse raamkava nõuetele, kuid on ka neid, kelle areng on raamõppekava nõuded kaugelt ületanud.

Arenguks vähemsoodsas keskkonnas kasvanud laps vajab õpetaja erilist tähelepanu ja arengut mitmekülgsest soodustavast tegevusest. Niisugune laps vajab spetsiaalseid individuaalseid harjutusi koos täiskasvanuga (õpetaja, lapsevanem, keda on eelnevalt juhendanud õpetaja). Laps hakkab esmalt lugema lühikesi sõnu (neid, milles ta eristab häälikuid ja nende järjekorda – suudab häälidada). Kui lapsel on raskusi ka tähtede tundmisega, siis võib õpetaja anda talle algul lugeda vaid sõnu, mille tähti ta tunneb kindlalt. Igal aabitsa lehepaari pildil – pildi allosas sõnakastis – või tekstis (lepatriinuga tähistatult) on mõni selline sõna või lause, mida ka päris lugemisoskuse algstaadiumis olev laps suudab lugeda. Pildi allosas olev sõnakast on hea lugemisharjutus algajale lugejale, kuid seda saab kasutada ka keeleõpetuslikult, tööks sõnadega, näitamaks, et muutes sõnas ühte häälikut/tähte, muutub kogu sõna tähendus. Väga oluline on sõnade kasvatamise töövõtte nii alles lugema õppivale kui ka juba lugejale lapsele.

Töö käik tähtede õppimisel:

1. vaata, milliseid osi on selle tähe jaoks vaja;
2. pane osadest kokku see täht;
3. mõtle, mis tähe saad nendest (antud) osadest;
4. leia pildid, millel oleva eseme/olendi nimetuse esitäheks see täht peaks olema jne.

Kui laps oskab hääliku-/täheanalüüsi, võib ta otsida sõnasse ka teisi või kõiki teisi tähti. Kui laps analüüsida ei oska, siis on hea, kui ta suudab leida sõna algus- ja/või lõpptähte.

Õpetajal võiks olla paar väiksemat aabitsateemadega seotud pilti, mille juures asuva sõna mõne tähe asemel on _ (aabitsa esimese kolmandiku juures esimene ja/või viimane täht, edaspidi ka sõna sees need tähed, mis on käesoleval tunnil kordamise/õppimise tähtedeks). Nii tunneb laps endki aabitsaga seotuna ja suutlikuna mõnd selle ülesannet edukalt sooritama.

Kui laps loeb tähthaaval lühemaid sõnu, on tema jaoks lepatriinulaused – lühikesed sõnad ja lühikestest sõnadest koosnevad lühikesed laused.

Laps, kes loeb keerukamaid sõnu tähthaaval ja kogu lause mõningate peatustega, on teise taseme lugeja. Temagi alustab lepatriinu-lausetest, aga jätkab siis juba järgmise tasemega. Teise taseme sõnad on veidi pikemad, lausetes on enam omadus- ja määrsõnu. Laused on veel suhteliselt lühikesed lihtlaused ja otse mõistetavad. Oma tasemest edasi võib õpilane soovi ja tahtmise korral alati lugeda, see on kiiduväärt.

Laps, kelle lugemisoskus ületab I klassis eeldatava, loeb lisaks lepatriinu- ja teise taseme lausetele ka normaalteksti osa – seega tervikteksti. Sõnavara on sel tasemel keerukam, on rohkem liitsõnu ja piltlikke väljendeid, sest automatiseerumiseni jõudma hakkav või jõudnud lugemisoskus võimaldab loetava mõtet tähelepanelikult jälgida. Neile sobivad ka luuletused, rahvataarkused jm lisatekstitid.

Innustama peab ühelt tasemelt teisele üleminekut, kiites lapsi, kes on teinud lugemisel edusamme. Kuid see ei saa tulla käsu korras. Et stimuleerida soovi lugeda raskemat, tuleks ajuti märkida (üllatuda) – *Mall* on hakanud meil lugema juba hoopis keerulisemat teksti!

Häälikuõpetus

Häälikuanalüüsi puhul on lapsele sobivaim praktiline lähenemine: igal tähel on hää, milleks on häälik; igal häälikul on kirjas oma märk ehk täht. Osa häälikuid kõlab teistest paremini, nad kostavad kaugele. Lastega tuleb alati hääli läbi proovida, näiteks lasta praakil ukse tagant eri häälikuid hüüda. Mõnda on kuulda, mõnda mitte. Miks mõni häälik kostab paremini? Iseenesest hääli ei teki. Proovi mitte hingata ja katsu hinge kinni hoides midagi öelda. Kas ei tule välja? Hingamiseta ei saa ka häält olla. Võtame peegli ja vaatame suu asendit täishäälikute moodustamisel – suu on lahti, õhk pääseb suust otse välja. Näiteks *m-* ja *n-*hääliku moodustamisel tuleb õhk nina kaudu välja, *l-*hääliku puhul on õhu väljapääsul keel ees. Eri häälikuid moodustades on suu asend erinev (seda peaks vaatama peeglist või naaber naabrilt). Õpilane peaks **ise** tajuma, et suu erisugune asend tekitab ka erinevad häälikud. See on uurimise ja avastamise aeg!

Miks on osa tähti punase ringi sees? Need on täishäälikute tähed. Nendega saab hüüda, nad kostavad kaugele, neid on terve suu täis, ilma nendeta ei saa hääldada ühtegi sõna, nad on väga tähtsad. Miks nimetatakse neid häälikuid **täishäälikuteks**? Miks näiteks N ei ole punane? Proovime *n-*häälikuga hüüda, ütleme teda. Mitme põõsa taha teine laps sind kuuleks? *n-*i hääli ei ole nii kõlav, aga *n* ei ole päris hääletu, nagu on *s*, *h* või sulghäälikud. Kuidas veel öeldakse? Öeldakse *e-nn*. Kumb kõlab rohkem (proovime)? Mis häälik on appi võetud? Hääldame *e-nn* – *e* on abiks. Kas on paremini kuulda siis, kui *n-*il on täishäälik kaasas? Tähel on niisugune nimi – **kaashäälik**. Tema tahab, et ta nimes oleks alati mõni täishäälik kaasas (julgestuseks). N-tähe nimel on *e* kaasas, et N paremini kostaks.

Vajalik on võrrelda õpitavaid/õpitud tähti omavahel, leida sarnasusi ja erinevusi (võrdlemine arendab ühtlasi mõtlemisvõimet), otsida ja leida sõnu, milles õpitav häälik on alguses (või mida tuleks kirjutama hakata antud tähega), sees või lõpus.

Tavaline töökäik

Õpetuse üldisem korraldus järgigu reeglit SUULISELT kõnelt KIRJALIKULE, s.t tunni ettevalmistavas osas on rõhk kuulamis- ja kõnelemisülesannetel, millega valmistatakse lapsed ette lugemis- ja kirjutamisülesannete täitmiseks. Et tunnitegevuse lõppjärguna mõeldud aabitsatekstid on sageli üsna nõudlikud, tuleb eelnevate sõnavara rikastamise ülesannete toel luua sild lapse tegelikust kõnест loetava tekstini.

Kuulamine ja kõnelemine

Suhtlemis- ja väljendusoskuse arendamiseks kasutatakse tegevusi, mis toetavad ka lugema õppimist:

- tähelepanu-, mälu- ja mõtlemisharjutused (jätka rida: SAI – SEEN – ...; vaata, missugune sõna ei kuulu ritta jms);
- enese elukogemuse sõnastamine (tahvlil või ladumisalusel toeks lausemudelid: MINA OLEN ...; MUL ON ...; MINU KODUS ON ...; MULLE MEELDIB ...);
- harjutused, mis soodustavad õiget hingamist, hääldust ja intonatsiooni;
- mängud, mis õpetavad suhtlemist, sõnumite koostamist ja vastuvõtmist, enese väljendamist ja teiste kõne jälgimist;
- ettelugemise, laulmise ja jutustamise jälgimine ning sellega kaasnev tegevus – loovtöö (nt joonistamine, meisterdamine), rütmiloomine ja -seade;
- töö sõna ja lause rütmiga;
- teemakohaste lausete moodustamine aabitsatekstis sisalduvate lausemudelite abil, nii et lugema hakates tuntaks laused juba ära.

Lugemine ja kirjutamine

Et suur osa lastest tunneb tähti ja oskab lugeda, osa aga ehk mitte niivõrd, on eriti tähtsad tegevused, kus ülesandeid lahendatakse rühmas või paaris:

- sõnade ladumine sõnavara põhjal (lao pildi kohta sõnu, mida oskad; lao nimed; nimeta asju, mida klassis näed; lao sõnad jne);
- sõnade ladumine ladumisaabitsa piltide põhjal;
- sõnade ladumine õpetaja ja kaaslaste öeldu põhjal;
- sõnade muutmine mõnd tähte asendades, uue moodustise tähenduse üle otsustamine;
- „jalgadega sõna” – lapsed hoiavad igaüks üht antud tähte käes ja seisavad järjekorda nii, et tekiks sõna;
- sõnasedelite kirjutamine, sedelite abil lausete moodustamine;
- ühised kirjatööd – loendite koostamine, lugemismõistatuse lahendamine (nt ristsõna), jutukeste koostamine.

Aabitsatekstide lugemine

Lugemisele eelneb alati töö aabitsapildiga, sellel kujutatut nimetamine, olukorrast jutustamine, võrdlemine oma elukogemusega. Et lugudel enamasti pealkirja pole, võiks proovida piltide järgi seda sõnastada. Laste pakutud pealkirjad kirjutatakse tahvlile. Pärast lugemist arutletakse, missugune pealkiri eriti hästi sobib või milline veel sobiks.

Pildile on paigutatud lause või sõna, mis on lugemiseks jõukohane ka äsja esmase lugemisoskuse saavutanud lapsele. Lause pildil on jaotatud sõnadeks sõnakaartidena. See on ühine osa, mis seob lugemisoskuse põhjal kõiki klassi lapsi. Kui klassis on laps, kellel pole esialgu ka esmast lugemisoskust, suudab ta siiski sellest lausest või üksiksõnast leida algus- ja lõpptähed või nimetada kõik sõnas olevad tähed. Pildi allosas olev sõnakast on mõeldud kõigile lugemisharjutusteks ja näitab ühtlasi, et erinevates sõnades on sageli suuremad või väiksemad ühesugused osad ja sarnasused.

Alustuseks lugeda ükshaaval sõnu ja lauseid, mida oskavad lugeda kõik, ka tagasihoidlikuma tasemega lapsed. Seejärel lasta lapsel otsida, milliseid sõnu või lauseid ta oskab lugeda. Millisel tasemel laps loeb, võiks jääda tema enese valida. Õpetajal tuleks vältida eelarvamust, nagu oleks üks laps alati nõrk ja teine tugev. Lapsed arenevad selles vanuses hüppeliselt ja ikka peab avanema võimalus olla täna tublim kui eile. Samas võib ka soravalt lugejal mõni teema või hetkeseisund (väsimus vm) raskusi tekitada.

Valik lugemisülesandeid pärast tekstiga tutvumist:

- leia näiteks sõna, mis algab A-ga ja lõpeb S-iga;
- leia sõnu pildi kohta;
- leia lause, mis täpselt sobib pildiga;
- loe, mida ütleb ema;
- leia lause, mis sinu meelest on vanasõna;
- loe lause, mis sulle kõige rohkem meeldib;
- lause (sõna) peitmise mäng (peitsin sõna, arvake ära, millise – kõik loevad üksikuid sõnu, kuni peidetu on ära arvatud).

Et lehekülje ülaservas on tähestikureas suur- ja väiketäht kõrvuti, saab lasta lastel otsida tekstist sõnu, milles on õpitav täht (tähelepanuharjutus). Kui laps alles õpib tähti tundma, siis peaks tal laskma otsida vaid suurtähti.

Aabitsa teises osas, kus tekstid on valdavalt väiketähtedega ja kogu tähestik on klassis üle vaadatud, tulevad teksti kõrvale abistavad küsimused. Need võimaldavad järke pidada. Paigutatud on kõik küsimused nii, et vastuse leiab küsimusega kohakuti olevast lõigust.

Kindlasti tuleb tähelepanu pöörata **liitsõnadele**, mille osiseid märgivad sõna alla tõmmatud kaarekesed. Esmalt tuleb lapsele tutvustada liitsõna – see on mitmest, harilikult kahest iseseisva tähendusega sõnast moodustunud uue tähendusega sõna. Lastele peab näitama, et sõna koosneb kahest (mõnel juhul isegi kolmest) osast. Liitsõna saab n-ö lahti võtta või raamatus teise poole sõnast kinni katta ja lugeda osade kaupa. Lugemisoskuse algusjärgus oleva lapse silmahaare lugemisel on kuni 5 tähte, mistõttu on pikkade sõnade lugemine talle

raske – ta peab tähed ühekaupa üle vaatama. Sõna algus hajub, enne kui laps sõna tähenduse teadvustab. Liitsõnade kokkulugemist kergendab selle osiste piiri määratlemine: laps saab kokku lugeda tähendusega sõnaosa ja siis lugemist jätkata. Nii püsib esimene osa paremini meeles ja laps saab liitsõna kergemini kokku. Selline ettevalmistus kergendab ka lugemisraskustega lapse tööd.

Tekstis esinevate liitsõnade puhul võib leida esmalt sõnad, mis on liitsõnas peidus, moodustada sõna mõlema poolega (SEENEVIHM = SEEN + VIHM) lauseid. Õpetajal võiksid olla sõna mõlemad pooled eraldi sedelitel, et laps saaks neid omavahel sobitada ning ka uusi liitsõnu moodustada.

Töövihik

Seost käsitletava aabitsapala ja töövihiku harjutuste vahel näitavad raamatulehe veerisel märgitud ruudus või ringis ülesandenumbrid. Ruut viitab, et selle harjutuse sooritamiseks on vaja pala eelnevalt läbi töötada, pala tunda ja/või kasutada. Ringi puhul otsest seost ei ole.

Enne tähtede kirjutamist:

- joonistada neid õhus, laual, kaaslase seljal, ühel jalal seistes jms;
- moodustada tähti oma kehaga, koos sõbraga;
- moodustada tähti pliiatsitest, nõõrist, kivikestest, tammetõrudest jne;
- kirjutada tähti suurele tapeedile (hea, kui tapeedi saaks kinnitada seinale), A3-paberile;
- kirjutada oma kõige ilusamini välja tulnud täht tahvlile;
- kaunistada õpitav/korratav täht A4-paberil, teha ta elavaks;
- otsida klassist esemeid, mis on käsitletava tähe moodi.

Nooled tähe juures töövihikus näitavad pliiatsi liikumise suunda kirjutamisel. Tähed võib kirjutada üle vastavalt häälikurühma värvile. Järgneb ühe rea kirjutamine. Õpilased võivad kirjutada eri viisi. Õpetaja ülesanne on juhtida tähelepanu õigele kirjutusviisile, mis hiljem ühtib käe liikumisega suure kirjatähe kirjutamisel.

Soovitused nädalate ja tundide kaupa

1. NÄDAL

september	1, 2	3, 4	5	6
SUVEST KOOLI	Tutvumine omavahel, vestlemine; mängud. Tutvumine aabitsa ja töövihikuga. Mõisted <i>autor</i> , <i>pealkiri</i> , <i>tegelane</i> .	Pildi järgi jutustamine, häälimine. Lause, sõna, liitsõna.	Jätkub vestlemine suvest ja suvetegemistest.	Tähed ja tähestik. Tähed A ja I – täishäälikud.
	Aabitsa sisekaas, lk 2–3 Tv lk 2	A lk 4–5 Tv lk 3–4	A lk 6–7 Tv lk 5	A lk 8–9 Tv lk 6–7

Aabitsa sisekaas

- **Ettelugemiseks:** Ellen Niit „September” (Suur Suisleppapuu. Eesti Raamat, 1983, lk 109 või Ühel viivul vikervalgel. Tiritamm, 1999, lk 125).
- **Näidisküsimusi:** *Mis kuu meil praegu on?* Kuupäeva märkimine tahvlele.
- **Kuulamiseks:** „Meie kiisul kriimud silmad” (CD-1). Kuulamise eesmärk on luua meeleolu arutluseks kooli teemadel. **Näidisküsimusi:** *Mis toimus metsas? Mis juhtus lastega, kes lugeda ei osanud? Kes said pai?*
- **Ettelugemiseks:** Välja Künnap „Kuidas Mints koolis käis?” (Täheke 2/1970). **Arutelu** kooli teemal. Tahvlile luuletus: Lilian Kivi, Milvi Roosleht „Kool”.

*On kool
üks paras paik,
kus lapse elul
õige maik.
Kui virgalt
tunnist tundi käid,
on pea sul peagi tarkust täis.*

Näidisküsimusi: *Mis meid koolis ees ootab? Mida õpitakse erinevates tundides?*

- **Tutvumine õpetaja ja üksteisega.** Nimemängud, tutvumismängud (vt ka M. Müürsepp, A. Uusen. Esimene kooliraamat. Õpetajaraamat. Koolibri, 2002). Suhtlemismänge nimedega (vt tutvumismängud lk 126). Klassis võib olla mõni tahviloom vms tegelane, kes tahab laste nimesid teada. Näiteks ütleb iga laps oma nime ja nimetab sama esitähga algava asja/olendi, mis talle meeldib (*Tiinale meeldib tihane*).

- Lisaks: Ira Lember „Meeldimise lugu” (Laps visiitkardiga. Eesti Raamat, 1988, lk 55–57). *Kuidas õpetajat kõnetada? Kas on viisakas öelda õpetajale „sina” või „teie”?*

- **Jutustamine** oma suvetegevimestest. Eeltööna võib joonistada pildi (näiteks ühest meeldejäanud suvepäevast või pildikesi suvest), mis toetab jutustamist.

Näidisküsimusi: *Mida sina suvel tegid? Mida suvistest tegevustest saab teha kooliajal? Kindlasti peaks igaüks klassist saama rääkida.*

- Aabitsa sisekaane **pildi vaatlus**. Näidisküsimusi: *Kes on aabitsa sisekaane pildil? Mis nime kellelegi paneksid? Milline laps sulle mõnda tuttavat meenutab? Kus keegi on? Kes mida teeb? Kelle tegevus on sulle kõige tuttavam? Kas tunned ära oma suvetegevimi?*

Ka linnas võib suvel huvitavat tegevust leida. Mida saab suvel maal, mida linnas huvitavat teha? Mida nimetatust saab teha ka kooli ajal?

Pildi järgi jutustada võib ka nii, et laps valib välja ühe tegelase, kes ta sellel pildil võiks olla. *Jutusta endast. Mida sa teed, mis sulle meeldib? Millega sa praegu tegeled?*

Tähelepanu tuleb pöörata ka detailidele pildil: *Mis marjad kasvavad metsa ääres? Mis lind on puu otsas? Mida teeb poiss, kelle särgi peal on elevandid? Miks üks laps kodus on (piilub ukse vahelt)?*

Igale lapsele pildil võib õpilane nime anda, siis on tal kergem jutustada. Õpetaja ülesandeks on jälgida, et kõik saaksid kaasa rääkida, et keegi ennast halvasti ei tunneks. Iga õpilane ütleb midagi pildi kohta. Õpetaja tõdeb, et see oli ilus lause. *Kes tahaks lauset korrata? Õpetaja toob sisse mõiste „lause”.*

- **Õppevahendite nimetamine**, nende otstarbest ja hoidmisest vestlemine. Oma nime ja muu vajaliku kirjutamine õppevahenditele.

- **Tahvile** sõnu: PUU, ONN, RATAS, KASS, TÖÖ, LILL, AED, MAJA, UKS, RÕNGAS, RÄHN, PALL, KOTT.

Näidisküsimusi: *Millist sõna oskad lugeda? Loe sõna, mis sobib aabitsa pildiga. Kus on aabitsa sisekaane pildil puu, onn, sipelgapesa? (vasakul, paremal, all, ülal)*

Eelmist tegevust võib korraldada ka nii, et tahvlil on näiteks viis sõna: PÕÕSAS, MAJA, KUTSIKAS, VIHM, LIIV. *Millised nendest käivad selle pildi kohta?* Kõik lapsed panevad silmad kinni, õpetaja kustutab ühe sõna ja kirjutab teise asemele. *Kes leidis, milline sõna on asemele kirjutatud?*

- Sõnade (nimede) **häälimine**, häälikute järjekorra määramine. Lapsed kirjutavad kordamööda oma nime tahvlile. Iga nime puhul vaadelda ja kuulata, mitu häälikut ja tähte on selles nimes. Ka õpetaja lauale, tahvliservale või ladumisalusele võivad olla asetatud laste nimedega kaardid (nii suured, et need oleksid hästi näha igale lapsele klassis). Laps leiab kaartide seast oma nimega kaardi ja võrdleb, kas tema enda ja kaardile kirjutatud nimes on kõik samad tähed samas järjekorras.

Lisad, mängud

- Mäng „Aga sinu nimi?“. Lapsed seisavad/istuvad ringis. Üks laps viskab kaaslasele palli ja ütleb: „Minu nimi on Tiina. Aga sinu?“ Palli püüdjast vastab küsimusele ja viskab palli omakorda kellelegi teisele.
- Enne tunni või koolipäeva lõppemist tuleb lastega rääkida, teha päeva kokkuvõtte. *Mida ja kellele sa tahaksid oma koolipäevast rääkida?* Kui lapsed kuulevad oma kaaslaste mõtteid, siis on suurem võimalus, et kodus ainult söömisest ja lihtsalt hästiminemisest ei räägita. Tore, kui lapsevanem tunneb huvi, tore, kui lapsel on millestki rääkida. Oluline on lapse positiivne emotsioon – siis tahab ta järgmisel päeval hea meelega tagasi tulla.

Aabits lk 2–3, tv lk 2

- **Tutvumismängud** laste nimedega.

Nimede äraarvamise mäng. *Kelle nimi algab A-ga, kükitab!* Klass meenutab, mis on selle lapse nimi. *Kelle nimi algab E-ga, plaksutab!* *Kelle nimi algab I-ga, tõuseb püsti!* Jne. Nimesid korratakse kogu klassiga.

Nimemäng. Õpetaja ütleb kellegi nime tummalt, ainult suu liikumisega. Kes arvab ära, kelle nime öeldi, ütleb selle kõva häälega ja viskab sellele lapsele palli.

- **Vestlus** klassist ja klassikaaslastest.

Näidisküsimusi: *Mitu last õpib meie klassis? Mitu tüdrukut ja mitu poissi õpib meie klassis?* Õpetaja kutsub tüdrukud ja poisid eraldi klassi ette. *Kas sa tead juba mõne klassikaaslase nime?*

Lapsed kirjutavad sedelile oma eesnime ning perekonnanimeks mõne eseme/looma/linnu/puu nimetuse, milles ei ole tähti rohkem kui tema ühel

käel sõrmi. Tingimuseks võib olla ka see, et valitud nimi algab sama tähega mis lapse eesnimi (Mari Maasikas, Karl Karu, Rita Raamat). Sedelid antakse õpetaja kätte, kes need uuesti laiali jaotab. Lapsed loevad, mis nimi on sedelil, ning tagastavad selle õigele omanikule. Võib põhjendada, miks valiti just sellised perekonnanimed.

- **Ettelugemiseks:** Elar Kuus „Võhivõõrad” (Täheke 10/1974).
- **Arutelu** pinginaabrist. Näidisküsimusi: *Kes on sinu pinginaaber? Kes istub sinu ees, kes taga?* Panna silmad kinni ja kirjeldada oma pinginaabri välimust. Võib ka nii, et lapsed sulevad silmad. Õpetaja ütleb ühe lapse nime, kõik teised püüavad meenutada, kes on tema pinginaaber ja milline ta välja näeb. Näidisküsimusi: *Tahaksid sa oma ema/isa endale pinginaabriks? Mille poolest oleks see hea/halb?*
- **Vestlus** esimesest koolipäevast. *Nimeta üks asi, mis sulle eilsest päevast kõige rohkem meelde jäi.* Õpetaja kirjutab selle sõna sedelile. Laps asetab sõnakaardi näiteks õpetaja laual olevasse karp. Õpetaja selgitab, et need on sõnad. Kui teisi sõnu appi võtta ja sõnad õigesse järjekorda panna, saame lause. *Ütle eilse koolipäeva kohta üks lause. Mitu sõna on sinu/tema lauses? Mis on lause esimene/viimane sõna?*
- **Tutvumine aabitsa ja töövihikuga.** Tutvuda lähemalt tegelastega – aabitsas on neljaliikmeline pere, kelle kolmas laps Jaagup läheb esimesse klassi. Jaagupil on vanem vend Kaspar, kes läheb neljandasse klassi, vanem õde Teele, kes läheb kolmandasse klassi, ja noorem vend Artur, kes on kaheaastane.
- **Pildi vaatlus** (aabits lk 2–3). Näidisküsimusi: *Kes on pildil? Kus on tegelased? (maal, kodus) Mida teevad ema, isa ja lapsed? Mis lipp lehvib õuel? Miks on pildil Eesti lipp? Kus sa oled veel Eesti lippu näinud?* Õpetaja kiidab, kui keegi moodustab korrektse lause ja kordab uut mõistet. Õpetaja esitab küsimusi, mis juhivad tähelepanu ka pildi detailidele. Pildil on lisaks tegelastele veel tähed. Leidmise järjekorras kirjutatakse need tahvlile, võimaluse korral sama värviga, kui on täht aabitsapildil. Asjakohane on küsimus, miks on tähed eri värvi. Ka häälikutel on oma pered, igal oma värv. Tähtedega moodustada sõnu, mis on seotud suvega. Näiteks: S – *Keda te suvel nägite? Kus käisite? Kellel tuleb meelde sõna, mis algab S-iga?* (suvi, Saaremaa, sisalik) Lastele võib anda ka lehekese, kuhu nad sõnu kirjutavad/ joonistavad (ühele küljele üks ja teisele teine).
- **Tutvumine ladumisaabitsaga** (tähed võivad olla veel lahti lõikamata). Ladumisaabitsas on oma häälikupere värvi tähed, lause lõpumärgid, mustvalged pildid. Laduda võib nii laua pinnal kui ka ladumisaabitsa (liikuva aabitsa) alusel.

- **Töövihik** lk 2. Tähtedest saab moodustada sõnu. Vahel on aga sõnade asemel märgid. Tutvuda märkidega, mis hakkavad töövihiku ülesandeid seletama – töövihiku tingmärkidega. Märk dubleerib tööjuhendit ja on abiks lastele, kellel on veel lugemisega raskusi.
Võib välja mõelda ka liigutused, mis tähistavad mingit tegevust (asendavad märki). Töövihiku teises osas lisandub jutustamisele viitav märk.

Lisad, mängud

- Leida tahvlil/aabitsa pildil olevate tähtede hulgast üles oma nime täht/tähed.
- Leida kõige toredam täht – teha sellega algavaid sõnu. Proovida moodustada lauseid. *Missugune on sinu meelest kõige toredam täht? Ütle selle häälikuga algav sõna, tee lause.*

Kuulamise ja jutustamise tund – tv lk 3

- **Ettelugemiseks:** Jaanus Vaiksoo „Seenevihm”, 1. osa (Jaagupi esimene koolisügis, lk 5–6, ...*Rattakiiver on ühele pisikesele poisile, kes veel õieti rääkivad ei oska, üks ütlemata uhke asi.*).

Arutelu kuulatud loo üle. Näidisküsimusi: *Kus oli pere? Mida tehti? Kes olid tegelased? Mille poolest on vihm hea, mille poolest halb? Kes on sinu peres? Mida teie koos teete? Mida teie suvel koos tegite? Miks on suvi tore?*

- **Töövihik** lk 3. Pere sõidab ratastega metsa seenele. *Mis on sellel pildil? Kas on nii, nagu jutus kuulsid? Mis on/ei ole samamoodi kui etteloetud jutus?*

Otsida koos üles ja kirjutada tahvlile pildile peidetud tähed (R, T, J, I, A, K, E, M, L, S, U, N, P). A, K, T, J on aabitsategelaste nimede esimesed tähed (Artur, Kaspar, Teele, Jaagup), E- ja I-ga algavad ema ja isa, R on aga sõnas „ratas” esimene täht. Lisaks võib iga laps pakkuda nende algustähtedega sõnu, leida sõnu pildi järgi, moodustada lauseid.

Kas kuulnud loos on ka tegelasi, kelle nimi algab sama tähega? Õpetaja kirjutab need nimed tahvlile, lapsed laovad ladumisaabitsasse.

- **Tahvlil** laste nimed: KASPAR, JAAGUP, ARTUR, TEELE. Lugeda nimesid.
Näidisküsimusi: *Mitu tüdruku ja mitu poisi nime on tahvlil? Millised on poiste nimed? Milliseid nimesid sa veel tead? Tõmmata tüdruku nimele joon alla.*
- Nimede **ladumine** ladumisaabitsasse. Laduda näiteks kolm tüdruku- ja kolm poisinime.
Näidisküsimusi: *Mis tähega see nimi algab? Mitu tähte on selles nimes?*

- **Kirjatehnika.** Kirja eelharjutusi alustada valgel A3-paberil, tõmmates sinna jooni järgmise rütmisalmla saatel:

Täpike, täpike, leia teine täpike.

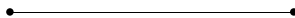

Täpike, täpike, joon nüüd nende vahele.

Täpike, täpike, saame laia vahe me.

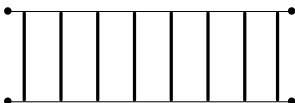
Sama salmike on ka „Kirjavihiku” 1. osa lk-1 1.

Joonte vahele tõmmatakse püstkriipsud:

Kurr-karr, kus sa lähed?

Nurr-narr, nurme lähen.

Näidisküsimusi: *Kumba kätte võtad pliatsi?* Proovida kirjutada oma nimi või joonistada vaheldumisi mõlema käega. Tähelepanu tuleb klassis kindlasti pöörata õigele kirjutamisasendile.

Lisad, mängud

- Laulumäng „Tere, Toomas! Tere, Tõnu!”. Lapsed seisavad paarikaupa nägudega vastamisi.

Tere, Toomas! Tere, Tõnu! (tervitavad kättpidi)

Mul ei ole lihtsalt sõnu. (laiutavad käsi)

Pole sind ma ammu näinud –

küll sa oled targaks läinud! (löövad käega)

Astuvad järgmise paarilise juurde.

- Soovitus: teha aabitsapere nimekaardid. Alati saab lisada mõne uue sugulase või peretuttava. Aegamööda kujuneb aabitsapere mudel (*Kes on kes?*), omamoodi sugupuu, mis toetab kujutlust tervikpildi loomisel.

Lahtisi nimekaarte saab alati tarbe korral kasutada, nt asetada tegelase nimekaart tahvliservale, kui temast tunni palas juttu on jms.

- Liikumiseks: pooled lastest on vihmaks, teised on seened. Vihm krõbistab sõrmedega lauale, seened hakkavad kasvama. Siis vahetatakse osad. Igaüks saab öelda, mis seen ta mängult oli.

Aabits lk 4–5, tv lk 4

- **Ettelugemiseks:** Jaanus Vaiksoo „Seenevihm”, 2. osa (Jaagupi esimene koolisügis, lk 6–7, *Varsti sõitis mööda külavaheteed metsa poole kogu Orunurmede pere...*).

Lugemise ajal peaks olema õpetajal näidata tekstis nimetatud seente pilte – kuuseriisikas, kaseseen (kaseriisikas), puravik, pilvik, võiseen, tatikas.

Arutelu kuulnud pala üle. Näidisküsimusi: *Kus oli pere? Mida tehti? Kes olid tegelased?*

Kas sina oled seenel käinud? Jutustada oma seenelkäimisest. Mis on seenele minnes vaja kaasa võtta? (nuga, korv) Miks? Mida selga panna? Lasta nimetada tuttavaid seeni.

- **Tahvil** seenenimetused: RIISIKAS, PURAVIK, PILVIK, KUKeseen, VÕISEEN, TATIKAS.

Näidisküsimusi: *Milliseid neist oskad lugeda? Millise tähega need sõnad algavad, lõpevad?*

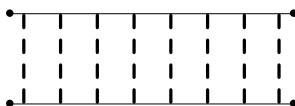
- **Pildi vaatlus** (aabits lk 4–5). Näidisküsimusi: *Kes on pildil? Mis tähtedega nende nimed algavad? Mida teevad isa, Kaspar ja Teele? (vaatavad Arturi leitud seent) Mis seene Artur leidis? Missugused seened on pildil? Mida teevad Jaagup ja ema? (söövad marju) Milliseid marju nad võiksid süüa? Mida sina oled metsas põske pistnud? Mida aias? Milline on ilm? Mille järgi saad aru, et ilm on ilus? Milline aasta-aeg on pildil? Kirjelda sügisest metsa. Mille järgi sa sügise ära tunnud? Mis iseloomustab pildil sügist? Miks kõik puud ei ole veel raagus?*

- **Töövihik** h 2. Kindlasti tuleb lastele selgitada, mis seen on tatikas.

EE (9, lk 311) andmed õpetaja tarvis: tatik – pealt limase kübaraga (sellest nimetus) kandseente perekond puravikulaadsete seltsist; u. 50 liiki, Eestis 9 liiki. Männikuis kasvavad tavalised söögiseened on võitatik ehk võipuravik, lehmatatik ehk lemapuravik, lambatatic ehk lambapuravik, kuldtatik ja liivatatic.

Tv h 3 eeltöö. Kirja eelharjutus A4-paberile:

*Saja, saja, vihmakene,
rõõmus minu meelekene.*

Lapsed teevad samal ajal paberile sinise pliiatsiga katkendlikke jooni, ülalt alla neli joont (vihm) ja kordavad ise salmikest. Pildile joonistatakse päike, sest pärast vihma läheb ilm ilusaks, päike tuleb välja.

Kuula ja joonista! Õpilased kuulavad hoolega, mida õpetaja räägib, ja joonistavad. Kes tahab, joonistab kuulamise ajal, kes tahab, pärast kuulamist.

Päike paistab, taevas on ilus sinine. Ootamatult ilmub tume pilv, hakkab sadama tihedat äikesevihma. On väga tugev vihmahoog. Niisama kiiresti, kui see algas, saab sadu ka otsa. Vihm lakkab. Sinisesse taevasse ilmub ... (mis?)

Arutelu vikerkaarest. Näidisküsimusi: *Kes on näinud vikerkaart? Õpetajal on pilt või foto vikerkaarest. Millised on vikerkaare värvid?* (punane, oranž, kollane, roheline, sinine, tumesinine, violetne/lilla) Joonistada vikerkaar pildile.

- **Lugemine** (aabits lk 4–5). *Millised sõnad on pildil? Arutelu*, kas need kõik on nimed. (EMA, ISA ei ole) *Kuidas sina oma vanemaid kutsud?*

Õpetajal on siinkohal võimalus saada aimu oma õpilaste lugemisoskusest. Lasta lugeda lühemaid ja pikemaid sõnu vastavalt oskustele.

Esimene kohtumine aabitsa lepatriinuga. Seletada, mis on selles aabitsas lepatriinulause. *Aabitsas jalutab ringi üks väike lepatriinu. Ta hakkab näitama lugemiseks kohta nendele lastele, kes alles alustavad lugemise õppimiseega.*

- **Praktiline tutvumine sõna ja lausega**: tuletada meelde, mis on sõna ja et sõnadest koosneb lause.

Näidiskäsitlus: *Leia aabitsatekstist lause, milles on neli sõna.*

Näiteks lause JAAGUPI PERE ON METSAS.

Õpetaja kirjutab selle lause skeemina tahvlile:

_____ – *Mitu sõna on selles lauses? Mis on lause esimene sõna? Mis on lause esimene täht?* J on lause algustäht: **J** _____

Lause algustäht kirjutada tahvlile värvilise kriidiga. *Mis on lause viimane sõna?* Võib leida ka kõik teised lause sõnad ja märkida tahvliskeemile nende esitähed – **J** _____ **P** _____ **O** _____ **M** _____

Lause lõpetab märk, lõpetada ka tahvlil skeem –

J _____ **P** _____ **O** _____ **M** _____.

Sellel leheküljel on lauseid, mille lõpus on punkt, küsimärk, hüüumärk. *Millal kasutatakse hüüumärki? Õelda lauset See on ju puravik hüüatusena.*

Millal kasutatakse küsimärki? Õelda lause Kas puravik on hea seen? öige intonatsiooniga (eesti küsilause intonatsioon on langev nagu väitlausegi oma).

Mitmest sõnast koosnevad teised selle leheküje laused? Kuidas me neid lauseid saame „üles kirjutada“?

Lugeda lauset ja leida sellele vastav olukord või tegevus pildilt.

- **Laduda** ladumisaabitsasse lause või sõnu lausest (neile, kes rohkemaga toime ei tule) „Pere pistab pohli pöske. / Pere pistab pöske punaseid pohli.“

Mille poolest on see lause eriline? – Kõik sõnad selles lauses algavad sama algustähega. See on ühtlasi hea hääldusharjutus: Ütle kiiresti ja selgelt!

NB! Kindlasti vajab selgitust sõnapaar *põske pistnud*.

- Häälikute järjekorra määramine, **häälimine**. *Kui sina ütled mõne sõna, siis mina kuulen seda, sest sõnas kõlavad häälikud. Kui sõna on kirjutatud, siis näeme tähti. Tähed on häälikute pildid. Nii saame sõnu ka näha.*

Milliseid häälikuid kuuled sõnas „pere”? Hääldata lastega. Mitu tähte on vaja selle sõna kirjutamiseks? Õpetaja kirjutab tahvlile. Milliseid häälikuid kuuled sõnas „seen”? Vaata seda sõna. (tahvlile SEEN) Mitu tähte on selles sõnas? Miks on ühe e-hääliku jaoks kaks E-tähte? Häälikuid ja tähti võibki sõnades olla eri arv.

Lisad, mängud

- Mis on mets? Anda toeks lausemudeleid (tahvlile kirjutatuna või sõna-sedelitel): METSAS ELAVAD ...; METSAS KASVAVAD
- Õpetaja ütle igasuguseid sõnu. Kui õpilased kuulevad mõne seene nimetust, siis annavad nad sellest kokkulepitud liigutusega märku (kükivad, plaksutavad).
- Tahvlil on seente nimetustega sõnasildid. Lapsed loevad silte, panevad silmad kinni ja õpetaja võtab ühe sildi ära. Lapsed mõistatavad, mis on puudu. Võib ka vahetada siltide järjekorda või vahetada ühe sildi teisega.
- Rütmimäng seenenimetustega. *Millise seene nime koputan?* – PU-RA-VIK; PIL-VIK; KU-KE-SEEN.
- Mõistatada, kumb seen on söödav. *Valged lilled punasel põllul?* (kärbseseen) *Alt on valge nagu sai, kübar tumepruun ja lai?* (puravik)
- Mida tehakse seentest? (seenesupp, -kaste, -pirukas, -salat)
- Joonistada võluseen. Jutustada, mis on selles seenes erilist, imelist, müstilist.
- Loovülesanne käsitöötunniks: seene rebimine värvilistest paberitest, metsa kujundamine.
- Leida aabitsapildi järgi sõnu, mida saab kirjutada kolme tähega (õpetaja kirjutab need tahvlile): ISA, EMA, OKS, PUU; nelja tähega: SEEN, KORV, MÜTS, LEHT jne. Moodustada nende sõnadega lauseid, laduda.
- Teha sõnu oma nimes olevate tähtedega (EVA – ema, vaip, auto; JAAGUP – jõhvikas, auto, aken, gloobus, uks, padi).
- Vikerkaarevärvide nimetuste esitähedest mõelda lauseid, et värvide järjekord paremini meelde jääks (näiteks *Päike on kuldne, röömsalt särab taeva lael.*).
- Kasutada mitmesuguseid kõnearenduspilte ja pildiseeriaid – moodustada lauseid, jutustada, mõelda jutule lõpp.

Aabits lk 6–7, tv lk 5

- **Ettelugemiseks:** Jaanus Vaiksoo „Suvi saab otsa” (Jaagupi esimene koolisügis, lk 8–9).

Arutelu kuuldud pala üle. Näidisküsimusi: *Eelmine kord oli pere metsas. Mis metsas kasvasid?* (seened, marjad, puud jne) *Millised puud metsas kasvavad?* (kuused, kased, tammed jne) *Millised puud kasvavad koduaias?* (õunapuud, ploomipuud jne). *Kas metsapuud võivad ka koduaias kasvada? Millised?* (tamm, kastan, kask, kuusk jne)

Kujuta ette, et sinu koduaias, hoovis kasvab suur puu (nt tamm). Mida saaks tamme juures teha? (ronida, selle oksa külge riputada kiige jne) *Jutusta, mida näed, kui oleksid puu otsas.* Jutustamist toetab hästi lapse enda joonistatud pilt. *Kas teil on ka maakodu? Mida saab maakodus teha? Mida saab maal teha sellist, mida linnas hästi ei saa? Mis teeb maal olemise mõnusaks?*

- **Pildi vaatlus** (aabits lk 6–7). Näidisküsimusi: *Mis puu kasvab aias?* (tamm) *Milline see puu on?* (suur, jäme jne) *Kirjelda tamme.*

Tuletada meelde pereliikmete nimed. *Kes on kes? Kes kusagil istub? Kus on Jaagup?* (kiigel) *Kes on kelle kõrval, üleval? Mida keegi mõtleb?*

- **Laduda** aabitsa lk 6 järgi 3 sõna, mis kirjeldaksid pilti (puu, kiik, laps, ema, isa). Nende sõnadega moodustada lauseid.
- **Hääliida** sõna TAMM. *Mitu häälikut on selles sõnas? Mis häälikuga sõna algab? Miks on ühe m-hääliku jaoks kaks tähte?*

- **Lugemine** (aabits lk 7). Tähelepanu tuleb pöörata liitsõnadele. Liitsõnad *maakodu* ja *heinamaa* võib tahvlile kirjutada (veel parem, kui need on sõnakaartidel osistena – MAA, KODU, HEINA) ja proovida koos lugeda. Tutvustada liitsõna märki. Liitsõnu saab lugeda ka nii, et katame ühe sõnapoole pöidlaga kinni, kuniks teist loeme. Kui mõlemad pooled on eraldi ära loetud, saame kokku terve sõna.

Arutelu loetu põhjal. Näidisküsimusi: *Mis on loetus sellist, mida pildil ei ole? Miks on autori arvates maal mõnus? Miks on/ei ole sinu arvates maal mõnus?*

- **Töövihik** h 4 eeltöö – teha õhus käteringe. Kujutada ette, et ollakse ise puulehed (näidata kätega, kuidas lehed kukuvad-hõljuvad puude otsast alla); A3-paberil teha kahe käega ühtaegu värviliste pliitsitega lehtede puult langemise tee. Paber peab olema kinnitatud kas lauale, põrandale või seinale (võib kasutada ka tapeediriba seinal, mida saab pidevalt uuendada).

Tv h 5 lisa – **arutelu**, kuidas võiks vastust siduda teiste piltidega – puu ja seen. (Raamatut saab lugeda nii puu otsas istudes kui ka puu all istudes; seeni

korjatakse metsast, nad kasvavad puude all; on raamatuid, mis tutvustavad erisuguseid seeneliike).

- **Kirjatehnika:** kirjavihiku näidis (lk 1, palliviskamine) A3-formaadis paberile, rasvakriitidega.

Võib teha veel mitmesuguseid lehel orienteerumise harjutusi, mis kujundavad ühtlasi mõisteid *paremal, vasakul, üleval, all, keskel*.

Lisad, mängud

- Tähelepanuharjutus: mis ei kuulu ritta (kask, õunapuu, vaher, kivi). Esimesel korral tuleb ülesanne selgelt sõnastada. Siin peab kindlasti järgnema arutelu – mille poolest ei sobi ritta?
- Ettelugemiseks: eesti rahvajutt „Miks puud ei räägi” (Isa, palun loe mulle! Ilo, 2000, lk 245).
- Millest võiksid rääkida omavahel näiteks tamm ja kastan? Dialoog pinginaabritega.
- Joonistada pilt oma kõige põnevamast suvesündmusest.
- Lisaks: Leili Andre „Tõruke” (Täheke 10/1995).

Aabits lk 8–9, tv lk 6–7, A, I

- **Arutelu** aastaegadest. Näidisküsimusi: *Milliseid aastaaegu tead? Mida teed sügisel, talvel, kevadel, suvel?* Jutustada.

Lisaks: saksa rahvalaul „Aastaajad” (õpikeskkond MIKSIKE), Lev Tolstoi järgi „Neli aastaaga” (Vanad aabitsajutud. Tiritamm, 1993, lk 84), Julian Tuwim „Neli muret” (Linnuraadio. Luuletusi lastele. Eesti Raamat, 1989, lk 7 või Isa, palun loe mulle! Ilo, 2000, lk 249).

Mõelda aastaegade kohta sõnu, mis sobivad ainult selle aastaajaga (SUVI: rohutirtsud...; SÜGIS: vihm...; TALV: lumi...; KEVAD: pungad...).

Liikumiseks: püsti tõusevad need, kelle sünnipäev on sügisel (talvel, kevadel, suvel).

- **Lisalugemiseks:** Ellen Niit „Laul lugemisest” (Ühel viivul vikervalgel. Tiritamm, 1999, lk 60–61).
- Alustada **häälikuõpetusega**. Vt sissejuhatus (lk 8).

Vaadelda sõnakaarte. *Mitu häälikut ja mitu tähte on sõnas AASTA, SUVI, TALV, ONU, MUNA, ... ?* Võib ka vaadelda nimekaarte. *Mitu häälikut ja mitu tähte on kellegi nimes?*

Kui tahame sõnu üles märkida, peame kasutama tähti.

• TÄHED A ja I

Esimesed tähed tulevad kahekesi – A ja I. Klassi peaks hakkama õpitavaid tähti järgemööda üles panema (hea, kui klassi eesseina, tahvli juurde). Tänuväärne õpetaja töövahend on tahvli tähestik (Koolibri, 2006) – tähelehe ühel küljel on häälikupere värvi suurtäht, teisel suur ja väike kirjatäht.

Miks on A ja I punase ringi sees? Nad on täishäälikute tähed. Nendega saab hüüda, nad kostavad kaugele. Neid on terve suu täis. Õhk pääseb suust välja otse ja takistusteta. Täishäälikut saab venitada, kuni õhku jätkub. Ilma nendeta ei saa hääldada ühtegi sõna, nad on väga tähtsad.

Proovida ise tähtede kuju jäljendada. Moodustada A- ja I-täht. *Kuidas saad sõrmede või keha abil teha A- ja I-tähte?* Näiteks seista ühe jala peal, käed puusas, teise jalaga joonistada õhus A-sid ja I-sid; kaks last seisavad pead koos, kätest kinni.

Millega need tähed sarnanevad? Otsida asju, mis on A- ja I-tähe moodi.

Võrrelda A- ja I- tähte. Leida sarnasusi ja erinevusi.

Otsida sõnu, mis algavad a-ga (*aabits, aken, ahv, angerjas, allikas, ahven, auto, arbuus, ahvatlev, ainus, aeglane, ankur, alla, alates, august, aprill, algus, aroom, ahi, armastab, armub, alustab, annab, avab, ampsab*) ja i-ga (*iste, ise, ilves, iiris, isa, indiaanlane, iseloom, isu, istik, inimene, isand, ilm, ilmajaam, ilus, ime, imeline, iniseb, immitseb, iriseb, irvitab, idaneb*). Ühistööna joonistada ja/või otsida ajalehest/ajakirjast sõnade juurde vastavad pildid ja kleepida need suurele lehele.

Leida pildilt (aabits lk 8–9) sõnu, milles on a- või i-häälik (*aed, poiss, lilled, auto, kingad*).

Mõelda ise sõnu, milles a- või i-häälik on alguses, sees või lõpus.

Nimetada klassikaaslasi, kelle nimes on A või I.

Laduda sõnu, milles on a- või i-häälik (SILMAD, NINA, AIAS, KAAMEL, SIIL), moodustada nendega lauseid.

Mäng „Täidan, täidan laeva!” (A- ja I-ga algavad sõnad).

Õpetaja ütleb sõnu, nt *tibu, iludus, aeglane, vares*. Kui need algavad A- või I-tähga, siis plaksutada, hüpata kaks korda õhku.

AADU ARMASTAB ANGERJAID PÜÜDA. *Mitu A-d on selles lauses ja kus need asuvad? Mõttele veel samasuguseid lauseid.*

Nt ANNE ANNAB ANUMA APELSINIDEGA (ANANASSIGA, ARBUUSI-GA) ANULE. ANDRES AVAB AABITSA ALGUSEST. AHJUSUUST AURUB AHVATLEVAT AROOMI.

ISEKAS INIMENE IMETLEB ISEENNAST. *Mis tähega algab selles lauses neli sõna?*

Nt IGAL INIMESEL ISEMOODI ISELOOM. INDREK IHKAB ISTUDA INDIAANLASEGA VIGVAMIS. IDU IDANEB ISEENESEST.

Tähe kirjutamine õhus ja näpuga lauaplaadile. Kirjaharjutused rasvakriitidega suurele valgele lehele; seejärel hariliku pliiatsiga A4-lehele. Iga õpilane kirjutab oma kõige ilusamini välja tulnud tähe ka tahvlile.

Näpuharjutusi vahepausiks (Villu Toots. Kalligraafilisi etüüde. Kunst, 1976):

Sõrmekesed, puhake, (raputada käsi)

varsti tööga algame: (panna mõlema käe sõrmed kokku salmi ütlemise järgi, alates Väikesest-Atsist)

esimene sõrm ja teine sõrm, (mõlemad pöidlal püsti)

kolmas sõrm ja neljas sõrm, viies sõrm on põial –

tema sõrmi hoiab. (suruda pöidlal pihku)

- **Pildi vaatlus** (aabits lk 8–9). Leida pildi järgi *a*-ga algavaid sõnu (AUDI, ARTUR, AUTO, AED, AIN, AVE), *i*-ga algavaid sõnu (IVAR, ISA, ISTE, ISTUB). Õpetaja võib need sõnad tahvlile kirjutada. Nimetada veel sõnu, milles kostab *a* või *i* (*kampsun, lilled, ratas* jne). Moodustada nendega lauseid.
- **Jutustamine** pildi järgi. Näidisküsimusi: *Kes on onud/mehed? Kes on lapsed? Kes mida teeb?* Laps peaks püüdma vastata mitme sõnaga, lausega. Õpetaja võib lasta mõnel soovijal öeldud lauset korrata.
- **Laduda** pildil ja pildi allosa sõnakastis olevaid sõnu ja lauseid – algajale lugejale hea lugemisharjutus. Sõnas (nimes) ühesugune algus või lõpp: *Mitu sõna saad laduda?* Tublid on need, kes laovad aabitsas olevad nimed, aga kiidetakse ka neid, kes mõtlevad veel nimesid ja sõnu juurde (*Aivo, Aime, aias, sai, pai*).
- **Ladumisharjutus**. Õpetaja paneb tahvlile kolm pilti, millest kaks sõna algavad sama häälikuga, nt *lennuk, leib, aken*. Laps peab laduma sõna, mis algab teistest erineva häälikuga (*aken*). Kui sõna on õigesti laotud, saab laps selle ladumisaabitsa pildi ära värvida.
Otsida ladumisaabitsast pilt, mis on ka aabitsapildil (auto) – laduda sõna. Otsida veel ladumiseks sõnu, milles *a*-häälik on sõna sees ja lõpus (*kala, kana, tara*).
Leida ladumisaabitsa piltide hulgast neid, mille sõnas on *a*- või *i*-häälik.
- **Lugemine** (aabits lk 9). Need, kel puudub kokkulugemise kogemus, on kuulaja rollis ja otsivad pildil olevatest sõnadest tuttavaid tähti.

Arutelu loetu/kuuldu üle. Näidisküsimusi: *Miks tuli Ave ja Aini isa lastele järele? Kes on Ave ja Ain? Mis auto on laste isal? Miks naeravad poisid ja mehed Arturi üle? Mida teevad tüdrukud?*

Õpilane peab saama julguse rääkida. Õpetaja juhhib tähelepanu, et laps kasutaks täislauseid.

- **Ettelugemiseks**: Jaanus Vaiksoo „Ärasõit” (Jaagupi esimene koolisügis, lk 10–11).
- **Töövihik** lk 6. Täht kirjutatakse üle punase pliiatsiga. See on kokkuleppeline täishäälikute värv.

Rida AI oma kõige ilusama käekirjaga töövihikusse.

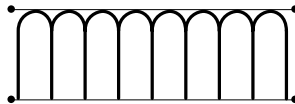
Tv h 6 eeltöö on häälimine. Kui sõnas on *a*-häälik, lüüakse plaks (*karu, pink, lamp, kivi, ratas, suvi, vibu, kala, tibu* jne), kui *i*, lüüakse jalaga mats (*karu, pink, lamp, kivi, ratas, suvi, vibu, kala, tibu* jne). Nüüd tehakse mõlemat korraga – *a* puhul plaks, *i* puhul mats (*karu, pink, lamp, kivi, ratas, suvi, vibu, kala, tibu* jne).

Sõnade *karu, pink, ratas, lamp, auto, vibu* häälimine. *a* ja *i* asukoha määramine. Sõnad laduda ja kirjutada puuduv täht töövihikusse.

Tv h 7 eeltöö. *Kui panna AI ümber tähti, saame sõnu. Milliseid?* SAI, PAI, KAI, LAI, MAI, TAIM (tahvlile võib kirjutada veel ka RAI, VAI, MAIM, HAI, PAIK, LAISK, MAIAS, LAIK, VAIK, MAIK). Mõne sõna tähendust tuleb kindlasti seletada (*kai, rai, maim, vai*).

- **Kirja eelharjutused** A3- või A4-paberile:

*Riulitel raamatud,
ühekõrgused on reas.*

Oluline on pöörata tähelepanu õigele kehaasendile, pliiatsihoiule, töö korrektsele välimusele.

- **Kirjajarjutus** 16-joonega vihikusse: üks rida A-sid, rida vahele, üks rida I-sid, rida vahele, üks rida AI-AI-sid, rida vahele, viimasele reale muster (sama põhimõtet järgitakse ka edaspidi).

Lisad, mängud

- Pildil (lk 8–9) olevad sõnad on kirjutatud sedelitele – nii saab laps muuta lauses sõnu ja olemasolevatest sõnadest uusi lauseid välja mõelda.
- Õpetaja nimetab sõnade rea, nt *auto, aabits, tool, ahv*. Lapsed ütlevad, milline sõna ei sobi ritta (sama mäng ka sõnadega, milles I on esimene täht).

- Valitakse heliline häälik autosõidu mängimiseks. Mängujuht tõmbab tahvlile loogilise joone – autotee. Ülejäänud mängijad on autojuhid. Auto käivitamise häält matkides käivitatakse autod. Sõit algab. Mängujuhi käsi liigub mööda tahvlile tõmmatud kõverjoont. Autojuhtide hääli liigub joone tõuse ja langusi jälgides. Lõpus autod peatuvad – häälitsemine lõpeb.
- AUDI – see on automark. *Milliseid sa veel tead?* Nimetada automarke, milles on A (Honda, Hyundai, Datsun, Nissan, Saab, Fiat jne).
- *Mida sa ütled, kui saad haiget? (AI) Ütle AI nii, et ema kuuleks sind, kui ta parajasti köögis on. Nüüd ütle AI nii vaikselt, et keegi ei kuuleks, et sa haiget said.*
- Tüdrukud mõtlevad välja ühe poistejutu ja poisid tüdrukutejutu. Millest keegi võiks rääkida? Kanda ette paarides.

2. NÄDAL

september	7	8, 9	10, 11	12
KODU JA KOOL	Täht E – täishäälik. Häälikute võrdlemine kõlavuse järgi. Sõnade kasvatamine.	Täht N – kaashäälik. Kaashäälik kõlab vähem, aga täishäälikuga koos on tuntav.	Täht M – kaashäälik. Sõna ja lause.	Teksti vaatlus. Punkt lõpetab lause. Küsilause lõpus küsimärk.
	A lk 10–11 Tv lk 8–9	A lk 12–13 Tv lk 10	A lk 14–15 Tv lk 11	A lk 16–17

Aabits lk 10–11, tv lk 8–9, E

- **Jutustada** mõnest oma auto- või bussisõidust. Näidisküsimusi: *Mida sa tavaliselt teed, kui sõidad kuhugi auto või bussiga? Kuidas peletad igavust? Mida mõtled? Millest mööda sõidad, kui lähed näiteks maale? Kas pikad autosõidud on väsitavad, kurnavad?*

Võib mängida sõnamänge, mida tavaliselt pikal autosõidul mängitakse, nt sama tähega algavate sõnade nimetamine; sõna viimane täht järgmise sõna algustäheks.

- **Ettelugemiseks:** Jaanus Vaiksoo „Teel” (Jaagupi esimene koolisügis, lk 12–13).
- **Pildi vaatlus** (aabits lk 10–11). **Tahvlil** sõnad: METS, HOBUNE, LEHM, LAMMAS, RATAS, AUTO, TRAKTOR, KOMBAIN, MAJA, TEE, LAPSED, JÕGI, MERI. Õpetaja valib ise oma klassile jõukohased sõnad. Kui klassis on ka neid, kel on raske tahvlil olevaid sõnu kokku lugeda, siis loeb õpetaja kõik sõnad klassile ette. *Milline sõna ei sobi pildiga?* (jõgi, meri) Võib ka nii, et õpetaja ütleb sõnu: kui sõna sobib pildiga, teevad lapsed plaksu (*mets, lehm, jõgi...*).
- **Jutustamine** pildi järgi. **Näidisküsimusi:** *Kus on pildil Jaagupi pere? (autos) Mida lapsed autoaknast näevad? Keda koduloomadest näed pildil? Missugused põllutöomasinad on pildil?* Jutustada.
- **Pildi allosas:** sõnade kasvatamine – TEE, TEEL, (asume) TEELE – Teele, Teelel, Teelele. Sama saab teha tahvlil – MAA, MAAL, MAALE; SEE, SEEN, SEENE, SEENEL.

Häädada selgelt ja laduda. Kõik lapsed peaksid töös osalema, mõni saab rohkemaga hakkama, mõni vähemaga. Kiitma peaks igauht, kes võimete kohaselt ülesandega toime tuleb. Samasugust sõnade kasvatamist võib laps ka isesesvalt teha. Õpetaja saab tööd diferentseerida vastavalt klassi tasemele.

- **Lugemine** (aabits lk 11). **Näidisküsimusi:** *Millest tehakse leiba? (rukkist) Millest saia? (nisust) Miks me leiba austame? Millega koristatakse vilja põllult?* (kombainiga) Rääkida leivategemisest. *Mis on tainas?* Mõelda jutule ise lõpp.

Autori lõpp: *Mida teha?*

„Maitseme siis parem kommi,” arwab Kaspar.

„Aitäh! Aitäh!” ütleb Artur.

Pai poiss.

• TÄHT E

Võrrelda E-tähte A- ja I-tähega. Leida sarnasusi ja erinevusi. *Kas sinu arvates on e täishäälik või kaashäälik? Miks sa nii arvad?* Proovitakse üheskoos järele.

Proovida ise tähekuju jäljendada. *Kuidas saad sõrmede või keha abil teha E-tähte?* Näiteks seista ühe jala peal, käed puusas, teise jalaga joonistada õhus E-sid; moodustada E-täht oma kehaga, kahe lapsega, kasutades sõrmi, pliitaseid.

Milliga see täht sarnaneb? Otsida asju, mis on E-tähe moodi.

Otsida sõnu, mis algavad e-ga (*elu, elevant, eesel, ema, ehitaja, ehted, ennustaja, edev, endine, eelmine, esimene, eelviimane, elab, ehitab, eelistab,*

eputab, ennustab, ehmatas). Ühistööna otsida ajalehest/ajakirjast ja/või joonistada E-sõnu/pilte ja kleepida need suurele lehele.

Leida pildi järgi (aabits lk 10–11) sõnu, milles on *e*-häälik (*tee, mets, lehm, hobune, heinamaa*).

Mõelda ise sõnu, milles *e*-häälik on alguses (mida tuleks kirjutama hakata E-tähega), sõna sees või lõpus.

Nimetada klassikaaslast, kelle nimes on E.

Laduda sõnu, milles on *e*-häälik (REHA, PEEGEL, EESEL, REDEL, SEEN, TEE, LEIB, KELL), moodustada nendega lauseid.

Mäng „Täidan, täidan laeva!“ (E-ga algavad sõnad).

Õpetaja ütleb sõnu (*seen, edeneb, leevike*). Kui sõna algab E-ga, siis plaksutada, hüpata kaks korda õhku.

ENE JA ENDEL EHITAVAD ENDALE ELAMUT. Mitu E-tähte on selles lauses? Kus need asuvad? Mõttele veel samasuguseid lauseid.

Nt EVELIN EELISTAB ELADA EESTIS. ELIISE EDVISTAB EVA EES EMA ELEVANDILUUST EHETEGA.

Tähe kirjutamine õhus ja näpuga lauaplaadile. Kirjarahjutused rasvakriitidega suurele valgele lehele; seejärel hariliku pliiatsiga A4-lehele. Iga õpilane kirjutab oma kõige ilusamini välja tulnud tähe ka tahvlile.

- **Töövihik** h 10 eeltöö. Õpilased seisavad ringis. Õpetaja ütleb sõnu. Kui sõnas on E, siis lapsed kükitavad, teevad plaksu pea kohal (*veski, auto, mesila, laev, sibul, linn* jne). *Tead sa, mis on veski, mis leivatehas, mis mesila? Kes teab?*

Tv h 11 eeltööna kirjutada tahvlile täherida, millest leida sõnad AUTO, KODU. *Kes leiab veel sõnu?*

EMAUTOOLAUD

MIKKODUKSUVI

Tv h 10 lisaks leida igast reast veel sõnu ja määrata nendes A, I ja E asukoht (*pere, mai, mais, nemad, emad; peet, tee, Teele, lehm; uni, mesi, mesila, lame, esik*).

Tv h 13 lisaküsimusi: *Millest teeb ema ise leiba? Mis tainas on emal maalt kaasa võetud? Mida ema veel küpsetab? Tainast tehakse ka kooke. Mis kooki sinu emale meeldib teha?* (pannkooki, rabarberikooki, õunakooki, sünnipäevakooki) *Kust saab leiba, kui ema ei küpseta?*

- **Kirjarahjutus** vihikusse: E, AE, EI, AIA, muster.

Lisad, mängud

- Õpetaja alustab mängu, öeldes: „Sõitsin linna, võtsin kaasa raamatu.” Esimene õpilane jätkab: „Sõitsin linna, võtsin kaasa raamatu ja pliiatsi.” Järgmine õpilane jätkab: „Sõitsin linna, võtsin kaasa raamatu, pliiatsi ja räti.” Mängitakse nii kaua, kuni õpilased suudavad eelnevat mäletada.
- Leida klassiruumist esemeid, mille nimetuses on *e* (*tahvel, aken* jne). Leida värvipliiatsite või viltpliiatsite seast need, mille nimetuses on *e* (*punane, kollane* jne). Kirjutada iga värvuse nimetusse vastavat värvi pliiatsiga E-täht.
- Lisalugemiseks: Eno Raud „Kombain” (Isa, palun loe mulle! Ilo, 2000, lk 173).

Aabits lk 12, tv lk 10, N

- Meeleolu loomiseks laul „Mu koduke” või „Kodulaul”.
- **Jutustada** oma kodust. **Joonistada** pilt „Minu kodu”. Näidisküsimusi (jutustamist toetab lapse joonistatud pilt): *Kus sinu kodu asub – maal või linnas?* (võib kodukoha üles otsida Eesti kaardilt) *Mis on kodu? Mille järgi tunned ära oma kodu? Milline on sinu kodu? On sul olnud üks või mitu kodu? Mille poolest olid need sarnased, erinevad? Mis meeldib sulle kodus kõige rohkem? Mida sulle meeldib kodus teha? Mida sa teed kodus peale kooli, puhkepäevadel? Kes sinu kodus veel elavad?*
- **Kirjeldada** oma teekonda kooli. Näidisküsimusi: *Kas su kodu asub koolist kaugel? Kuidas sa kooli tuled? Loetleda koolitulekuks kõikvõimalikke viise (oma koolist lähtudes). Arutleda, millised neist on ohutumad, tervisele kasulikumad.*
- **Ettelugemiseks**: Jaanus Vaiksoo „Jälle kodus” (Jaagupi esimene koolisügis, lk 14–18).
- **Pildi vaatlus** (aabits lk 12). Näidisküsimusi: *Mida lapsed kodus teevad? Jutustada pildi järgi. Mida teie pimedatel õhtutel kodus teete?*
- **Lugemine** (aabits lk 12). Siin on väike salmiosa, mida võiks klassis koos lugeda, ja ehk teha ka esimesi päheõppimise ning mäluharjutusi.
Tahvilil sõnad: MÄNGIN, MAGAN, MÜRAN, LAULAN, LOEN, NAERAN, NUTAN, LEPIN. Pantomiiim: üks laps esitab mõne tahvilil nimetatud tegevuse, teised mõistatavad, mida ta teeb. Leida luuletusest tegevused, mida ei ole tahvilil märgitud.
- **TÄHT N**
Võrrelda N-tähte A-, I- ja E-tähega. Leida sarnasusi ja erinevusi. *Kas sinu arvates on n täishäälik või kaashäälik? Miks sa nii arvad? Miks N ei ole punane?* Proovitakse n-häälikuga hüüda, öeldakse teda häälega. *Mitme*

põõsa taha teine laps sind kuuleks? Hää! pole tugev, n ei kõla. Kuidas veel öeldakse? Öeldakse e-nn. Kumb häälik kõlab paremini? Mis häälik on appi võetud? Proovitakse, kas on paremini kuulda siis, kui n-il on täishäälik kaasas. Kaashäälik tahab, et tal oleks alati mõni täishäälik kaasas (julgestuseks). N-tähe nimel on e kaasas, et N paremini kostaks.

Proovida ise tähekuju jäljendada. *Kuidas saad sõrmede või keha abil teha N-tähte? Näiteks seista ühe jala peal, käed puusas, teise jalaga joonistada õhus N; moodustada N-täht oma kehaga, kahe lapsega, kasutades sõrmi, pliitaseid.*

Millega see täht sarnaneb? Otsida asju, mis on N-tähe moodi.

Otsida sõnu, mis algavad n-iga (*nina, nõör, nüri, ninasarvik, nokkloom, nuga, nohu, nõöp, niit, number, nali, naba, november, ninakas, norib, nutab, nokib nina, nagiseb, nuuskab, nõelub, naljatab*). Ühistööna otsida ajalehest/ajakirjast ja/või joonistada N-sõnu/pilte ja kleepida need suurele lehele.

Leida pildilt (aabits lk 12–13) sõnu, milles on n-häälik (*kardin, naljakas, mängivad*).

Mõelda ise sõnu, milles n-häälik on alguses (mida tuleks kirjutama hakata N-tähega), sees või lõpus.

Nimetada klassikaaslast, kelle nimes on N.

Ladumine. *Kes teab rohkem sõnu, mille kirjutamiseks/ladumiseks on vaja N-tähte? Kõik öeldud sõnad peab läbi häälima. Leida ladumisaabitsa piltide seast sõnu ladumiseks (lennuk, nuga, nõel, nael, kana, kinnas).*

Mäng „Täidan, täidan laeva!“ (N-iga algavad sõnad).

Õpetaja ütleb sõnu (*hunt, noor, kana*). Kui sõna algab N-tähega, siis plaksutada, hüpata kaks korda õhku.

NIINA NÕELUB NUKK NAIMA NINA. *Mitu N-tähte on selles lauses? Kus need asuvad? Mõttele veel samasuguseid lauseid.*

Nt NAIMA NAERAB NOORA NALJA. NUBLU NÄPIB NÖBININA. NINA NOHISEB NOHUSELT.

Tähe kirjutamine õhus ja näpuga lauaplaadile. Kirjaharjutused rasvakriitidega suurele valgele lehele; seejärel hariliku pliatsiga A4-lehele. Iga õpilane kirjutab oma kõige ilusamini välja tulnud tähe ka tahvlile.

Liikumiseks: õpetaja nimetab sõnu, milles on n (*nimi, kannel, lunib, kann, pinal, nugis*). Kui n on sõna alguses, siis lapsed puudutavad nina, kui sees, siis mina (liigutuseks käed kõhu peale kokku), ja kui lõpus, siis kanda.

- **Töövihik.** Pahatihti öeldakse asju läbimõtlemata. Sellest ka väljend – enne mõttele, siis ütle.

Tv h 14. Sõnade *kamin, kana, nael* häälimine. *n*-hääliku asukoha määramine sõnas. N-täht kirjutada pildi all olevasse ruudustikku õigesse kohta. Kui oskused lubavad, võivad lapsed kogu sõna ära kirjutada.

Tv h 15 eeltöö teha klassis tahvlil ja ladumisaabitsas. Õpetaja kirjutab tahvlile N-tähe. Sinna kõrvale tulpa ANA, ENA, INA. *Missugune lõpp sobib, et saada kokku sõna?* Arutleda, ühendada, juurde nina pilt. Õpilased laovad AAL, OOL, UUL. Panna N-täht algusesse siis, kui saadakse tähendusega sõna (N-OOL). Õelda lause, milles see sõna sees on: *Kus meil seda sõna vaja on?* Veel näiteks T-täht, kõrvale AAL, OOL, UUL. Juurde tooli pilt (olenevalt klassi tasemest, võib õpetaja panna tahvlile ka mitu pilti, mille hulgast lapsed peavad õige valima). *Mis on pildil?* Ühendada sõna esimene täht õige lõpuga.

Tv h 15 lisaks laduda saadud sõnad. Igas tulbas on veel üks sõna, mis midagi tähendab (N→OOT; LI→PP; KA→SS; PA→KK). Järele jäävad sõnad, millel pole tähendust, aga mis saavad tähenduse, kui muuta viimast tähte (NIIL→NIIT; LISS→LISA; KALL→KALA; PARR→PART). Moodustada nendega lauseid.

Tv h 16 lisaks võib esitada küsimusi: *Kus saab naerda? Millal sa viimati südamest naerda said?*

- **Kirjajarjutus** vihikusse: N, NN, NII, ENNE, NINA, muster.

Lisad, mängud

- N on naeru täht. Õpetaja viskab õhku sule. Kuni sulg on õhus: 1) lapsed naeravad; 2) ütlevad N-tähega sõnu; 3) ütlevad naljakaid sõnu.
- Teha *nn-nn* nii, et ninas väriseb. *Kelle või mille hääle moodi see on? Kuidas piniseb rõõmus, kuidas vihane säask?*
- Pildiseeria „Minu kodu” järgi jutustamine (mina, minu pere, minu kodu, ema, isa, pere lemmikloom).

Aabits lk 13

- **Lugeda** luuletust (aabits lk 13) onu Heinost (häälega loeb kas mõni hea lugeja või õpetaja ise).

Näidisküsimusi: *Kes on onu Heino? Milline ta on? Millega ta tegeleb? Kas sul on keegi tuttav, kes meenutab onu Heinot?*

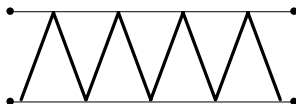
- **Joonistada** üks lõbus täiskasvanu. Näidisküsimusi (jutustamist toetab lapse joonistatud pilt): *Mis ta nimi on? Mis teeb ta lõbusaks? Millega ta tegeleb?*

Lisaks: *Kuula ja joonista* – Ellen Niit „Kuidas Onu Ööbik tõukerattaga sõidab” (Onu Ööbiku ööpäev. Tiritamm, 1998, lk 108).

NB! Teisi onu Heino luuletusi: Jaanus Vaiksoo „Onu Heino eksis ära” (Koolibri, 2007 või Tähekesest 2006).

- **Kirjajarjutusi:**

*Lagi all, lagi peal,
meremehed keskel.*

Oluline on leida kirjutamisrütm, tehes erinevaid mustreid ja/või kasutades šabloone.

NB! Järgmiseks tunniks võiksid lapsed kaasa võtta pilte oma lasteaiapäevilt.

Aabits lk 14–15, tv lk 11, M

- **Jutustamine.** Lastel on kaasa võetud fotod endast ja oma sõpradest lasteaias. Näidisküsimusi: *Millises lasteaias sa oled käinud? Meenuta, mis sulle lasteaias meeldis, mis ei meeldinud. Jutusta oma lasteaiapäevast. Jutusta mõni naljakas seik oma lasteaiapäevilt. Kes oli sinu kõige parem söber? Mida huvitavat te lasteaias koos tegite?*

- **Pildi vaatlus** (aabits lk 14–15). Näidisküsimusi: *Kuhu postiljon kaardi paneb? Mitu korterit on Jaagupi majas? Jutusta oma majast.*

Kuidas kaart Jaagupini jõudis? (lasteaias õpetajad – postkontor – postiauto – postiljon – postkast – Jaagup, võib teha tahvlile skeemi; lisalugemiseks: „Kirja teekond saajani”, Täheke 2/2000). *Mis on Jaagupi aadress? Leida kaardilt. Mis on puudu? Millises linnas Jaagup elab?*

Mis on sinu kodune aadress? Kellel ja miks on tarvis teada su kodust aadressi? Aadressi kirjutamine ümbrikule. Klassikaaslastega aadresside vahetamine.

Postiljonimäng. Koguda kõik aadressidega ümbrikud lauale ja ajada segamini. Üks lastest on kirjakandja: loeb ümbrikult aadressi ja toimetab kirja õigesse kohta.

- **Lugemine** (aabits lk 14–15). Näidisküsimusi: *Mis on kaardi peale kirjutatud? Kes on mürakaru? Miks kirjutasid lasteaias õpetajad, et mürakaru-aeg sai läbi? Mis on kaardi esiküljel? Miks?*

- **TÄHT M**

Võrrelda M-tähte A-, I-, E- ja N-tähega. Leida sarnasusi ja erinevusi. *Kas sinu arvates on m täishäälik või kaashäälik? Miks sa nii arvad? Miks on M sinine? Proovitakse m-häälikuga hüüda, öeldakse teda häälega. Mitme põõsa taha teine laps sind kuuleks? m-häälikut saab küll pikalt hääldada, kuid õhk peab hääle tekitamiseks pugema läbi nina, sest suu on kinni. See on kinnise suu häälik, suluta kaashäälik. Kuidas veel öeldakse? Öeldakse e-mm. Kumb kõlab paremini? Mis häälik on appi võetud?*

Proovida ise tähekuju jäljendada. *Kuidas saad sõrmede või keha abil teha M-tähte?* Näiteks seista ühe jala peal, käed puusas, teise jalaga joonistada õhus M; moodustada M-täht oma kehaga, kahe lapsega, kasutades sõrmi, pliiatseid.

Millega see täht sarnaneb? Otsida asju, mis on M-tähe moodi.

Otsida sõnu, mis algavad *m*-iga (*moos, maasikas, mina, muna, muld, multikas, meenutab, maalib, mummuline, mesilane, mesi, miljon, maja, mõtleb, mõmmi, miks, mesikäpp, meelitatud, magab, miss, masin, murulauk, mustikas, murakas, mai*). Ühistööna otsida ajalehest/ajakirjast ja/või joonistada M-sõnu/pilte ja kleepida need suurele lehele.

Leida pildilt (aabits lk 14–15) ja kaasavõetud fotolt sõnu, milles on *m*-häälik (*ümbrik, müraakarud, mõmmi*).

Nimetada klassikaaslasi, kelle nimes on M.

Mõelda ise sõnu, milles *m*-häälik on alguses (mida tuleks kirjutama hakata M-tähega), sees või lõpus. Sõnad läbi hääldida, kirjutada tahvlile ja/või laduda ladumisaabitsasse.

Ladumine. *Kes teab rohkem sõnu, mille kirjutamiseks/ladumiseks on vaja M-tähte?* Kõik öeldud sõnad peab läbi hääldima. Leida ladumisaabitsa piltide seast ladumiseks sõnu (*silml, lehm, maasikas, tomat, kaamel, hammas, trumm*).

Mäng „Täidan, täidan laeva!” (M-iga algavad sõnad).

Õpetaja ütleb sõnu (*liim, mesilane, kammib*). Kui sõna algab M-tähega, siis plaksutada, hüpata kaks korda õhku.

MINULE MEELDIB MOOS, MILLES MURAKAD. *Mitu M-tähte on selles lauses? Kus need asuvad? Mõttele veel samasuguseid lauseid.*

Nt MARILE MAITSEB MAGUS MESI. MIDA MARI MÖTLEB? METSAMARJADEST MAITSEVAD MULLE MUSTIKAD, MONIKALE METSMAASIKAD. MEIE MÜRAKARUDELE MEELDIB MÜRADA.

Lisalugemiseks: Kai Vasamäe „Mullamutt Muhk” (Väikeste laste suur veerimisraamat I. Steamark, 1999, lk 84–85).

Tähe kirjutamine õhus ja näpuga lauaplaadile. Kirjarahjutused rasvakriitidega suurele valgele lehele; seejärel hariliku pliiatsiga A4-lehele. Iga õpilane kirjutab oma kõige ilusamini välja tulnud tähe ka tahvlile.

- **Töövihik.** *Joonista ovaali sisse endast pilt.*

Tv h 17 eeltööna häälimisharjutus: hääldida sõnu, milles on *m* alguses, sees või lõpus (*moos, kamin, piim*). Oskaja laps võib kogu sõna kirjutada. Mõelda lause, kuhu see sõna sobib.

Tv h 18 eeltöök kirjutada tahvlile tähed A, I, E, N, M, I, E, M. Nendest sõnade moodustamine rühmatööna. Rühm kasutab ladumisaabitsat. Seal saab n-ö jälgedeta katsetada ja seejärel kirjutada sõnad paberile.

- **Kirjarahjutus** vihikusse: M, MM, EMA, MEIE, MAA, MAIA, MEMM, muster.

Lisad, mängud

- Aruteluks: *Millised võiksid olla lasteaias rühmade nimed, et väikesed lapsed tahaksid seal käia? Millise sildi peaks panema klassiuksele? Miks?*
- Tuua kodust vanu postkaarte, ümbrikke. Uurida ümbrikelt, kellele on kaart/ kiri saadetud, kes on olnud saatja. Mida on postkaartidele kirjutatud? Saata ise üks postkaart (näiteks sõbrale klassist – siinjuures peab õpetaja jälgima, et iga laps saaks kaaslase käest kaardi). Külastada postkontorit.
- Õpetaja on valmistanud ette igasuguste nimedega „kirjad” – sildid, millele olevad sõnad/nimed algavad A-, I-, E-, N- või M-tähega. Laps tuleb ja tõmbab õpetaja käest sildi. Loeb tähthaaval (häälib) ja paneb kirja vastavasse postkasti (postkaste on viis ja neil on peal tähed).
- Õpetaja kirjutab tahvlile tähed: M, A, A, M, I, E, E, M. Moodustada sõnu, milles kasutatakse vaid tahvilil olevaid tähti: *maa, meie, memm, ime, ema...*
Võib järgneda paaristöö – pinginaabrid mängivad sõnamängu –, paberile kirjutatakse laiali kõik läbiõpitud tähed: A, I, E, N, M. Laps mõtleb sõna, milles kasutab neid tähti, ja tõmbab algustähele joone ümber. Seal liigub ta joonega teise, siis kolmanda ja neljanda täheni. Kui sõna valmis, kirjutab ta selle oma poole peale üles. Üleskirjutamine on selleks, et vältida sõnakordusi. Tähti võib korrata.

Aabits lk 16–17

- **Jutustamine.** Jagada muljeid õhtust enne kooli (nüüdseks on piisavalt aega möödunud, muljed settinud). Näidisküsimusi: *Meenuta ja jutusta oma õhtust enne 1. septembrit. Mida ootasid, kartsid, mõtlesid? Mida tegid sinu vanemad? Kes saatis sind kooli?*
- **Ettelugemiseks:** Jaanus Vaiksoo „Ettevalmistus kooliks” (Jaagupi esimene koolisügis, lk 19–21).
- **Pildi vaatlus** (aabits lk 16). Moodustada pildi kohta lauseid. Näidisküsimusi: *Mida mõtleb Jaagup? Mida sosistab Artur Kasparile?*
Pildil on lause JAAGUP EI SAA ASU. *Mida see tähendab? Millal sina ei saa asu?*

Pildi allosa sõnadel võib olla mitu tähendust, nt *maa, maas, maha*, aga ka *maa, maal, maale*.

- **Lisalugemiseks:** Milvi Panga „Kuurid, kuurid” (Isa, palun loe mulle! Ilo, 2000, lk 173).

- **Tahvile näited:**

TEE	TEE	TEE
TEE SEES	TEE PEAL	TEE ÄRA
KUUM TEE	PIKK TEE	TEE MIDAGI

Näitelauseid: *Tee endale võileib. Joo see soe tee ära! Sind ootab ees pikk tee.*

- Tahvilil või trükituna paberil lünktekst, mida koos täita.
SUVEL ON MAA SOE. LAPS VÕIB ÕUES ... PIKUTADA. ISTUME ... JA
VAATAME PUTUKAID. LEIDSIN ... ÜHE MAASIKA.

EESTI ON ILUS MAA. KAS SA OLED SUVEL ... OLNUD? MILLAL
SA VIIMATI ... LINNA SÕITSID? MILLAL SA VIIMATI LINNAST ...
LÄKSID? MILLEGA?

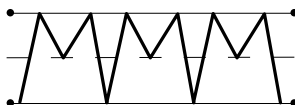
(*MAAS, MAHA, MAAST, MAAL, MAALT, MAALE*)

- **Lugemine** (aabits lk 17). Teksti vaatlus: a) leida lause, milles on 2, 4 jne sõna.
b) leida laused, mille lõpus ei ole punkt. *Mis märk on nende lausete lõpus?*
Lugemine erisuguse hääletooniga.

Näidisküsimusi: *Mitu lauset on lepatriinumärgiga tekstiosas? Mitu sõna on kolmandas lauses? Kas kõik laused lõpevad punktiga? Mis märgid on veel lause lõpus? Loe küsimärgiga lõppevad laused.* (oluline on langev intonatsioon)

- **Kirja eelharjutusi** A3- või A4-paberile:

*Lähme metsa mängimaie,
tammemetsa tantsimaie,
kasemetsa kargamaie.*

Lisad, mängud

- Kirjutada/joonistada, mis kurvaks teeb (kolm asja). Anda need pinginaabrile. Viimane mõtleb, kuidas sõpra lohutada. Visata kurvaks tegevate asjadega pildid prügikasti.
Jutustada meelt rõõmsaks tegevatest asjadest, olukordadest. Joonistada.
- Võimaluse korral mängida „Mädamuna”.

3. NÄDAL

september	13	14, 15	16, 17	18
MINU KOOL	Täht L – kaashäälik. Meeleolupilt sügisest. Luuletus, riimsõnad. Liitsõna vaatlus ja moodustamine.	Täht O – täishäälik. Liitsõna moodustamine. Võrdlemine vanuse järgi (noored-vanad).	Tähed Õ ja Ö – täishäälikud. Sõnade võrdlemine, lõppude erinevus.	Liitsõna moodustamine. Vanasõna tutvustamine.
	A lk 18–19 Tv lk 12–13	A lk 20–21 Tv lk 14–15	A lk 22–23 Tv lk 16–17	A lk 24–25

Sügis

- **Ettelugemiseks:** Kalju Kangur „Sügismaru” (Üle seitsme udusilla. Eesti Raamat, 1989, lk 29).
- **Joonistada** pilt sügisest. Mida erinäolisemad tööd, seda parem. **Jutustamine.** Näidisküsimusi: *Mis iseloomustab sügist? Missugused on sügise tunnused? Mille järgi oled täiesti kindel, et on saabunud sügis?*
- **Märksõnaskeem/mõistekaart/ideekaart** SÜGIS tahvlile või suurele paberile seinal. Esialgu vaid mõned sõnad ja seosed.
- **Lugeda** luuletusi sügisest. Jaotada luuletused sügisest rühmade vahel. Rühm esitab luuletuse huvitavalt (ilmekus lisandub automatiseerunud lugemisoskusel või peast ütlemisel). Leida luuletusest märksõnu sügise iseloomustamiseks. Näiteks luuletusi: Viivi Luik „Sügisene lugu”, Leelo Tungal „Mida aed annab” (Isa, palun loe mulle! Ilo, 2000, lk 61 ja lk 74), Mart Raud „Sügis” (Memme, palun loe mulle! Ilo, 2001, lk 365).
- Jagada lastele sõnakaardid sõnadega VIHM, LUMI, PORILOMP; SEENED, TUUL, KULDNOKK, RAAGUS PUUD, PORI jne. Leida nende hulgast sõnad, mis on seotud sügisega. Moodustada nendega lauseid, jutukesti.
- Õpetaja annab rühmadele lahti lõigatud luuletuse (sobib aabitsa luuletus lk 19). Võitja on rühm, kes luuletuse esimesena kokku saab. Rühmade moodustamisel on erinevaid võimalusi: homogeensed (võrdvõimelised) rühmad või segarühmad (igas rühmas on kõikide tasemetega esindajaid).
- Loovtöö käsitöötunnis: sügiseteemaline maastikupilt/kollaazh.

Aabits lk 18–19, tv lk 12–13, L

- **Arutelu** sügisest. Näidisküsimusi: *Mis aastaajal, millises kuus algab kool? Millised on ilmad? Miks algab kool sügisel? Mis juhtuks, kui kool algaks suvel või mõnel muul aastaajal? Mis siis oleks parem, mis halvem?*

- **Pildi vaatlus** (aabits lk 18–19). *Milline meeleolu on pildil?*

- **Lugemine** (aabits lk 19). Näidisküsimusi: *Milline on luuletuse meeleolu?*

Mis on meeleolu? (näiteks, kui oled sõbra juurest tulles heas tujus – sul on rõõmus meel) Sügisel on ka rõõmus ja kurb meel – päikeseline, kuldne, rõõmus sügis ja vihmane, porine, kurb sügis.

Mis on siin teistmoodi, mida sina enne ei märganud või mis jäeti klassis mainimata, kui räägiti sügisest? Kuidas saad aru lausest „Koer mängib kassi”? Kuidas on pildil?

Pildilt otsida üles kõik detailid, mis kattuvad luuletuses kuuldu-loetuga, pöörata tähelepanu näoilmetele, pisiasjadele.

Tahvil sõnad: VIHM, LINNUD, NOHU, LEHED, TUUL, LOMBID, KÜLM. Lapsed, kes oskavad, loevad ette. Kõik häälivad.

- **TÄHT L**

Võrrelda L-tähte A-, I-, E-, N- ja M-tähga. Leida sarnasusi ja erinevusi. *Kas sinu arvates on l täishäälik või kaashäälik? Miks sa nii arvad? Mille poolest on l sarnane täishäälikuga, mille poolest kaashäälikuga? Miks on L sinine? L on suluta kaashäälik.*

Proovida ise tähekuju jäljendada. *Kuidas saad sõrmede või keha abil teha L-tähte? Näiteks seista ühe jala peal, käed puusas, teise jalaga joonistada õhus L; moodustada L-täht oma kehaga, kahe lapsega, kasutades sõrmi, pliitaseid.*

Milllega see täht sarnaneb? Otsida asju, mis on L-tähe moodi.

Otsida sõnu, mis algavad l-iga (*lumi, lepatriinu, laul, laps, linik, leht, lind, liblikas, luud, loodus, loomaaed, leopard, lohakas, laisk, leidlik, liuglev, lidub, loputab, leotab, luuletab, loosib, leiutab, liimib, laterdab*). Ühistööna otsida ajalehest/ajakirjast ja/või joonistada L-sõnu/pilte ja kleepida need suurele lehele.

Leida pildilt (aabits lk 18–19) sõnu, milles on l-häälik (*linnuke, pilved, lombid, lillepott*).

Nimetada klassikaaslast, kelle nimes on L.

Mõelda ise sõnu, milles l-häälik on alguses (mida tuleks kirjutama hakata L-tähga), sees või lõpus. Sõnad läbi hääldada, kirjutada tahvile ja/või laduda ladumisaabitsasse.

Ladumine. Kes teab rohkem sõnu, mille kirjutamiseks/ladumiseks on vaja L-tähte? Kõik öeldud sõnad peab läbi häälima. Leida ladumisaabitsa piltide seast ladumiseks sõnu (*lennuk, peegel, nael, silmad, lipp, lehm, loss, silm, kaamel*). Määrata l-hääliku asukoht.

Mäng „Täidan, täidan laeva!” (L-iga algavad sõnad).

Õpetaja ütleb sõnu (*liim, mullane, kallab*). Kui sõna algab L-tähega, siis plaksutada, hüpata kaks korda õhku.

LIIS LÄHEB LAUPÄEVAL LEOGA LOOMAAEDA. Mis tähega algavad kõik sõnad selles lauses? Mõttele veel samasuguseid lauseid.

Nt LIINAL LÄKS LAURA LAUAPLAADIL LIIM LAIALI. LAURI LOBISES LUDVIGIGA LAIAS LAANES LENNELNUD LIBLIKAST. LUGU LIBISES LOBAKS, LIBLIKAS LOHEKS. LIIS LUGES LADUSALT LUGU LUMISEST LEOPARDIST.

Tähe kirjutamine õhus ja näpuga lauaplaadile. Kirjarahjutused rasvakriitidega suurele valgele lehele; seejärel hariliku pliiatsiga A4-lehele. Iga õpilane kirjutab oma kõige ilusamini välja tulnud tähe ka tahvile.

- **Töövihik.** Rääkida täis- ja kaashäälikutest. Leida tahvlile kirjutatud lausetest täishäälikud ja kaashäälikud: LINNUD LENDAVALD LÕUNAMAAL. LEHED ON JUBA PUNASED JA KOLLASED. (Tahvlile õpetaja valikul kas ainult üks lause või algul üks ja seejärel teine lause.) Kirjutada täishääliku täht punasega üle.

Tv h 20 ja 21 eeltöö – häälimine, meeldetuletus. Kes soovib, võib kodus teised tähed ka ära värvida. Kui tekib küsimus, miks on kaks ühesugust värvi kõrvuti, siis esialgu võib vastata, et vahel on nii.

Tv h 22 eeltööna selgitada riimsõnade mõistet. Kirjutada tahvlile lühiluuletus, read kohakuti. Tõmmata kriipsud kohtadesse, kus ridade lõpusõnades on sarnased osad. *Nendel sõnadel on lõpp ühtemoodi, nad kostavad sarnaselt – nad riimuvad.* Riime kasutatakse tihti luuletustes, laulutekstides. Mõelda klassis riimuvaid sõnu: *sool, tool, kool; pann, vann; lill, pill; pall, sall*. Need sõnad võib ka tahvlile kirjutada. Võib proovida paaris- või rühmatööna teha luuletus (see sõltub klassi tasemest). Lastele, kes kirjutamisega veel hakkama ei saa, on ära kirjakas harjutuse allosas sõnad, mida ruutudesse kirjutada. Tugevam laps, kes abi ei vaja, ei märkagi neid sõnu.

Tv h 23 eeltööna moodustada liitsõnu: tahvlile pildid, millel on nt jalg ja pall (lihtne laste mängupall) ning jalgpall (väga hästi äratuntav); puu+leht=puuleht (veel nt teetass, pesumasin, tuttmüts, nokkmüts, vanaema, võilill, kalakajakas, tugitool).

- **Kirjarahjutus** vihikusse: L, LL, LEIA, LEEM, ELAN, LILL, LINA, LEA, muster.

Lisad, mängud

- Õpetajal on sõnasedelid LÕUNA, MAA, MAA, KERA, MÄDA, MUNA, MÜRA, KARU, MAA, KODU. Moodustada nende sõnadega lauseid. Teha olemasolevatest sõnadest liitsõnu.

Aabits lk 20, tv lk 14 h 26

- **Arutelu** esimesest koolipäevast, esimest korda kooli tulemisest. Näidisküsimusi: *Jutusta oma esimesest koolipäevast. Kellega koos sina esimesel päeval kooli tulid? Kas sa olid siin koolis enne käinud? Olid sa mõne lapsega enne kooli tuttav? Kust? Mis toimus koolis? Mis toimus kodus? Millisena tundusid klassikaaslased? Millisena tundus koolimaja? Mis sulle meeldib oma koolis?* Kirjutada tahvlile kooli nimi ja aadress. Võib vaadata ka linna plaanilt, kus kodukoolimaja asub.
- **Tutvumine** koolimajaga. **Vestlus** nähtust. Näidisküsimusi: *Mitu korrust on meie koolil? Kuidas juhataja teed aulasse?* Koos teha plaan, kuidas jõuda koolimaja välisuksest oma klassini.
Jalutuskäik kooli ümbruses. **Vestlus** nähtust. Näidisküsimusi: *Mis asub koolimajast paremal, mis vasakul?*
Joonistada oma koolimajast pilt.
- **Pildi vaatlus** (aabits lk 20). Pildi ja oma koolimaja võrdlus (kasutada ka teiste koolide pilte). Tähelepanu pöörata vastandsõnade kasutamisele: kõrge – madal, suur – väike jne.
- **Ettelugemiseks**: Jaanus Vaiksoo „Esimene koolipäev” (Jaagupi esimene koolisügis, lk 22–23).
- **Töövihik** h 26 (CD-2): Kuulata teksti kaks korda.

Esimene koolipäev sai läbi. Lilled käes ja aabits kaenla all, tuli Jaagup koos ema, isa ning Arturiga aktuselt. Ta oli nüüd koolipoiss. Ta käis koolis nagu Teele ja Kaspar. Imelik tunne. Jaagup oli tänast päeva nii väga oodanud, aga kartnud ka. Nüüd oli see kõik möödas. Kodus ootasid neid juba Teele ja Kaspar. Ka vanemal õel-vennal olid näod ärevalt rõõmsad. Jaagupi koolimineki oli kogu perele tähtis sündmus. Vaevalt sai värske koolipoiss oma uued kingad esikus jalast pusitud, kui Teele ja Kaspar tal kannatamatult käest haarasid ning kiiresti tuppa viisid.

Hommikul, kui Jaagup kooli läks, jäi siin kõik vanaviisi. Vahepeal olid aga sündinud suured ümberkorraldused. Tema voodi oli nihutatud seina teise otsa, uksele lähemale. Akna alla, Kaspari kirjutuslaua kõrvale, oli tekkinud üks uus laud. See laud oli nüüd päris Jaagupi oma. Seni oli Jaagup ikka

arvanud, et peab edaspidi koolitükkide tegemiseks Kapariga lauda ja maid jagama, ning sellist ilusat üllatust ei teadnud ta oodata. Pealegi selgus, et uus kirjutuslaud oli kogu pere ühine kätetöö. Algusest lõpuni. Isa ja Kaspar meisterdasid kaselaudadest plaadi, küljed ja sahtlid. Ema lihvis, Teele lakkis ning isegi Artur oli teinud pintsliga paar kriipsu.

Aga millal, ei saanud Jaagup kuidagi aru. Ega ometi nüüd, kui ta mõni tund koolis aktusel käis? Perel oli läinud korda üllatust Jaagupi eest saladuses hoida. Laua meisterdamine algas juba suvel maal naabrite kuuris, kus puutöö jaoks olid olemas kõik vajalikud tööriistad. Ja kui siis naabrilastele nende isa mõne päeva eest järele tuli, võttis ta kaasa ka Jaagupi laua ning tõi linna. Täna hommikul panid Kaspar ja Teele selle lihtsalt osadest kokku. Jaagup oli tõesti õnnelik.

Lisad, mängud

- Õppida selgeks kooli olulisemate töötajate nimed (direktor; õpetajad, kes annavad tunde; koolitadi jne).
- Ette- või lisa lugemiseks: Heljo Mänd „Külliläheb koju” (Vikerkaare all. Eesti Raamat, 1965, lk 56).

Aabits lk 20–21, tv lk 14–15, O

- **Joonistada** kaks pilti: endast lapsepõlves ja täiskasvanuna. Näidisküsimusi: *Kas sa oled kooli lõpetades sama kes praegu? Mille poolest sa muutuda võiksid? Kes oskab, kirjutab pildi juurde.*
- **Lugemine** (aabits lk 21), **arutelu** teksti põhjal. Püüda rühmitada teksti teise lõigu sõnu:

NOORED

VANAD

POISID, TÜDRUKUD

EMAD, ISAD

VENNAD, ÕED

ONUD, TÄDID

ÕPILASED

ÕPETAJAD

Vanasti Jukut lastele nimeks ei pandud, olid Juhanid ja Johannesed. Juku = Juhan.

Vestlus hellitus- ja hüüdnimedest. Laduda nimesid.

Mida tähendab vanasõna „Mida Juku ei õpi, seda Juhan ei tea”? Vanasõna – vanast ajast pärit tarkus.

- Eelmisel tunnil räägiti **liitsõnadest** (jalg+pall=jalgpall, jalaga palli mängima). Siin on ka kaks liitsõna – ninatark ja elutark. *Kuidas neid seletada?* (eesnimi, perenimi) *Kes on elutark, kes ninatark? Kumb nendest on parem olla?*

• TÄHT O

Töö käik nagu varem õpitud tähtede puhul. Võrdlus eelnevalt õpitudtega (A, I, E, N, M, L). On ta täis- või kaashäälik? Proovida öelda *o*-d. *Teda on hea venitada*. Näitelause: *Ära vea koli kooli! Kuid igale sõnale ei sobi venitus*.

Proovida jäljendada tähekuju (oma keha, sõrmede, pliiaatsite, nööri, kastanimunade abil).

Otsida asju, mis on O-tähe moodi.

Otsida sõnu, mis algavad *o*-ga (*onu, oskab, oblikas, orav, otsekohene, omanik, osa, oluline, ohtlik, osutab, ostab, olgu, orangutan*). Ühistööna otsida ajalehest/ajakirjast ja/või joonistada O-sõnu/pilte ja kleepida need suurele lehele.

Leida palast ja pildilt (aabits lk 20–21) kõik sõnad, milles on *o* (alguses, sees või lõpus). Moodustada lauseid.

Nimetada klassikaaslast, kelle nimes on O.

Mõelda sõnu, milles O on alguses, sees või lõpus.

Leida ladumisaabitsa piltide seast ladumiseks sõnu: *tomat, loss, moon, auto*.

Mäng „Täidan, täidan laeva” (O-ga algavad sõnad).

ONU OSSIL ON ORUS ONN. OSSI ONNIS ON ORAVAD. *Mis tähega algavad mõlema lause kõik sõnad? Mõtle ise veel samasuguseid lauseid.*

Nt OLIVER OTSUSTAS OSTA OPEL OMEGA. OPEL OLI ORANŽ. Nendes lausetes võib leida täishäälikuid ja värvida nende tähed punaseks.

Tähe kirjutamine õhus ja näpuga lauaplaadile. Kirjarahjutused rasvakriitidega suurele valgele lehele; seejärel hariliku pliiaatsiga A4-lehele. Iga õpilane kirjutab oma kõige ilusamini välja tulnud tähe ka tahvlile.

- **Töövihik** h 25 eeltööna võrrelda sõnu: SAAL–SALL, UUS–USS, KOOL–KOLL. Tahvlil pildid. Hääldata. Igas sõnapaaris on samad häälikud samas järjekorras. *Mis on vahet? Kuidas ma kirjutades õige sõna ära tunnen? Kui üks häälik kõlab teistest pikemalt, paneme kirja kaks tähte*. Näited ladumisaabitsasse. Lisada täht lõppu või vahele. Leida ka eelmistest aabitsatekstidest sõnu, milles pikk häälik on kirja pandud kahe tähega. Mitu häälikut on sõnas *tool*? Mitu tähte? Missuguse hääliku kirjanemisel läheb tarvis kahte tähte?

Õpetaja ütleb ühesilbilisi sõnu, milles on keskel pikk täishäälik (*a, i, e, o*), nt *kaal, pood, vaas, nool, seen, kiil, siil, kaar, moor, keeb, piim, veel*.

Tv h 27 lisaks koostada ka ise mõistatusi, nt *Laps, kes istub minuga ühes pingis?* (pinginaaber) Esitada mõistatusi teistele. Võib koostada ühise mõistatuste raamatu.

Tv h 28 lisaks võivad oskajad lapsed ka lauseid moodustada.

- **Kirjarahjutus** vihikusse: O, LOOM, OLEN, LOEN, muster.

Lisad, mängud

- Ettelugemiseks: Ellen Niit, „Ninatarck” (Suur suislepapuu. Eesti Raamat, 1983, lk 168 või Ühel viivul vikervalgel. Tiritamm, 1999, lk 229).
- Rühmatööna jutu koostamine teemal „Ninatarck”.
- Lapsed on ringis, igaühel lipik sõnaga. Leitakse kaaslane, kellega koos saab liitsõna moodustada.
- Sõnaratas. Rühmatööna moodustada sõnu AA, II, EE, OO abil. Täishäälikutele lisada algusesse ja lõppu üks kaashäälik. Võidab rühm, kes suudab teha rohkem sõnu. (*sool, seen, kool, leek, tiik, viik, taat, raag*) Võib mängida ka punkte arvestades: 1 punkt sõna eest, mida on kirjutanud ka teised rühmad; 2 punkti annab sõna, mida teistel rühmadel ei ole.

Aabits lk 22–23, tv lk 16–17, Õ, Ö

- **Ettelugemiseks:** Jaanus Vaiksoo „Jaagupi klass” (Jaagupi esimene koolisügis, lk 24–25).
- **Pildi vaatlus** (aabits lk 22–23). Meenutada etteloetud teksti kuulamise põhjal. *Mida keegi lastest oli kaaslastele jutustanud? Iga laps peaks saama võimaluse rääkida, mida tema kogub. Tuleks innustada last jutustama ja rääkima.*
Meenutada, millega keegi lastest suvel tegeles.
- **Lugemine** (aabits lk 23) vastavalt võimetele. Otsida palast laused, milles on juttu Jaagupi klassikaaslaste suvistest tegemistest.
Arutelu loetu põhjal. Näidisküsimusi: *Kas Jaagup teab juba kõikide klassikaaslaste nimesid? Kas sina tead oma klassikaaslaste nimesid? Millest selles tunnis klassis räägitakse? Kes on sinu arvates õnneseen? Miks sa nii arvad? Miks arvab Jaagup, et Oskar on õnneseen? Kas sina arvad samuti? Oled sa öösel väljas olnud? Mis hääli on siis kuulda?*
Leida palast lause *Nööbid on nööri otsas.* Näidisküsimusi: *Mitu ö-tähte on selles lauses? Kus need asuvad?*
- Sõnamuutmise harjutus **ladumisaabitsasse** (võib ka A4-paberile): NÖÖR–NÖÖP–NOOP–NOOT–NOOS; ÖIS–ÖIE–ÖIT–VÖIT–SÖIT.
- **Laduda** ÖÖ ja/või ÖÕ. Lisada ette ja taha mõni täht (*löö, vöö, söö, töö, söök, töötl, sööt, vöör; nõõ, rõõm, sõõm, lõõm, kõõm, õõs*). Näidisküsimusi: *Milliseid sõnu saadi? Mida need tähendavad?*
- **TÄHED Õ ja Ö**
Töö käik nagu varem õpitud tähtede puhul. Võrdlus eelnevalt õpitudetega. On nad täis- või kaashäälikud? Proovida öelda ö-d ja õ-d. Neid on hea venitada.

Proovida tähekuju jälgendada (oma keha, sõrmede, pliiaatsite, nööri, kastanimunade abil).

Otsida asju, mis on Õ- või Ö-tähe moodi.

Otsida sõnu, mis algavad õ- või ö-ga (*õun, õones, õmblus, õmbleb, õhuke, õnnelik, õnnetu, õnn, õdvastav, õudne, õpetlik, õpilane, õpetaja, õpetab, õpib, õpik, õli, õline, ööbik, öökull, ökoloogia, öökülm, öömaja, öine, ööpäev, öö, ööviul, öösärk, öösel*). Ühistööna otsida ajalehest/ajakirjast ja/või joonistada Õ- ja Ö-sõnu/pilte ja kleepida need suurele lehele.

Leida palast ja pildilt (aabits lk 22–23) kõik sõnad, milles on õ või ö (alguses, sees või lõpus). Moodustada lauseid.

Nimetada klassikaaslasi, kelle nimes on Õ või Ö.

Leida sõnu, milles õ või ö on alguses, sees ja lõpus. Harjutada nende õiget hääldust.

Laduda sõnu ladumisaabitsa piltide hulgast: *põõsas, nõel, põder, söövad, nõõp*.

Mäng „Täidan, täidan laeva” (Õ- ja Ö-ga algavad sõnad).

ONU ÖÖBIK ÕPETAB ÖÖSIKEST ÕÕNSUSES ÖÖBIMA. *Mis tähega algavad selle lause sõnad? Mõttele ise veel samasuguseid lauseid, milles on võimalikult palju õ- ja ö-ga sõnu.*

Nt ÖÖBIK LAKSUTAB ÕITSVAS PÕÕSAS. ÕNNELIKUD ÕPILASED ÕNNITLEVAD OMA ÕPETAJAT. KÖÖGIS PÕÕNUTAVAD ÖÖSITI SÖÖBIKUD.

Tähe kirjutamine õhus ja näpuga lauaplaadile. Kirjaharjutused rasvakriitidega suurele valgele lehele; seejärel hariliku pliiaatsiga A4-lehele. Iga õpilane kirjutab oma kõige ilusamini välja tulnud tähe ka tahvlile.

- **Töövihik** h 30 eeltööna kirjutada tahvlile sõnad RÕÕM, NÕÖR, SÖÖK, ÖÖKULL, RÖÖVEL, PÕÕSAS. *Vaheta Õ Ö-ks ja vastupidi. Mis juhtub? Kas sõnad on veel tähendus?*

Tv h 32 eeltööna leida tahvlile kirjutatud tähereast sõnu:

AKENÖÖPUUNÖÖPID

SUPÕÕSASTUPÕÕSAD

Leida esimesest reast sõna NÖÖP, teisest PÕÕSAS. Näidisküsimusi: *Mitu korda on seda sõna? Milliseid teisi sõnu veel leiad? Kiiremad sõnaleidjad võivad ladumisaabitsasse leitud sõnadega lauseid laduda.*

- **Tahvliteksti** koostamine – õpilased pakuvad, kellest või millest kirjutatakse, koos koostatakse jutt, mille õpetaja kirjutab tahvlile. Näiteks mõelda ja sõnastada ühiselt jutt õnneseenest.
- **Kirjaharjutus** vihikusse: Õ, Ö, ÖÖ, ÖNN, MÕÕN, muster.

Lisad, mängud

- Kirjutada tahvlile lause NÕID PAKUB ÕELE LÕUNAKS EINET ÕUNTEST.

Selle lause põhjal on hea tutvustada täishäälikuühendit: ÕI, ÕE, ÕU, EI. Nendega leida uusi sõnu, nt *sõin, sõel, õel, mõeldud, kõuemürin, põud, sõudmine, leib, eile, meie*.

- Kirjutada laused tahvlile. Võib anda ka lastele paberil, et kirjutada vihikusse ära kirjana (sõltub laste oskustest). Leida igasse lausesse õige sõna.

MEIE TALU LÄHEDAL ON SUUR KORSTNAPÜHKIJA ... ON VÄGA NÕGINE. ... PALUN PALL SIIA! KAS SA KOOKI EI ... ?

(SÖÖ, SOO, TÖÖ, TOO)

- Pesunöörimäng. Nööril on lipikud silpidega: RÕÕ, NÖÖ, MUD, SÖÖK, BID, LA
Tõsta need silbid ümber nii, et saaksid sõnu (RÕÕMUD, NÖÖBID, SÖÖKLA).
- Jutustamismäng „Asja mõistatamine”. Iga laps saab kas väikese pildi või hoopis väikese eseme (*käbi, pihlakas, nõõp, võti*). Kirjeldada seda asja. Teised mõistatavad, mis see on. Võib anda ka häälikumõistatusi (sõna algab Õ-ga).
- Mäng tähekaartidega – algul kaks tähte, hiljem võib lisada ühe juurde, ära võtta või asendada (see on hea harjutus ka ladumisaabitsas). Oluline on püsida lühemate sõnade juures võimalikult kaua.

Nt ÖÖ – TÖÖ – SÖÖ – SÖÖB – SÖÖD – VÖÖD – VÖÖ – ÖÖ

LUBA – LEBA – LEBAS – LUBAS

KANA – KENA – KERA – KERI – VERI

Aabits lk 24–25

Siin on kordamise, kokkuvõtete tegemise võimalus. Korrata õpitud häälikuid, mängida tähe- ja sõnamänge, moodustada lauseid; teha tööd frontaalselt tahvlile, rühmades, paarides ja individuaalselt ladumisaabitsaga.

- **Pildi vaatlus** (aabits lk 24), **jutustamine** – igapäevane klassisituatsioon, meie klassi ja Jaagupi klassi võrdlus. Näidisküsimusi: *Mida teeb õpetaja? Mida teeb Oskar? Mida teevad teised lapsed? Mis on laste laudadel? Kas kõik kuulavad hoolega? Püüa leida, kes on kes. Kirjelda klassi (kus keegi istub).*
- **Pildi allosas** liitsõnade moodustamine. Näidisküsimusi: *Kas tead nende liitsõnade tähendust? Millise sõnaalguse võib siia veel lisada? (AU) Millal kasutad ausõna? Milliseid võlusõnu tead? Mille peale inimesed muutuvad lahkeks ja täidavad sinu palve?*

- **Lugemine** (aabits lk 25), **arutelu** loetu üle. Näidisküsimusi: *Millest loetakse/kõneldakse selles emakeele tunnis? Mille eest õpetaja Jaagupit kiidab? Mida arvab Oskar? Missugune on õpetaja Anu? Milline on sinu õpetaja?* Iseloomustada oma õpetajat. Teha kolm lauset oma õpetaja kohta (sõltuvalt klassi tasemest võib lasta need laused ka vihikusse kirjutada). MINU ÕPETAJA ON MINU ÕPETAJALE MEELDIB Joonistada oma õpetajast pilt. Selle teksti toel on võimalik ka lapsel endal ise küsimusi esitama hakata. Õpetaja esitab küsimuse (*Mis tund on? Kes loeb?*), õpilased leiavad tekstist vastuse.
- Leida vanasõnale õige lõpp.
TEE TÖÖD TÖÖ AJAL, AJA JUTTU ..., KORDAMINE ON TARKUSE ..., IGA ALGUS ON ...
Võivad olla ka variandid sõnasedelitel – RASKE, EMA, JUTU AJAL.
Kui vanasõnadest on klassis rohkem räägitud, võib kasutada ka sellist varianti, mispuhul vanasõnad poolitatakse. Panna kokku vanasõna algus ja lõpp: ÜHEKSA KORDA MÕÕDA, ÜKS KORD LÕIKA; KUI PEA EI JAGA, JAGAVAD JALAD; ÕIGE HÕLMA EI HAKKA KEEGI.
- **Ettelugemiseks**: Jaanus Vaiksoo „Korrapidajad” (Jaagupi esimene koolisügis, lk 26–29).
Arutelu kuuldu põhjal. *Millised ülesanded on korrapidajal?* Võib ka korrapidajate tööd kirja panna, koostada korrapidamise graafiku.

Lisad, mängud

- ÕÕ, ÖÖ – teha nii palju sõnu, kui osatakse (rühmatöö). TÖÖ, SÖÖ – moodustada lause, milles on kasutatud vähemalt kaht sellist sõna. *Kes ei tööta, see ei söö.*
- Joonistada pilt võlusõna kasutamise kohta.
- Joonistada pilt väga tublist lapsest (või leida ajalehe väljalõigete, fotode vm seast). Kirjutada juurde kiidusõnu. *Mille eest seda last võiks kiita ja kuidas? Milline on tubli inimene?* (aus, viisakas)
- Tänu sõnade kirjutamine (külalisteraamatusse, tädile sünnipäevaks vm), harjutamine lehekestel.
- Dramatiseering rühmades teemal VÕLUSÕNA.
- Mõistatamine kirjelduse kaudu (*õun, nõõp*).

4. NÄDAL

september	19	20, 21	22	23, 24
KOOLI ÜMBRUS	Täht R – kaashäälik. Häälimine. Õpitud häälikute jaotamine täis- ja kaas-häälikuteks.	Täht S – kaashäälik. Sõnamängud – hääliku muutmine sõna sees. Reklaam. Paarirealise salmi tegemine.	Tähed U ja Ü – täishäälikud. Sõnamängud – ühe tähe muutmine või juurdepanemine.	Täht Ä – täishäälik. Jutt ja jutu pealkiri. Teksti vaatlus (lühijutud). Üks pealkiri võimaldab erinevaid jutte ja vastupidi.
	A lk 26–27 Tv lk 18–19	A lk 28–29 Tv lk 20–21	A lk 30–31 Tv lk 22–23	A lk 32–33 Tv lk 24–25

Aabits lk 26–27, tv lk 18–19, R

- **Arutelu** sügisesest õuestegutsemisest: *Mida saab sügisel õues teha?*
- **Pildi vaatlus** (aabits lk 26–27). Näidisküsimusi: *Kus on poisid? Mida poisid pargis teevad? Miks on neil kiivrid peas? Mida sa veel pildil näed?*

Leida pildi järgi sõnu, milles on *r*. Õpetaja kirjutab need tahvlile (*ratas, park, kiiver, teerada*). Otsida palast samasuguseid sõnu.

• TÄHT R

Töö käik nagu varem õpitud tähtede puhul. Võrdlus eelnevalt õpitudtega (A, I, E, N, M, L, O, Õ, Ö). See on *r*-hääliku täht. Tema nimi on *err*. Kuulata *r*-i sõnas eri positsioonis. Kui sõna alguses on *r*, siis näiteks uriseda: *rebane, raud, laud, roos, moos...* . Kui *r* on sõna sees, siis teha auto häält (*prrr*): *toru, terane, kollane...* . Kui *r* on sõna lõpus, siis nurruda (*nurr*): *koor, kool, aur, auk, sool, saar...* .

Mida tähendavad punased, mida sinised tähed? Mis täht on R? Lasta lastel endil arvata, kas on tegemist täis- või kaashäälikuga. Kindlasti vajaks mõni laps *r*-häälikuga tööd (*rongi rattad ragisevad*).

Proovida tähekuju jäljendada (oma keha, sõrmede, pliatsite, nõöri, kastanimunade abil).

Otsida asju, mis on R-tähe moodi.

Otsida sõnu, mis algavad *r*-iga (*rebane, ring, rohkem, ratas, rutakas, riidleb, rahmeldab, reede, rahul, raiub, raisakotkas, riisikas, ruut, rohkem, reibas*). Ühistööna otsida ajalehest/ajakirjast ja/või joonistada R-sõnu/pilte ja kleepida need suurele lehele.

Otsida sõnu, milles *r* on alguses, sees, keskel (see on üks kindel täht, näiteks 5-tähelise sõna 3. täht) ja lõpus.

Leida pildilt ja tekstist (aabits lk 26–27) sõnu, milles on *r* sees (*park, järv, kirju, Rain, rada, kurv, ratas, saar*). Moodustada uusi lauseid.

Kirjutada ühiselt tahvlile võimalikult palju *r*-iga algavaid sõnu. Mõelda lauseid, milles kõik sõnad algavad *r*-iga.

Nt RIINA REISIB REINUGA RIIAST ROOMA. RAUL ROHIB REDISEID, ROLAND RIISUB. REIBAS REILI RONIB REDELIL.

Kirjutada need laused tahvlile. Nendest lausetest eraldada nimed, nt tõmmata joon alla.

Nimetada klassikaaslasti, kelle nimes on R.

Laduda sõnu ladumisaabitsa piltide hulgast: *puur, käärid, hiir, reha, roos, vurr*.

Mäng „Täidan, täidan laeva” (R-iga algavad sõnad).

Tähe kirjutamine õhus ja näpuga lauaplaadile. Kirjaharjutused rasvakriitidega suurele valgele lehele; seejärel hariliku pliiaatsiga A4-lehele. Iga õpilane kirjutab oma kõige ilusamini välja tulnud tähe ka tahvlile.

- **Lugemine** (aabits lk 27), jutustada loetust. Näidisküsimusi: *Mis on pingil? (rattapump, kiiver, morsipudel) Miks? Kes on pargis? Missugune on rada? Kuidas saad aru lausest „Siim riskib ja rebib ette”? Millal olid sina viimati võidumees? Mis tunne sul siis oli? Kas kogu aeg saab sama laps olla võitja?*
Võib lasta ka lastel endil teksti põhjal küsimusi moodustada.
- **Pildi allosa** sõnad on *ratta-ralli, raskerada*: *Miks? Kas need seostuvad tekstiga? Jutusta oma jutt*. Neid sõnakasti sõnu saab kasutada ka häädusharjutusena.
- **Töövihik** h 34 eeltööna meenutada loetud teksti põhjal puud, mis kasvasid pargis. **NB!** Tekstis on puude nimetused mitmuses, töövihikus ainsuses. Eelnevalt laduda, et kõik täpselt aru saaksid.
Tv h 35 eeltööna tuletada meelde täis- ja kaashäälilid.
- **Kirjaharjutus** vihikusse: R, NÖÖR, NARR, MERI, RALLI, muster.

Lisad, mängud

- Rühmatööna joonistada rallirada ja jutustada selle järgi teistele, kus on kurv, kuidas võistlus käib, mis on raja ääres.
- Raadiosaade – ülekanne spordivõistlustest (valida saatejuht ja külalised).

- Moodustada rühmades sõnu järgmistest tähtedest: A, E, I, O, Ö, R, L, N, M. Võrdsete rühmade korral saab teha võistluse – sõnad kirjutatakse ja siis öeldakse. Kui mitmel rühmal on sama sõna, siis saab rühm 1 punkti, kui vaid ühel rühmal on antud sõna, siis 2 punkti.
- Moodustatakse 4-liikmelised rühmad. Iga rühm saab õpetaja käest neli tähte, millest peab kokku panema sõna (*tõru, leht, pesa, lind, tüvi, võra, muna* jne).
- *Millised loomad urisevad rr-rr? Kaaslased mõistatavad, mis loom sa oled, mis tuju sul parajasti on.*
- *Mis häält teeb telefon või äratuskell, kui ta heliseb? Telefon heliseb – trr-trr. Mida ütled, kui võtad toru? Millest alustad, kui ise kellelegi helistad? Mäng „Telefon“.*
- Sõnamäng – ringis sõnade ütlemine nii, et uus sõna algab selle häälikuga, millega eelmine lõppeb.

Aabits lk 28

- **Ettelugemiseks:** Kaja Prügi „Reklaam” (Isa, palun loe mulle! Ilo, 2000, lk 267).
- Telereklaam. Mängijad jaotatakse rühmadesse. Iga rühm:
 - valmistab ette ja esitab ürituse, toote reklaami omal valikul või loosi alusel;
 - mängib nähtud-kuuldud reklaami teistele ette;
 - teeb reklaami oma eesnime esimesele tähele.
- **Pildi vaatlus** (aabits lk 28). Ennustamine pildi järgi. Näidisküsimusi: *Millest näeb Jaagup und? Rääkida oma unenägudest. Joonistada mõni põnevam unenägu. Mida võiks mingi unenägu tähendada?*
- **Lugemine** (aabits lk 28). Tekstis on üks vanasõna (*Uni ei anna uuta kuube*) ja üks reklaamlause (*Uue kuue saab kaubamajast!*). **Arutelu** loetu põhjal, võrdlus.
- **Pildi allosa** tähemuutmise mäng: SILM–SALM; TALI–NALI. Ladumis-aabitsasse: SALM–PALM–PALL; NALI–VALI–KALI; PARM–PARK–PART–PARV.

Lisad, mängud

- Mänguasjadega telesaade, varjuteater.

Aabits lk 29, tv lk 20–21, S

- **Ettelugemiseks:** Jaanus Vaiksoo „Kaspari püksiost” (Jaagupi esimene koolisügis, lk 30–31).
- **Pildi vaatlus** (aabits lk 29). **Näidisküsimusi:** *Kes on pildil? Kus on isa ja Artur? Mis on ostetud Teelele, mis Jaagupile? Mida Kaspar parasjagu uurib?*
- **Lugemine** (aabits lk 29). Teele tegi Kasparile vastamiseks salmi. *Mis on salm? Luuletus või osa sellest (salm võib olla luuletus, kuid mõnes luuletuses on mitu salmi). Salmis on riimuvad sõnad: loe–soe; ilus–vilus; salli–kalli.* Kirjutada salmi kaks esimest rida tahvlile neljas reas:

SEE EI LOE.

SALL ON SOE.

SALL ON ILUS

PUUDE VILUS.

Õpetaja ütleb sõnu ja lapsed leiavad vastavaid riimsõnu: PUU–KUU–LUU–SUU; SUSI–VESI–PESI–LASI; LASTI–KÄSTI–PESTI–HÄSTI.

Kirjutada palast (oma tekstiosast, vastavalt lugemisoskusele) välja sõnad, milles on S. Nende sõnadega moodustada lauseid, laduda või kirjutada vihikusse (olenevalt laste oskustest).

Funktsionaalne lugemine: lapsed vastavad küsimustele teksti põhjal (otsivad tekstist lause vastuseks). *Mida Jaagup, Teele, Kaspar ja ema poest ostavad? Mille saab Jaagup? Mille ostab ema Kasparile? Kes saab uue salli? Mida arvab sallist Kaspar?*

Kui teksti on paar korda klassis loetud, siis jätab õpetaja lugemisel ühe lause vahele. Lapsed mõistatavad, millise.

Pilt ja lause – leida tekstist lause, mis sobib pildiga. *Jaagup, Teele, Kaspar ja ema on poes. Jaagup saab uue kuue.*

● TÄHT S

s-hääliku määratlemine (nagu eelnevalt tehtud ja klassile sobivaim).

Nt SIPELGAS SIBAB SUURE SEENENI. SULEV SÕIDAB SIIRIGA SAAREMAALE SISSEOSTE SOORITAMA, SEEJÄREL SUPLEMA.

- Lisaks: Silvia Truu „Sõbraks sobimatu” (Väikeste laste suur veerimisraamat I. Steamark, 1999, lk 124–125).

s-hääliku harjutamiseks sobib hästi lause *See soe sall sobib sulle!* Seda lauset võiks proovida erisuguse hääletooniga öelda (rõõmsalt, üllatunult, kurvalt, pettunult, kadedalt jne).

- **Töövihik** h 38 eeltöoks tähemuutmisharjutusi ladumisaabitsasse: TORE–TORT–TORU–TÕRU–TÕRV–KÕRV–KÕRS–KÕRK–KARK–MARK–MÄRK–MÄRG–SÄRG–SÄRK–SÄRA–KÄRA.
Laduda/kirjutada harjutuse 39 sõnad. Millised sõnad saadi? Moodustada lauseid. Kindlasti lugeda kõik sõnad ette ja lasta lastel seletada. Siis ühendada koos (vähemalt esimene) õige sõna antud pildiga. Ülejäänud sõnadega laduda lauseid. Tv h 40. Tähepaaridest (silpidest) sõnade moodustamine (SAVI, VILE, NINA, NELI, SILE, LINA, SININE). Õpetajal on sõnaosade kaardid. Ta paneb need tahvli äärelle ja palub lastel teha nendest sõnu. Laps tuleb, võtab kaks tähepaari (VI ja SU) ning moodustab nendest sõna SUVI. Teised võivad samal ajal laduda ladumisaabitsasse, kasutades õpetaja pakutud sõnaosi. Vahetada sõnades tähepaare. Leida sõnad, millel on tähendus (SAVI – VISA; VILE – LEVI; SILE – LESI; LINA – NALI).
- Häälde- ja rütmiharjutused: *Suur särav sitikas söi säbrulise seene serva. Südi sünnipäevalaps silmas siili sibamas.*
- **Kirjarahjutus** vihikusse: S, LAAS, MISS, SOOL, SEE ON LIISA SALL.
- **Ärakiri** vihikusse: LAPSED ON EMAGA POES. JAAGUP SAAB UUE KUUE. KASPAR SAAB PINALI. TEELE SAAB SALLI.
Ärakirjarahjutuse tekst võib olla tahvlil, kust lapsed selle oma vihikusse maha kirjutavad.

Lisad, mängud

- Lastel on sõnasedelid riimuvate sõnadega (igal sedelil üks sõna), millest lapsed moodustavad paarid (SUVI–TUVI, TALI–NALI, KOOL–TOOL, MINA–SINA, VÄIKE–PÄIKE, LOE–SOE, MAAL–SAAL, KIIL–SIIL, KARU–MARU jne). Võib ka nii: üks laps tuleb klassi ette ja ütleb, et tal on sõna *lai*. Kes pakub *riimi*? Seejärel järgmine laps. Samade riimuvate sõnadega teha rühmatööna veel salme.
- Kirjeldamise mäng. Kirjeldada midagi/kedagi pildilt. Teised arvavad mida/ keda kirjeldati.
- *S on sosistamise ja saladuse täht. Sosista sõbrale üks saladus, mida tohib teistele rääkida.*
- *Ütle sosinal sõnu. Las teised mõtlevad, mis sõna sa ütlesid. Miks peavad kõik hästi tasa olema?*
- S-poe mäng. *Sinu poes on ainult S-tähega kaubad (sussid, särgid, saiakesed...).* Kui ostja küsib midagi, milles ei ole s-i, peab müüja pakkuma talle asemele midagi, milles on s. Nt „Palun viinereid” – „Viinereid pole, aga võtke sardelle!”

Aabits lk 30–31, tv lk 22–23, U, Ü

- **Ettelugemiseks:** Harri Taidre „Kodu. Tänav. Kool” (Valgus, 1986)
- **Vestlus** liiklusest linnas. Siin peaks vihjama ka inimeseõpetuses sügisel läbivõetud liiklusteemale ja vaatama, kui palju on sellest meeles. Näidisküsimusi: *Mida peab linnas liikudes kindlasti tähele panema? Milliseid liiklusreegleid sa tead? Mis on valgusfoor? Missugune on lubav foorituli? Missugused märgid on liikluses jalakäijatele? Kus peab üle tee minema? Rääkida tähtsamatest liiklusmärkidest (ülekäigurada, jalakäijatee, õueala...).* Õpetajal peaks olema liiklusmärkide näidiseid, et saaks nendest rääkida.
Lisalugemiseks: „Mari ja Madise poeskäik” (Täheke 2/2000).
- **Laduda** ladumisaabitsasse (kirjutada vihikusse) sõnu, mis seostuvad liiklusteemaga: AUTO, TEE, ÜLEKÄIGURADA, HELKUR, SEBRA, TUNNEL, BUSS, TRAMM. Need sõnad võiksid olla laste pakutud, välja kasvanud eelnevast arutelust. Leida liiklusteemaga haakuvaid sõnu ladumisaabitsa piltide hulgast (*auto, tee, tänav, jalgratas, foor*).
- **Pildi vaatlus** (aabits lk 30). Näidisküsimusi: *Milline on pildil liiklus?*
- **Lugemine** (aabits lk 31), **arutelu** loetu põhjal. Näidisküsimusi: *Kuidas lugu algas? Miks ei pääse Ülo üle tee? Kes märkavad Ülot tee servas? Mis on sebra? Jutusta oma elust üks põnev lugu.*
- **Lisalugemiseks:** Ell Tee „Sebra” (Taadu, palun loe mulle! Ilo, 2002, lk 238)
- **Ettelugemiseks:** Ellen Niit „Miks onu Ööbik nii vaene on?” (Onu Ööbiku ööpäev. Tiritamm, 1998, lk 106–107) ja Ell Tee „Kolme silmaga” (Taadu, palun loe mulle! Ilo, 2002, lk 237).
- Lausete järjestamise mäng. Õpetajal on jutu esimesed 5 lauset sedelitel. Rühma- või paaristööna pannakse laused õigesse järjekorda. **NB!** Tihti sobib mitu varianti – siis vaadata, kuidas autor on laused järjestanud.
- **Pildi allosas** sõna muutmine – ÜLO–ÜLE–ÜLLE – ühe tähe muutmine või juurdepanemine. Laduda ladumisaabitsasse.
- **TÄHED U ja Ü**
u- ja ü-hääliku määratlemine (nagu eelnevalt tehtud ja klassile sobivaim). Mis on neil häälikutel vahet? Õpetaja võiks kohe tuua näiteid, et sõna tähendus muutub olenevalt sellest, kas tähel on täpid peal või ei: kull–küll; puuk–püük; suu–süü; puksid–püksid...
U ja Ü sõna alguses, sees või lõpus – leida sõnu, laduda, moodustada lauseid.
Nt ULLA UNISTAB UUTEST UISKUDEST. UNES UISUTAB UHKE ULLA UUEL UISUVÄLJAL. UNINE UNIMÜTS UNO UKERDAB UKSEKELLA KUULDES UKSENI.

Nt ÜHINE ÜLLATUS ÜHENDAS ÜLO ÜLLEGA. ÜLO ÜLLATAS ÜKSIKUT ÜLLET ÜLASEKIMBUGA. ÜÜVE ÜMBRIK OLII ÜLENI ÜHTESID TÄIS.

Võrrelda hääliku pikkust – KURI–KUURIS; KÜSI–KÜÜSI. Moodustada lauseid (*Kuri koer on kuuris*).

Hääliku märkimine kirjas. *Pane kirja häälitud sõnad. Lühike häälik ühe tähega, pikk häälik kahe tähega.* Õpetaja ütleb sõnu, lapsed kirjutavad või laovad: KUUS, KURI, MÜRIN, MÜÜR, SUUR.

- **Töövihik** h 42 lisaks lugeda, arutleda, millised sõnad on õigesti/valesti kirjutatud.

Tv h 43 eeltöona arutleda, mis vahe on sõnadel *tuli–tüli, kulm–külme*? Laduda/mõelda veel samasuguseid sõnapaare (KUUR–KÜÜR; PUUR–PÜÜR). Moodustada nendega lauseid.

Tv h 44 eeltöona mõelda kogu klassiga üks hull lugu. Iga laps saab öelda ühe lause. Kui seda töövõtet kasutatakse esimest korda, siis ei piirata tingimusi ühe lause, vaid episoodiga (see on jõukohasem). Kasutada võib ajalehe vm pilte, karikatuure.

- **Kirjajarjutus** vihikusse: U, Ü, ÜLO, ÜLLE, ULLA, ÜLANE, ANNAN SELLE LILLE SULLE. ÜLANE KASVAS AIAS.

Lisad, mängud

- Tahvilil tegusõnad: RUTTAB, JOOKSEB, UURIB, HOOLITSEB, TORMAB, VAATAB, PÕRUTAB, KUULATAB, VISKAB, ASTUB, KARJUB. *Mida arukas inimene tänaval teeb, mida ei tee? Miks? Kuidas käitub arukas inimene tänaval?*
- Kärsitus – kas see sobib tänavale, liiklusesse? Kuidas õpetada kärsitut?
- Laduda UU ja ÜÜ. Lisada ette või järele mõni täht, et saadaks sõna (KUU, LUU; PÜÜR, SÜÜ). Öelda iga sõna puhul, mida see tähendab.
- Asendada sõnas üks täht. Mis juhtub? Mida saadud sõna tähendab? HULL–HUUL, MULL–MUUL, USS–UUS, SUSS–SUUS, KUSS–KUUS, KUTT–KUUT.
- *Kes hüüab UUU!? On ta eksinud? Tahab ta meid hirmutada või kurvastada? Kus ja millal võib sellist hääletsust kuulda?*
- *Kuidas kõlab rongi, laeva, auto tuut? Miks ja millal sellist häält tehakse?* Teha neid hääli.
Loovtöö käsitöö tunniks – geomeetristest kujunditest auto, rongi või bussi kleepimine aluspaberile.
- Ladumisharjutused: 1) sõnades ainult kaashäälikud, lapsed lisavad täishäälikud; 2) sõnas ainult täishäälikud, lapsed lisavad sobivad kaashäälikud.

Aabits lk 32–33, tv lk 24–25, Ä

- **Ettelugemiseks:** Silvi Väljal „Jussikese seitse sõpra” (nt Avita, 1999). Lastel võiks raamat endal kaasas olla, siis saavad kõik jälgida ja oskajad ka ise lugeda. Lugemisele peaks kindlasti järgnema väike kokkuvõte, mida Jussike mingil päeval tegi. Kes on käinud Nukuteatris seda etendust vaatamas, võiksid oma muljetest rääkida. **Näidisküsimusi:** *Milline on sinu lemmikpäev? Mille poolest sinu päevad erinevad?*
- **Lisalugemiseks:** rootsi rahvalaul „Laisa nädal” (Isa, palun loe mulle! Ilo, 2000, lk 119) või Spiridon Vangeli „Peetri põllumaa” (Väikeste laste suur veerimisraamat I. Steamark, 1999, lk 37–38).
- Kirjutada 1-2 sõnaga, mis on igas päevas erilist või kirjutada 2-3 lausega oma päevast. Päevaplaani koostamine.
Joonistada oma nädal ja kirjutada päevad juurde. *Mitu Ä-tähte on sinu piltide juures kokku?*
- **Ettelugemiseks:** Jaanus Vaiksoo „Avarii” (Jaagupi esimene koolisügis, lk 32–33).
Arutelu kuulatud loo põhjal. **Näidisküsimusi:** *Miks Jaagupi pere läks maale? Milliseid töid tehti vanaisa-vanaema talus? Mis oli juhtunud eelmisel õhtul? Miks võeti Kämmu Endlilt autojuhiloa?*
- **Pildi vaatlus** (aabits lk 32–33). **Näidisküsimusi:** *Kas pildil on samamoodi mis kuulnud palas? Kus see pilt on tehtud? Mis on teistmoodi?*
- **Lugemine** (aabits lk 33). Õpetaja peaks seletama, et kui Jaagup ütleb *üks, kaks, kolm – loeb autosid*, siis täpsemas keelekasutuses on see loendamine. Leida palast lause, milles on kõige rohkem Ä-tähti. *Nad elavad väikeses külas järve ääres.*

• TÄHT Ä

Täna saame oma täheritta lisada uue tähe – see on Ä. Võrrelda A-d ja Ä-d. Mis juhtub, kui ä-l jätta täpid pealt ära: säär–saar; päike–paike; (leiva)käär–(viker)kaar?

Mõelda lauseid, mille igas sõnas oleks ä.

Nt ÄMBLIK TÄHISTAB TÄNA VÄGA TÄHTSAT SÜNNIPÄEVA.

Laduda, kirjutada sõnu ladumisaabitsa piltide seast: VÄRAV, KÄÄRID, KÄSI, SÄÄSK, TÄNAV, PÄIKE.

Tahvilil sõnad: NAGU, HALL, KAND, KABI, KARU, RAHA. Laduda sõnad, asendada A Ä-ga. *Millises sõnas ei saa A-d Ä-ga asendada?*

- **Pildi allosas** sõna kasvatamine – seekord juurdepanemine (lisamine), nii järele (PÄEV–PÄEVAL) kui ka ette (ÄIKE–PÄIKE).
- **Töövihik.** Arutelu näidisküsimusi: *Jaagupile meeldib järve ääres kala püüda. Kellega ta seal võiks käia? Kas sina oled kalal käinud? Jutusta.*
Jutt koosneb lausetest. Rääkida, et jutul on pealkiri. Pealkiri annab meile aimu, millest me lugema hakkame. Võib ka juhtuda, et ühele jutule sobib mitu pealkirja nagu selles harjutuses. Igaüks valib ühe pealkirja, mis võiks sellele jutule sobida. Põhjendada oma valikut. Jutu järgi joonistada koomiks.
Tv h 48. Laps võtab värvipliatsi, millega tal on mugav teed otsida. Kui üks tee osutub valeks, võtab laps teise tee jaoks teist värvi pliatsi. Kes arvab, et suudab ülesande pliatsita lahendada, võib proovida ja pärast pliatsiga ennast kontrollida. Lisaks näidisküsimusi: *Millest sõbrad räägivad?* Igaüks saab rääkida oma mõtte.
- **Kirjarahjutus** vihikusse: Ä, NÄE, LÄÄS, ÄRA OLE SÄÄSEL EES.
- Vihikusse **ärakiri** tahvlilt või paberilt: PÄIKE PAISTAB. VÄLJAS ON ILUS SÜGIS. VÄRAV ON LAHTI. AUTO SÕIDAB ÕUE. LAPSED HÜPPAVAD VÄLJA. MEMMEL JA TAADIL ON HEA MEEL.

Lisad, mängud

- Õppida täishäälikulaul: A astub, E istub, I, O, U ootavad, Õ, Ä, Ö, Ü üksi tõstavad mütsi (viisil „Hiir hüppas, kass kargas”).

Lugusid loomadest

- Iga rühm saab ühe lühijutu. Lugeda oma jutt läbi ning mõelda sellele pealkiri. Vahetada rühmade vahel jutte seni, kuni iga rühm saab kõikidele juttudele oma pealkirjad lisada. Võrrelda pealkirju. Valida igale jutule kõige sobivam pealkiri.
- **Ettelugemiseks:** Jaanus Vaiksoo „Lugusid loomadest” (Jaagupi esimene koolisügis, lk 34–36).
Kas lapsed tunnevad ära, milline lugu on kurb, milline kummaline ja milline naljakas?
See on koht, kus võiks hakata ka oma klassis lühikeste juttude väljamõtlemisest rääkima.
Lisaks: Andrus Noraku loomaluuletusi (Täheke 10/2000).
- **Tahvliteksti** koostamine – lühijutt armsast lemmikloomast. Eeltööna võib kasutada ideekaardi koostamist, sõnade, sõnapaaride loendit tahvlil.
- **Ettelugemiseks:** muinasjutt „Kolm põrsakest ja kuri hunt” (nt Koolibri, 2004) ja/või „Kolm karu” (Vanad aabitsajutud. Tiritamm, 1993, lk 198–200).
NB! Järgmises tunnis on vaja peeglit!

5. NÄDAL

oktoober	25, 26	27	28, 29	30
MINU KLASS	Tähed B ja P – sulghäälikud. Sulghääliku tugevuse võrdlemine (B–PP).	Nõrk või tugev sulghäälik sõna algul (<i>pall–ball</i>).	Tähed G ja K –sulghäälikud. G ja K sõnade algul.	Tähed G ja K – sulghäälikud. Võõrsõnad (maad).
	A lk 34–35, 36–37 Tv lk 26–27	A lk 38–39 Tv lk 28–29	A lk 40–41 Tv lk 30–31	A lk 42–43 Tv lk 32–33

Aabits lk 34–35, tv lk 26, P

- Rääkida ühe minuti jooksul oma pinginaabrile iseendast võimalikult palju. Seejärel räägib tema kõnelejale tagasi, kuidas ta aru sai. Siis vahetada kuulaja ja jutustaja osa.
- Kõneleda sõpradest – küll on hea, kui su ümber on palju sõpru. Näidisküsimusi: *Kas sina oled juba endale sõbra leidnud? Kas alati peab parim sõber ka klassikaaslane ja pinginaaber olema? Mida on tore koos sõpradega teha? Kuidas hoida oma sõpru? Kuidas tutvustad sõpra oma vanematele?*
Tülitsemine ja leppimine – mõne situatsiooni läbimängimine.
- **Sulghäälikud**, kaashäälikute osa – sinisel taustal roheline ring. Nende häälikute moodustamist peaks peegli ees uurima – eriti ilmekas on see **P** ja **B** puhul. Huulte asend muutub, huuled on hääle väljumisele suluks ees, sulgevad tee õhule.

Mille poolest P ja B erinevad eelnevatelt õpitudest? Nende hääldamisel tekib huulte vahele sulg. p-häälik on sulghäälik – vaadata peeglist huulte asendit. Huuled on teineteise vastu surutud, lähevad tugevasti kokku. Kuidas märkida häälikut siis, kui huuled lähevad väga tugevalt kokku? Proovida võib läbi kõik kolm võimalust – nõrk (tibu, riba), lühike tugev (tipus, ripub) ja pikk tugev (tippides, nupp).

Mõelda ja kirjutada rühmas või tahvlile P-tähega algavaid sõnu põneva jutu jaoks (PAUK, PIME, POMISEB, PÕNTSUB). Koostada ühiselt tahvlil olevatest sõnadest jutt. Mõelda ka põnev pealkiri.

Leida sõnu, milles alguses, keskel või lõpus on *p*. Moodustada lauseid, nt PALUN PANE PEA PADJA PEALE.

Lisaks: Tiina Kilkson „Pisikese Peetri pikk pühapäev” (Koolibri, 2006).

- **Lugemine** (aabits lk 34–35). Näidisküsimusi: *Missuguse põneva loo rääkis Oskar? Kas ta kartis? Miks kogu klass võpatas? Mis oli selles loos hirmsat? Pane kirja kolm asja, mis sind hirmutavad. Joonista hirmu pilt.*
Oskar oli pimedas koolimajas. Mida ta võis seal mõelda ja tunda?
- **Töövihik** h 50 eeltöö. Õpetaja kinnitab tahvlile pildid, millel on pall, puu, tüdruk, põõsas. Lapsed häälivad ja võtavad ära sõna, mis ei alga sama häälikuga. Tahvlile sõnad: LIPPAB, HÜPPAB, JOOKSEB, KAPPAB. Kõik on tegusõnad, kõik on seotud liikumisega. *Mis on kolmel ühist, mida ühel ei ole?* Vajaduse korral abistab õpetaja arutelu juures lisaküsimustega.
Töövihikus märkida tähed vastavalt õpetaja soovile kas ringi või ruudu sisse, värviga. Siis on lastel kergem otsida sarnasust, et leida erinevat, teiste hulka sobimatut: UKS, LAHTI, LÄHEB. Sõnad kirjutada tahvlile, et kõigil oleks arusaadav ja selge.
Tv h 51 eeltööna leida ladumisaabitsa pildid, mille järgi saab öelda P-ga sõna (*peegel, puur, põõsas, lipp, kapsas...*). Laduda ja moodustada lauseid. Sõnu ei pea palju olema. Sõltub klassi ja konkreetse lapse tasemest.
- **Kirjajarjutus** vihikusse: P, PIME, AMPS, PALUN ANNA SEE PUNANE PALL PAULILE!

Lisad, mängud

- Pesunöörimäng. Nööril on sedelid sõnaosadega, mida ümber tõstes saab moodustada sõnu, nt AP, PI, ÕUD, NE, PÄI, KE, TÕT, TAB, NAE, RA, TAB PÕ, NEV, SAM, MUD, SÕ, BER. Leida sõnad, mis on lugemispalas.
NB! Järgmises tunnis on vaja peeglit!

Aabits lk 36–37, tv lk 27

- Mida tähendab sõna *õnnetus*? Mis tuleb esimesena meelde, kui kuuled sõna *õnnetus*?
- **Kuulamiseks**: Viivi Variksaar „Haiglasuvi” (Täheke 9/1987).
- **Mõistekaart** ÕNNETUS. Kirjutada vaid mõningad seosed, mitte ajada skeemi väga kirjuks.
Rääkida lastega, millised õnnetused võivad juhtuda koolimajas, klassis, spordisaalis, sööklas, õues. Kuidas vältida õnnetuste tekkimist? Mida teha, kui on juhtunud õnnetus?

Küsida emalt/isalt või mõnelt tuttavalt, mis on nendega lapsepõlves juhtunud. Jutustada sellest ka klassis teistele. **Arutelu**, mis võis olla õnnetuse põhjuseks – kas juhus või lohakuks, kiirustamine, ettevaatamatus, rumalus, edevus.

Lohutamine – laulud ja luuletused lohutamisest.

- **Pildi vaatlus** (aabits lk 36–37), pildi järgi ennustamine. Näidisküsimusi: *Kahe tüdruku nimi on välja toodud – PIIA ja BETTI. Miks? Mis on juhtunud Siimu põlvega? Milliseid pallimänge tead? Milliseid pallimänge sina mängid? Milline on sinu lemmikmäng? Miks?*

Teha antud silpidest pallimänguga seotud sõnu: VIS, KAB, SÖÖS, TAB, KU, KUB, TA, KIS, TAB, KA, TAB, KAIT, SEB, TA, BAB, PÕI, KAB, LAN, GEB, PÕR, KAB, SA, HI, SEB, LI, BI, SEB. Mõelda iga sõna puhul ka lause.

- **Lugemine** (aabits lk 37). *Kes oskab kohe õigesti lugeda? Millised sõnad on rasked?* Selgitada mõnd sõna: *tegid mängu ära, boss. Kuidas märgitakse võiduseisu?*

Arutelu loetu põhjal. Näidisküsimusi: *Kelle palli püüab Jaagup kinni? Miks Siim kukub? Kes lohutavad Siimu? Missugune on Siim kaaslaste arvates?*

- **Tugev ja nõrk sulghäälik**. Sõnad võrdluseks: ABI–APPI; KABI–KAPPI; TUBA–TUPPA.

Õpetaja ütleb sõnu: *luba, tipp, vaba, lapik, sibab, lebab, kipub, rippuma*. Kui sõnas kõlab B, siis kordavad seda sõna tüdrukud, kui kõlab P, siis kordavad sõna poisid

- **Töövihik** h 52 eeltöök mängida sõnamängu, milles järgmine sõna peab algama eelmise sõna lõpphäälikuga. Olenevalt klassi tasemest, võib mängu diferentseerida, piiritleda valdkond (loomad, kooliga seotud sõnad, spordialad, sportlaste nimed, spordivahendid jne).

Tv h 53 eeltööna kirjutada tahvlile sõnad LAMMAS, ISA, SOOL, ROOL, SADAS ja lugeda neid tagurpidi. Edasi suuliselt – öelda tagurpidi: SIIL – LIIS, TAAT – ..., UDU – ..., TOON – ..., RUUT – Mõelda iga sõnaga lause, laduda. Mõelda rühmas või paaristööna veel sõnu, mida saaks mõlemat pidi lugeda.

Tv h 53. Lastel kaasas peeglid. Iga laps kirjutab oma nime paberile. Vaadata seda peeglist. Võimaluse korral peaks õpetaja seda harjutust lastele tahvlil ette näitama.

Lisad, mängud

- *Oled spordiajakirjanik. Kirjelda lühidalt viimast huvitavat pallimängu, mida oled näinud (telerist, õues, koolis).*
- Nimetada tuntud sportlasi.
- Jutustada viimasest võistlusest, spordiüritusest, millest on osa võetud või vaatamas käidud.
- Pala dramatiseering.
- *Paiguta tähed sõnas nii, et saaksid uusi sõnu (SAI – isa, asi; ÕUN – nõu; KUUL – uluk, luuk, kulu).*

Aabits lk 38–39, tv lk 28–29, B

- **Arutelu** matkamisest, matkal käimisest. Näidisküsimusi: *Kas sa oled matkal käinud? Kus? Mis sulle matkast kõige rohkem meelde jäi? Mida võtsid matkale kaasa? Mida panid matkale selga?*

Teha rühmades nimekiri asjadest, mida oleks vaja matkale kaasa võtta. Võrrelda neid nimekirju omavahel.

- **Ettelugemiseks**: Jaanus Vaiksoo „Teele läheb matkale” (Jaagupi esimene koolisügis, lk 37–39).
- **Pildi vaatlus** (aabits lk 38–39), **arutelu** pildi põhjal. Näidisküsimused: *Kus on lapsed? Mida lapsed teevad? Mida nad mõtlevad/räägivad? Kas lõket tohib igal pool teha? Mida tuleb teha peale piknikku?*

- **Pildi allosa**. Eesti sõnad algavad tugeva sulghäälikuga. Kasutusel on ka palju selliseid sõnu, mis on laenatud teistest keeltest ja algavad nõrga sulghäälikuga. **PALL–BALL; PUSS–BUSS** – võrrelda sõnade tähendust.

Keegi ehk teab veel mõnda sõna, mis algab nõrga sulghäälikuga. Mõelda *b*-ga algavaid sõnu (*banaan, beebi, baleriin, ballett*), sõnapaare – **BAAR–PAAR**.

- **Lugemine** (aabits lk 38), **arutelu** teksti põhjal. Näidisküsimusi: *Kuhu Teele läheb? Mida tüdruk kotti paneb? Kuidas Kaspar Teelet nokib? Keda sulle meeldib nokkida? Kas on ilus kedagi nokkida? Mida lindudele meeldib nokkida? Kas need laused tähendavad ühte ja sama? Kuidas paneb Teele end matkale minekuks riidesse? Mida arvab sellest ema?*

- **Tahvile** sõnad: **HOIAB, KIIKSUB, SAMMUB, KÕMISEB, HIILIB, SOSISTAB, VÕPATAB**. Võrrelda sõnu. *Mis on ühtemoodi? Millise tähega kõik need sõnad lõpevad?*

Paljud sõnad lõpevad *b*-ga. Kui paneme kirja, mida keegi teeb, siis on sõna lõpus **B**. Frontaalne töö – õpetaja seletab ja toob paar näidet. Siit edasi

suudavad juba lapsed ise näiteid öelda. Õpetaja ülesandeks on need tahvlile kirjutada. Hiljem leitakse ühine tunnus ja kirjutatakse see näiteks rohelise värviga üle.

Vaadata klassis ringi. *Millega tegelevad klassikaaslased?* Öelda nende kohta lauseid (nt *Tõnu kuulab õpetajat. Triin joonistab.*). Leida palast sõnad, mis vastavad küsimusele *mida teeb?*

● TÄHT B

B-tähe salmike (Lilian Kivi, Milvi Roosleht):

*B on üks isemoodi mees,
kes rõõmuga on sõna sees.
Ei sõna alustama kipu,
ta pigem ruttab sõna lõppu.
Kui keegi midagi meil teeb,
on sõna lõpus ikka B.
Vaid võõrsilt tulnud sõnas ta,
võib algusesse sattuda.*

Töö käik nagu varem õpitud tähtede puhul:

Võrdlus eelnevalt õpitutega. *Mis täht on B?* Lasta lastel endil arvata, kas on tegemist täis- või kaashäälikuga.

Proovida tähekuju jäljendada (oma keha, sõrmede, pliiatsite, nööri, nõopide abil).

Otsida asju, mis on B-tähe moodi.

Otsida sõnu, mis algavad *b*-ga (*beebi, banaan, binokkel, baleriin, bese*). Ühistööna otsida ajalehest/ajakirjast ja/või joonistada B-sõnu/pilte ja kleepida need suurele lehele.

Kirjutada ühiselt tahvlile võimalikult palju *b*-ga algavaid sõnu. Mõelda lauseid, milles võimalikult palju sõnu algavad *b*-ga.

Nt BRITA JA BRET PISTAVAD BEEBILE BANAANI PÕSKE.

Mõelda klassis ühiselt veel lauseid, milles on palju B-tähega sõnu.

Nimetada klassikaaslast, kelle nimes on B.

Laduda sõnu ladumisaabitsa piltide hulgast: SIBUL, ISTUB, KAMMIB, KÄBI, GLOBUS.

Mäng „Täidan, täidan laeva” (B-ga algavad sõnad).

Tähe kirjutamine õhus ja näpuga lauaplaadile. Kirjaharjutused rasvakriitidega suurele valgele lehele; seejärel hariliku pliiatsiga A4-lehele. Iga õpilane kirjutab oma kõige ilusamini välja tulnud tähe ka tahvlile.

Mäng. Kui sõnas on B, siis hüpata üles ja lüüa käteplaks: *tibu, redel, lebab, hüppab, luba, tuppa, kaabu, püksid*.

- **Töövihik** h 55 eeltööna meenutada loetut-kuuldut, jutustada. Mõelda jutule lõpp. Iga laps peaks saama võimaluse ise lugu jätkata. Nii tuleb kindlasti rohkem variante.

Võib ka nii, et enne tegevuste järjestamise juurde asumist esitatakse panto-miimi. Töö on 4-liikmelistes rühmades. Pildi järgi (igal rühmal isesugune) mõeldakse välja liigutused. Mängitakse ette klassi ees. **Arutelu**, millises järjekorras oleks tegevus loogiline, et tekiks justkui film.

Tv h-te 56 ja 57 puhul meenutada varem üheskoos õpitut – sõnalõpu B ja sõnapaarid – millal B ja millal P sõna algul, sõnade erinev tähendus.

Nt BALLIL EI MÄNGITA PALLI. BUSSIS PUSSI VAJA EI LÄHE! PILLE LÄHEB PAULIGA BALLILE TANTSIMA, PEETER POISTEGA PALLI MÄNGIMA. PIIA SÕIDAB BUSSIGA TARTUSSE, PATRIK VESTAB PUSSIGA VIBU.

- **Kirjajarjutus** vihikusse: B, BEEBI, BANAAAN, BOAMAO POEG BALLETTI EI ARMASTA! PILLE PAITAB BEEBIT.
- **Ärakiri** vihikusse: PAUL PROOVIB PLOOMI. PLOOM ON MAITSEV. BERIT MAITSEB SIDRUNIT. SIDRUN ON HAPU. MINULE MAITSEB MOOS.

Lisad, mängud

- Kirjajarjutus vihikusse (laused tahvlil või paberil): Kirjuta lünka B või P. PEETER LÖÖ _ALLI. _ALL HAKKAB VEEREMA. JU_A VEERE _ALL _USSI ETTE. TÄNAVAL EI TOHI _ALLI MÄNGIDA!
- Mäng asjadest, mida on matkal vaja. Õpetaja alustab mängu, öeldes: „Sõitsin matkale ja võtsin kaasa telgi.” Esimene õpilane jätkab: „Sõitsin matkale ja võtsin kaasa telgi ja palli.” Järgmine õpilane jätkab: „Sõitsin matkale ja võtsin kaasa telgi ja palli ja rätiku.” Mängitakse nii kaua, kuni õpilased suudavad eelnevat meeles pidada.
- Kaasavõetud matkapiltide (nt fotod oma perest matkal) juurde kirjutada selgitusi. Koostada rühmatööna matkaleht. Piltide põhjal rühmas jutustamine, jutukese koostamine.

Aabits lk 40–41, tv lk 30–31, K

- **Sõnamäng.** Lapsed nimetavad ükshaaval nii palju riidesemeid, kui meelde tuleb.
- Õpetaja kirjutab **tahvlile** riietusesemete nimetusi: KAMPSUN, TRIKOO, PÜKSID, PORIKINGAD, LIPS, SÄRK, MÜTS, SALL, SAAPAD. Lugeda koos sõnu tahvlilt. Seejärel panevad õpilased silmad kinni ja õpetaja võtab ühe sõna ära. *Milline riietuse on kadunud?*
- **Pildi vaatlus** (aabits lk 40), **arutelu** asjade kadumisest. Näidisküsimusi: *Mis on kadunud asjade kast? Kas sinu klassis/koolis on kadunud asjade kast? Mis selles kastis on? Mida teha, et asjad ei satuks sellisesse kasti? Mida sina oled ära kaotanud? Koosta kadunud asjade kasti nimekiri. Kuidas jõuavad kadunud asjad tagasi omanikuni?*
Mõelda paarides või rühmades välja üks kast, milles kadunud asjadel ei oleks igav olla. *Mida kadunud asjad kastis räägivad?* Esitada dialoog klassi ees. Joonistada pilt.
- **Tahvilil** lipikud sõnadega GARDEROOB, DRESSID, KAMPSUN, TRIKOO, BOTASED, POLO – neid saab rühmitada (veergudesse jagada), vahetada sõnu ja/või võtta ära (nt vastavalt sulghäälikule sõna algul).
- **Tahvlile** sõnakaardid GARDEROOB, GORILLA, KILOGRAMM, KAST (kadunud asjade kast). *Miks just sellised sõnad? Millest võiks selliste sõnadega jutt rääkida?* Teksti sisu **ennustamine** aabitsapildi (lk 40) põhjal.
- **Lugemine** (aabits lk 41). *Mitu liitsõna on tekstis?* Lugeda liitsõnad ette. **Arutelu** loetu põhjal. Näidisküsimusi: *Mida Jaagup otsib? Miks? Kuhu ta läheb oma dressipluusi otsima? Mida võib sellest kadunud asjade kastist leida? Mida tähendab jutukese viimane lause „Nüüd ei saa ema öelda, et jooksed kogu aeg ringi, pea laiali otsas”? Millal oli sinul viimati pea laiali otsas? Mis sa arvad, mida ütles ema, kui Jaagup ilma pluusita tagasi tuleks? Miks? Jutusta. Mida peidab kadunud asjade kast? Loe see lause, mille järgi tunneb ära Jaagupi pluusi.*
Seletada, mis on garderoob ehk rõivistu.
- Teine sulghäälikute paar – g ja k. Tuua näiteid, võrrelda (*krimpsus, gramm; kuningas, geoloog*). *Kas suu on samas asendis?* Nende nimedes on kaaslasteks erinevad täishäälikud. (*g-ee ja k-aa*) Tuua näiteid mõlema algustähga (*gripp, kool...*).
- **TÄHT K**
Mis hääliku täht on K? On ta täis- või kaashäälik? Miks? k-häälikut ei saa pikemaks venitada (pikalt või venitades öelda), k-l polegi häält. k on suletud

õhu häälik (tee õhule on juba kurgus suletud). Sellest on *k*-häälik saanud endale nime sulghäälik. Kui sulg lahti lasta, käib ainult üks plaks. Kui teha seda uuesti, pole see enam sama häälik, vaid juba uus.

Kui kurk sulgub ainult kergelt ja pehmelt, just nagu ümaralt – siis läheb vaja G-tähte (TIGU LIIGUB AUGUS); kui tugevalt ja teravalt, on vaja K-tähte (NUKUD KUKKUSID PIKALI).

Töö käik nagu varem õpitud tähtede puhul.

Nt KÕIK KOOLILAPSED KÖNNIVAD KOIDIKUL KOOLI. KERSTI KENA KAISUKARU KADUNUD! KASS KONUTAB KUUMAL KATUSSEL. KARL KÄIS KOOS KAISAGA KARU, KAELKIRJAKUT, KA KAAMELIT KAEMAS. KES KÕNELEB KAASLASTELE KÄIGUST?

- **Töövihik** h 59 eeltöö. Õpetajal on pildid, millel on luik, draakon, kotkas, konn, kala. Hääldida sõnu ja lasta lastel tahvlile kirjutada. *Moodusta nende sõnadega lauseid. Kus võiksid sellised linnud ja loomad elada?*

Tv h 61 sõnad laduda ja kirjutada tahvlile: PÄIKE, KIRI, KIVI, KALA (KORK, AKEN, KORSTEN jne – lapsed võivad neid veelgi leida). Pildil võib juhtida tähelepanu ka sõnale AURIK. See sõna vajab kindlasti seletust (pilt töövihikus). K asukoha määramine sõnas.

- **Kirjarahjutus** vihikusse: K, KOOL, PÄIKE, SEAL ON SULLE KIRI!

Lisad, mängud

- Sõnaketimäng (riietusesemetega, koolitarvetega).
- Õpetaja nimetab sõnarea. Lapsed ütlevad, milline sõna ei sobi ritta. Sobimatuks on siin sõna, milles ei ole K-häälikut.
- Mõelda jutuke, milles kõik sõnad algavad K-ga. (Võiks olla rühma- või paaristöö.)

Kaks kukke (Aino Pervik)

Kaks kukke kaklesid kord koledal kombel keldri katusel. „Kae, kus kuked!” kaagutasid kanad. „Küll kisklevad.”

Korraga kukkusid kuked keldri katuselt kukerkuutis keldri kõrvale kartulikasti.

„Kikerikii!” kires kolmas kukk. „Karistus käes! Kes käskis kakelda!”

- Tahvlil sõnad KOTT, NUKK, KIIK, PUU, MAKK, NUPUD, KAPID. Muuta K P-ks ja vastupidi. Mis sõnad saadi? Mõelda sõnu, milles K ja P vahetamine annab uue sõna (*kuri –puri, luuk – luup, puur – kuur, kuup – puuk*).
- Tahvlil lünkadega sõnad: _ÕÕSAD, LENNU_, A_EN, PÄÄSU_E, _ANA, SÄÄS_, _ELL, _AAMEL, _ART. Lisada sõnadesse P või K. Otsida, millised sõnad on olemas ladumisaabitsa piltide hulgas.

- Uurida raamatuid loomadest, lotosid jm, otsida veel G-tähega loomanimetusi: *gepard, geko, gasell...* Joonistada A4-lehele nende loomadega särke.
- Muinasjutu aheljutustamine, joonistamine: nt „Kakuke”, „Kolm karu”.

Aabits lk 42–43, tv lk 32–33, G

- **Ettelugemiseks:** Jaanus Vaiksoo „Kilpkonnasaared” (Jaagupi esimene koolisügis, lk 40–41).
- **Arutelu** lemmikfilmist. Näidisküsimusi: *Milline on sinu lemmikfilm? Jutusta huvitavamate ja põnevamate kohtadest oma lemmikfilmis. Mis meeldis? Mis mitte? Kes olid selle filmi tegelased? Millise filmi tegelane tahaksid olla? Kes? Miks?*
- **Lugemine** (aabits lk 42–43), **arutelu** loetu põhjal. Näidisküsimusi: *Mis filmi käis isa lastega vaatamas? Kus olid ema ja Artur? Missugune nimi oli saarel selles filmis? (Galápagos) Mida see eesti keeles tähendab? Kuhu kavatses Jaagup suureks saades kõigepealt rännata? Mis on aabitsatekstis teisiti kui etteloetud loos? (pole lõppu) Jutusta. Kas sina oled ka unistanud uutest ja veel avastamata maadest?*

- Kas K või G? Tahvilil lünkadega sõnad: __LOOBUS, __EOGRAAFIA, __APTEN, __RÖÖNIMAA.

Mis on gloobus? Mida sa gloobuse pealt teada võid saada? Kuhu sina unistad reisida?

Uurida gloobust. Leida gloobuselt Eesti. Otsida, kus on ookeanid. Leida gloobuselt Galápagose saared, Gröönimaa.

Sajand – see on sada aastat. Kui sajand saab otsa, algab uus. Mitu aastat tagasi algas praegune sajand? Vaadelda eri aegadest kõnelevaid raamatuid, pilte ja kasutada sõna sajand.

• TÄHT G

G-tähe häälik on hääletu – teda omaette hääldades peaaegu polegi kuulda. Ta ei ole kunagi eesti oma sõnade alguses. Ka G-tähel on oma salm (Lilian Kivi, Milvi Roosleht).

*Nii nagu vennad B ja D
ei sõna alusta ka G.
Peab võõras sõna olema,
et alguses võiks seista ta.
Ka tema hoidub sõna sisse
ja tihti lõpu lähedusse,
et A-ga koos võiks näidata,
kas millega või kellega.*

Töö käik nagu varem õpitud tähtede puhul.

Mõelda g-häälikuga algavaid sõnu (*gorilla, geko, gloobus, garderoob, gramm, grill, gripp*).

Nt GUSTAV KASTIS PINTSLI KOLLASESSE GUAŠŠVÄRVI. GEORG OSTIS KALEVILE KAKSSADA GRAMMI KOMMI.

- **Töövihik** h 63. Tahvlile on kirjutatud GA, PA, G, K, PA, K, K. Need panna lünnkadesse, et tekiks sõnad GALAPAGOS, GEKO, PAPAGOI, KAKTUS. Enne kirjutamist sõnu hääldata, vajadusel laduda.
Tv h 64 eeltöö. Tahvilil sõnad: SAAG, RONG, LING, KING, SÄRG, KURG. Muuta G K-ks. *Kas ja kuidas muutus sõna tähendus?* Moodustada saadud sõnadega lauseid.
Tv h 65 ristsõna vastuseks KILPKONN.
- **Kirjarahjutus** vihikusse: G, LUGU, GEKO, KERT UURIB GLOOBUST. GALAPAGOSEL ELAB PAPAGOI!

Lisad, mängud

- G ja K mäng. Tüdrukud kordavad sõnu, milles on G, poisid sõnu, milles K: *tigu, tikud, kaked, taga, kogu, kokku, logu, pakub*.
- Vaadelda-lugeda tele- ja kinokavasid. Milliseid filme lapsed teavad? Mis on ühised lemmikud? Rühmatööks jagada ülesanded: iga rühm valib ühe filmi ja joonistab või kirjutab selle kohta. *Kes on tegelane? Mida tegelased filmis teevad?* jms.
- Uurida geograafia-alaseid puslesid, ajalehtede reisilehekülgi vms. Leida viis kõige huvitavamat kohanime. Kirjutada lehele. Vahetada. *Kes oskab teise sõnu lugeda? Mida sa neist kohtadest tead?*
- *Kus sina reisida tahaksid? Kus sa oled Eestimaal reisinud?*
- Nimetada asju, mis on salapärased/mis tunduvad kummalisena? Joonistada.

6. NÄDAL

oktoober	31, 32	33, 34	35	36
MINA	Tähed D ja T – sulghäälikud. T sõna algul, keskel ja lõpus (TT).	Sõna algul D või T .	Üks ja mitu (tunnus <i>-d</i>).	Mitmuse nimetava lõpu õigekirjutus.
	A lk 44–45 Tv lk 34–35	A lk 46–47 Tv lk 36–37	A lk 48–49 Tv lk 38–39	A lk 50–51 Tv lk 40–41

Aabits lk 44, tv lk 34–35 h 67-68, T

- **Möistekaart** HAIGUS. *Mis sulle meenub sõnaga haigus? Õpetaja kirjutab märksõnad tahvile.*

Arutelu haigustest, haige olemisest. Näidisküsimusi: *Milliseid haigusi lapsed põevad? Millal olid sina viimati haige? Kuidas sa sellest aru said? Mida sa tunned, kui oled haige? Milline taju sul siis on? Mida teevad ema/isa, et sa terveks saaksid? Millised haigused on sinul olnud? Kuidas teie kodus haigusi ravitakse? Kes on arst? Milliseid arste on? Milliste arstide juures sina oled käinud?*

- **Ennustamine** pildi järgi (aabits lk 44). Näidisküsimusi: *Mida teeb Teele/ Jaagup pildil? Mis Teelel viga on? Mida võiks arst Teelele rääkida? Kuidas Teelet ravida?*

- **Laduda** aabitsas lk 44 olevad sõnad. Moodustada lauseid. Rääkida ühesilbilisest (lühikestest) sõnadest, mille lõpus on pikk tugev T – need kirjutatakse kahe tähega (POTT, LETT, LUTT, HITT, PETT, MATT, VATT, KUTT jne). Esmalt vaadelda tahvil sõnade kirjapilti ja seejärel kontrollida hääldusega (keel tugevalt vastu hambaid surutud). Sulghääliku tugevusele (pingele) pole veel vaja tähelepanu pöörata.

- **TÄHT T**

Töö käik nagu varem õpitud tähtede puhul.

Leida sõnu, milles sulghäälik *t* on sõna algul, sees ja lõpus.

Nt TOOMAS TÕI TIINALE TASKUS TULIPUNASEID TOMATEID.
TARMO TAHTIS TEELEGA TANTSIDA. TÜDRUK TIGEDUST TÄIS.
TEMA TUNDIS TEISTSUGUST TARMOT. TEELEL TULI TEISTELE
TARMOT TUTVUSTADA.

- **Töövihik** h 67 lisa. Kui sõnad on piltide järgi leitud (nõrgemaid lapsi peaks abistama ka harjutuse allossa kirjutatud sõnad), siis võib tähelepanu pöörata ka järelejäanud tähtedele, millest omakorda moodustuvad sõnad. Tugevamatel võib lasta teha ja laduda lauseid tekkinud sõnapaaridega (ARST+PAI; MÜTS+SUVI; TOMAT+SAI; KARTUL+HEA).
Tv h 68 kirjutatud sõnadega moodustada lauseid (olenevalt klassi tasemest võib lasta juba ka moodustatud lauseid vihikusse kirjutada).
- **Kirjaharjutus** vihikusse: T, KATUS, TITA, TOOMAS TOOB TOAST TOOLI.

Lisad, mängud

- Lisalugemiseks: „Eevi on haige” (Vanad aabitsajutud. Tiritamm, 1993, lk 209). Võib anda ka lastele lugeda – osa teksti vähemoskajatele suures kirjas. See on hea lühike tekst lastega lugemiseks, võrdlemiseks.
- Ettelugemiseks: Leelo Tungal „Köha pere” (Lepatriinu faksiga. Ilo, 2004, lk 25–26) või Leelo Tungal „Me oleme haiged” (Lepatriinu faksiga. Ilo, 2004, lk 26).
- Jaotada A4-paber pooleks. Joonistada ühele poole ennast haigena ja teisele poole tervena.

Aabits lk 45, tv lk 35

- **Arutelu** ravimisest, ravimtaimedest. Näidisküsimusi: *Milliseid ravimtaimi sa tead? Milleks ja kuidas neid tarvitatakse? Kus võib ravimtaimi leida? Milliseid ravimtaimi oled ise kasutanud? Mida saad teha, kui oled terve? Mida ei saa teha, kui oled haige? Mida teed siis, kui su sõber on haige? Kuidas sõpra lohutada?*
- **Kahekõne** pinginaabriga. Üks on haige ja teine lohutab. Dramatiseering.
- **Lugemine** (aabits lk 45), **arutelu** loetu põhjal. Näidisküsimusi: *Mis Teelel viga on? Mida soovitab arst Teelele? Kes läheb poodi mett tooma?*
- **Leida palast** (iga laps oma tekstiosast) sõnad, milles on T. Määrata T asukoht sõnas (alguses, sees või lõpus).
- Jaotada luuletus (aabits lk 45) ribadena lastele. Paaristööna proovida luuletus ilma aabitsa abita kokku panna. Kontrollida aabitsast. *Milliseid riimuvaid sõnu leidsid luuletusest?*
Kujundlikud väljendid luuletuses: *lookas hekk, tinasest taevast, meelitav mekk, suvede soojuses küpsenud hetk*. Nende seletamine näidete, piltide abil.

- Sulghäälikute kordamine, sõnade moodustamine. **Harjutus** tahvlilt või paberilt: Kas D, T või TT?
PO_, __ALI, VE_, __AAM, KE_, MÄ__AS, __UBA, KE__AS, HÜ__, SA__AS, __ULI, __IBU, __RAAKON, RA__AS, MÜ__AB
Mitu häälikut, mitu tähte on nendes sõnades?
- **Töövihik** h 68 eeltöona häälda sõnu, milles on *t*: KOTT, TIGU, MUTT, TAMM, RATAS, MÄTAS.
Tv h 69 sõnu esmalt häälda. Kui sõnas on *t*, teha plaks: MESI, PADI, ARST, TÕRU, AHI, TRAKTOR (vastused – võilillemesi, tekk, ahi).

Lisad, mängud

- Ettelugemiseks: Kai Vasamäe „Kuidas haigus ära aeti” (Täheke 4/1983 või Ema, palun loe mulle! Ilo, 2000, lk 42–43).
- Leida sõnu, milles on *t* (õppevahendid, aedviljad, ametid jne). Kirjutada need tahvlile.

Aabits lk 46–47, tv lk 36–37, D

- **Arutelu** karnevalist. Näidisküsimusi: *Mis on karneval? Mida karnevalil tehakse? Kes sina karnevalil olla tahaksid? Kuidas end tutvustad (esitled)? Mida teeksid? Joonista pilt.*
- **Ettelugemiseks**: Jaanus Vaiksoo „Karneval” (Jaagupi esimene koolisügis, lk 42–44).
- **Pildi vaatlus** (aabits lk 46), **arutelu** pildi põhjal. Näidisküsimusi: *Mida teeavad lapsed karnevalil? Kes keda kujutab?*
- **Pildi allosa** sõnakasti sõnad. Määrata nendes sõnades D asukoht. Leida pildiga sobivaid sõnu. Moodustada nende sõnadega pildi kohta lauseid. Sõnakastis olevad sõnad sobivad ka teksti sisu ennustamiseks. *Millest võiks selles tekstis juttu olla? Tugevamad, ärksamad lapsed võiksid ise või paarides nende sõnade põhjal väikese jutu kokku seada.*
- **Lugemine** (aabits lk 47). Seletada sõnu *dieet* ja *daam*. *Kes on daamid (härrad)?* Tekstis on esmakordselt dialoog – arvatavasti vajab mõni laps lugemise kohta selgitusi. Dialoogi lugemine osalistega: Tuuli (ettekandja), Betti ja Kadri (daamid), jutustaja.
- **Arutelu** loetu põhjal. Näidisküsimusi: *Kuidas tunned pildil ära Kadri ja Betti? Kelleks on riietunud Tuuli? Miks on daamidel dieet? Mida teeb draakon? Mille järgi saad aru, et draakon armastab magusat, kuid kardab direktorit?*

• TÄHT D

Töö käik nagu varem õpitud tähtede puhul.

Kas *d*-häälik on täishäälik või kaashäälik? D-d on märgitud rohelisega sinisel taustal.

Ka D-tähel on oma salmike (Lilian Kivi, Milvi Roosleht):

*Ka D on isemoodi mees,
kes meelsasti on sõna sees.
Ei sõna alustama kipu,
kuid seisab lõpus, kui on mitmus.
Kõik kitsed, koerad, hobused
on ikka saanud lõppu D.
On sõna aga külaline,
võib D-gi olla esimene.*

Mõelda *d*-häälikuga algavaid sõnu (*doomino, diivan, draakon, daam, duell, direktor*). Arvatavasti vajab mõni õpilane või klass siin õpetaja abi.

Nt DAAMID ISTUVAD DIIVANIL JA MÄNGIVAD DOOMINOT. DRAAKONID KARDAVAD DIREKTORIT.

Laduda D-ga algavaid sõnu (DIIVAN, DOOMINO, DAAM) ja sõnu, milles D on sees või lõpus. Hääldata sõnad. Määrata D asukoht sõnas. *Tee plaks, kui D on sõna algul; tee nips, kui D on sõna sees; tee jalamats, kui D on sõna lõpus: jalad, sada, daam, pada, kand, madal, kuld, diivan, muld, direktor.*

- **Töövihik** h 71 eeltööna kirjajarjutus: muster nagu töövihikus, kuid suurel valgel paberil.

Tv h 72 eeltöö. Tahvlil sõnad: LAUD, SILD, RIID, KAND, KILD, LIND, KULD, SÜLD. Muuta D T-ks. Millised sõnad saadi? Mida uued sõnad tähendavad? Õpetaja seletust vajavad sõnad KANT, KILT, KULT. Moodustada nende sõnadega lauseid.

Tv h 74. See pilt ei vasta päris ettelõetud tekstile. Siin on võimalus küsida, kas on tegemist sama karnevaliga, millest loeti.

- **Kirjajarjutus** vihikusse: D, LADUS, DIIVAN, DAAMID MÄNGIVAD DOOMINOT.

Lisad, mängud

- Sõnade moodustamine ladumisaabitsasse. Kas D, T või TT?

PE_, MU_, KO_, _IGU, _ALV, _ALL, _IREKTOR, _RAAKON,
MO_ELL, SA_AS, KE_AS, VÕ_AB

Mitu häälikut, mitu tähte on nendes sõnades?

- Töö sulghäälikutega *t* ja *d* – mõelda rühmades sõnu, milles on *t* või *d*. Võitja on rühm, kes leiab kõige rohkem sõnu. Sellele võib järgneda mõistatuste koostamine ja teistele äraarvamiseks esitamine (nt *Kes on väga peen naine, kes tihti kannab kaunist kübarat? – daam*).
- Dramatiseering KARNEVAL rühmades. Mõelda, kes ollakse, mida räägitakse ja mis on karnevali teemaks.
- Joonistada karnevalist pilt ja kirjutada, mida tegelased enda kohta ütlevad/ räägivad. Jutustada. Ühise jutu koostamine.

Aabits lk 48–49, tv lk 38–39

- **Tahvlile** joonistada/asetada joonis – inimese kujutis(est). *Millised kehaosi on inimesel mitu?* Kirjutada tahvlile. Võrrelda sõnade kirjepilti (meenutuseks – sõnal on tähendus ja kirjepilt): JALAD, JUUKSED, SILMAD jne. *Mis on nendel sõnadel ühist? Miks on nende sõnade lõpus D?* (neid on mitu)
- **Laduda** kehaosade nimetused, algul ainsuses ja siis mitmuses: SILM – SILMAD, KÕRV – KÕRVAD, ÕLG – ÕLAD, KÄSI – KÄED, JALG – JALAD, KOPS – KOPSUD, NEER – NEERUD (kui hakata kasutama termineid *ainsus* ja *mitmus*, siis tuleb teha üleminek tähenduse kaudu – üksainus, mitu). Leida ladumisaabitsa pildikogust pilte, mille järgi laduda (*silmad, käed, jalad*). *Milline täht lisatakse sõna lõppu?*
- Leida klassiruumist esemeid, mida on üks ja mida on mitu. Kirjutada sõnad tahvlile veergudesse – ÜKS JA MITU.
- **Pildi vaatlus** (aabits lk 48). Näidisküsimusi: *Kus lapsed on? Mida nad teevad? Millest võiks mõelda Teele, millest Jaagup, Artur?*
- **Lugemine** (aabits lk 49), **arutelu** loetu põhjal. Näidisküsimusi: *Millest mõtleb Teele? Vastata pala põhjal, leida palast laused. Mida teeb Artur? Millest mõtleb Jaagup? Otsi palast vastavad laused. Millest sina praegu mõtled? Jutusta.* Lugemispalas on ka väike salmiosa. Kas lapsed leiavad selle üles? Mille järgi on salm äratuntav? Mispoolest erineb see salmike eelmistes tundides käsitletud salmidest? Alati ei pea riimsõnad olema päris kõrvuti, vahel võivad olla riimis ka esimene ja kolmas ning teine ja neljas salmirida.
- **Töövihik** h 76 eeltöö. Mitmuse moodustamine vihikusse, paberile või ladumisaabitsasse: LAUD – LAUAD; TOOL – TOOLID. Lasta lastel ise mõelda kaks näidet, võimaluse korral joonida D sõna lõpus alla.
Tv h 78 . Laut valgeid lambaid täis, punane kukk keskel? Vastus: suu, hambad ja keel. Teha ise kehaosade kohta mõistatusi. Mõistatuste koostamine ja lahendamine.

Näiteks mõistatusi: Siidikera, niidikera, seitse auku sees? – pea. Ümber ilma ulatub, ümber pea ei ulatu? – silmad. Siberikud, säberikud, mäe peal kükivad? – kõrvad. Valged kanad punasel õrrel? – hambad. Kanda jõuad, lugeda ei jõua? – juuksed. Tuhat-tuhat, sada-sada, ühe mäe külje peal? – juuksed.

Tv h 79 lisaks jutustada. Näidisküsimusi: *Mida ja keda näed pildil? Mida keegi teeb? Mida sina pargis teed?*

Lisad, mängud

- Võrrelda enda ja pinginaabri nägu. Leida sarnasusi ja erinevusi.
- Kirjeldada mõnda klassikaaslast. Teised mõistatavad, keda kirjeldati.
- Tahvlil sõnad: PILL, MULL, VALL, KILL. *Muuda viimane täht T-ks või D-ks. Millised sõnad said?*
- Tahvlil sõnad: PADA, LAUD, DOKTOR, KAND, DIPLOM, SADA – lugeda tähtede kaupa, s.t hääldata.
- Moodustada õpitud tähtedest sõnu, lauseid, jutte; lauseid, milles iga järgneva sõna algustäht on sama kui eelmise viimane, nt *Elevant tuleb banaanidega ahvide ette eputama*. Kirjutada/laduda.

Aabits lk 50–51, tv lk 40–41

- **Arutelu** lemmikloomast. Näidisküsimusi: *Kellel on kodus mõni loom? Jutusta oma lemmikloomast. Anda tahvlile küsimused, et laps saaks jutustada/ kirjeldada kava järgi. Kes on sinu lemmikloom? Mis ta nimi on? Milline ta välja näeb? Mida te koos teete? Joonistada või võtta kaasa pilt lemmikloomast. Laps, kellel looma ei ole, vastab järgmistele küsimustele: *Millisest loomast sa unistad? Joonista pilt. Mõttele talle nimi. Milline loom võiks klassis olla? Miks?**
- **Pildi vaatlus** (aabits lk 50–51). Näidisküsimusi: *Millistest loomadest lapsed mõtlevad/räägivad? Milliseid loomi on üks, milliseid mitu?*
- **Lugemine** (aabits lk 50–51), **arutelu** loetu põhjal. Näidisküsimusi: *Kellest lapsed räägivad? Milline lemmikloom on Bettil, milline Piial? Missugusest lemmikloomast unistab Jaagup? Missugused loomad on Jürgenil? Missugune on Jürgeni isa? Miks lõppeb lugu vanasõnaga „Valel on lühikesed jalad”? Mida tähendab see vanasõna? Mida Jürgen valetas? Mis on valetamine, mis luiskamine? Kas neil on vahet? Kas ja mida sina oled valetanud? Miks ei ole valetamine hea?*

Otsida tekstist sõnu, mis on mitmuses (*kassid, kilpkonnad, kutsikad, lapsed*). Laduda need sõnad, moodustada lauseid.

Dialogi lugemine osalistega, dramatiseering.

- **Töövihik** h 80 lisaks mõelda ka ise naljakaid lauseid. Võib teha klassi naljajuttude raamatu.

Tv h 81 on koht meeldetuletuseks, et kui täheruutudes on katkendlik joon kahe ruudu vahel, siis see tähendab, et pikk häälik kirjutatakse kahe tähega: KASSID, HIURED. Olenevalt klassi tasemest võib eelnevalt sõnu laduda ladumisaabitsas.

Tv h 82. Tugev sulghäälik ühesilbilise sõna lõpus. Eel- või kaastööna võib kasutada ladumisaabitsat, kus laps saab proovida, et vihikus mitte kustutada (SOKK, LIPP, KOKK, KAPP, KUPP, SUPP, VAPP, KOPP, SOPP, VATT, KOTT, LUTT, TITT, KUTT). Proovida läbi kõikide tähepaanidega. *Millistel sõnadel ei ole tähendust?*

Tv h 83 vastuseks TUUL.

- Ainsus, mitmus – harjutus **vihikusse**:
HIIR PIIKSUB. HIURED PIIKSUVAD.
KOER HAUGUB. KOERAD HAUGUVAD.
KASS MÄNGIB. KASSID MÄNGIVAD.

Lisad, mängud

- Ettelugemiseks: Voldemar Tamman, Aado Rull „Valel lühikesed jalad” (Vanad aabitsajutud. Tiritamm, 1993, lk 125), Eno Raud „Peep ja sõnad” (nt Avita, 1999).

7. NÄDAL

oktoober	37	38, 39	40, 41	42
MINA JA SÕBRAD	Täht J – kaashäälik. Teksti vaatlus: mis tähed on J-i järel?	Täht V – kaashäälik. Sõnade erinevad (pöörde)lõpud, sama algus.	Täht H – kaashäälik. h-ga algavaid sõnu.	Vastandsõnad (erinevuste väljatoomine); arutelu teemal „Sõber”.
	A lk 52–53 Tv lk 42–43	A lk 54–55 Tv lk 44–45	A lk 56–57 Tv lk 46–47	Tv lk 48–49

Aabits lk 52–53, tv lk 42–43, J

- **Mõistekaart** SPORDIPÄEV, mida lapsed täiendavad (*jookseb, võistlus, kaugushüpe* jne). Näidisküsimusi: Mida spordipäeval tehakse? Milline spordiala sulle meeldib? Millisel alal oled tubli?
- **Ettelugemiseks**: Jaanus Vaiksoo „Jooksukross” (Jaagupi esimene koolisügis, lk 45–46).
- **Pildi vaatlus** (aabits lk 52), **ennustamine** pildi põhjal. Näidisküsimusi: Mida poisid teevad? Millest Jaagup mõtles enne starti (kuulatud loo põhjal)? Kes ergutasid Jaagupit?
Öelda pildi järgi sõnu, milles on j (*jook, jooksevad, joon, Jaagup, Jüri, janu*).
- **Pildi allosas** sõnade kasvatamine: JOO – JOOB – JOOK – JOOKS – JOOKSE – JOOKSEB.

Laduda, moodustada lauseid. Võib sõnu ise teha juurde, midagi muuta.

- **Lugemine** (aabits lk 53), **arutelu** loetu põhjal. Näidisküsimusi: Mispärast Jaagup ehmatab? Mida tähendab lause „Võistlejad tormavad rajale”? Kuidas saad aru lausest „Jaagup lippab nagu jänes”? Miks kiidab Jaagup Jüri pakutud jooki? Kuidas sina sõpra kiidad?

Selgitada, mida tähendab väljend *lippab nagu jänes* (*lendab nagu lind, astub nagu karu, kaval nagu rebane*).

- **Leida palast** sõnad, milles on J. Laduda, moodustada lauseid. Leida liitsõna, mille mõlemad osad algavad J-tähega (jõhvikajook). Lugeda ette lause, milles on see sõna sees.

- **TÄHT J**

Mis hääliku täht on J? Seda häälikut üksi pole üldse kuulda. Ta käib ikka koos täishäälikuga, seega on j kaashäälik. J annab täishäälikule varjundi, tekib nn joteeritud täishäälik.

Nt JÜRI JOOKSEB JUTALE JÄNESEST JUTUSTAMA. JANNE JÄTAB JAANIKA JAANA JUURDE JUTTU JAHVATAMA. JOONAS JÄÄB JUTA JA JANEGA JÄÄTISEKIOSKI JUURDE JALUTAMA. JAAGUP JOOKSEB JUSTKUI JÄNES.

- **Laduda** ja kirjutada **tahvlile** sõnad JÜRI, JALG, JÄNES, KAJA, MAJA. *Milline täht on J-i järel?* Arutlus. Lastele peaks meelde jääma, et j-ile järgneb täishäälik ja ta ei ole kunagi sõna lõpus. Leida veel sõnu, milles J-täht on sõna alguses või sees. Moodustada lauseid. Kirjutada tahvlile sõnu, milles on J või I.

NB! Siit peaks õpilastele selgeks saama, et j-hääliku hääli tuleb järgmise täishääliku sees, teda ei saa üksi öelda. Häälides sõna *maja*, häälime *m-a-ja* -. Kui ütleme *i*, on sõnaks *maia*, mitte *maja*. Siit ka põhjendus, miks J ei ole kaashääliku ees.

- **Töövihik** h 84 eeltööna vaadata läbi tähepaarid. *Milline täht on J-i kõrval?* Lugeda lauseid, otsida sobivad tähepaarid. Lisada tähepaarid lünkadesse. (JÜRI PAKUB JAAGUPILE JUUA. JAHE JÕHVIKAJOOK KUSTUTAB PEALE JOOKSU JANU.)

Tugevamatele – moodustada ise nende tähepaaridega sõnu (JÕGI, JAHU, JUBA, KUJU, JANU, JOON, JÕHVI). Laduda sõnad ja moodustada lauseid.

Tv h 85 eeltöö. Tahvlile pildid, millel on jalg, hüljes, jääkaru, maja. Kirjutada sõnad piltide juurde. Lugeda neid sõnu, asendades J-i I-ga. Siin on taas koht tajuda, et *i* hääldub iseseisvalt, *j* ainult järgmise täishäälikuga koos, teda pole võimalik eraldada. Tähelepanu sõnadele JÕGI ja JÄÄTIS. Seal on nii *j* kui ka *i*.

- Ringis **jutu koostamine**. Õpetaja ütleb jutu sissejuhatava lause, edasi ütleb iga laps ühe lause, nii et tekiks seotud jutuke. Teemaks SPORDIPÄEV.
- **Kirjajarjutus** vihikusse: J, JOOK, JÄÄTIS, JÄNES, JAAGUP JOOB JÕHVIKAJOOKI. JÜRI JOOKSEB JAANA JÄREL JAAMA.

Lisad, mängud

- Millistest sõnadest koosneb sõna *spordipäev*? Mida need sõnad tähendavad? Lisada sõnale SPORDI erinevaid sõnu (*kool, hoone, laager*) ja teha nii liit-sõnu.

- Tähtede ja häälikute spordipäev. Mängida tähe- ja häälikumänge.
- Moodustada õpitud tähtedest sõnu.
- Kaunistada täht, mis kõige rohkem meeldib. Põhjendada oma valikut.
- Ettelugemiseks: Tarmo Vaarmets „Sõnamängud” (Taadu, palun loe mulle! Ilo, 2002, lk 50)

Aabits lk 54–55, tv lk 44–45, V

- **Arutelu** öisest taevast, tähtedest. Näidisküsimusi: *Mis paistavad öises taevas selge ilmaga? Kes on tähti vaadanud? Kus sa neid vaadanud oled? Kes on tähetark?*

Rääkida tähtkujudest (Suur ja Väike Vanker), planeetidest, taevakehadest jne. Panna kirja nii palju sõnu, kui teatakse seoses taeva, taevakehade ja kosmosega.

- **Pildi vaatlus** (aabits lk 54). Näidisküsimusi: *Mida lapsed uurivad? Millega nad tähti vaatavad? Miks kasutatakse teleskoopi tähtede vaatamisel? Mida lapsed teleskoobist näevad? Kus on Eestis observatoorium?* (Tõravere, Jäneda)
- **Pildi allosas** tegusõna eri vormid. Võib teha veel mõned näited: KÜLME-TAN–KÜLMETAME–KÜLMETAVAD; UURIN–UURIME–UURIVAD. Laduda ladumisaabitsasse ja moodustada lauseid. Võib paar-kolm näidet ka vihikusse kirjutada.
- **Lugemine** (aabits lk 55), **arutelu** loetu põhjal. Näidisküsimusi: *Kus on lapsed? Mida nad sealt näevad? Mida räägib Olavi Veenusest? Millega võrdlevad lapsed linnatulesid? Mis on virmalised, millal neid näha võib?*

Lugeda pala osalistega. Lugeda nii, nagu oldaks mängult see tegelane.

• TÄHT V

Leida lugemispalast (aabits lk 54–55) sõnu, milles on V. *Kus V nendes sõnades asub?* Määrata V asukoht sõnades.

Nt VÄIKE VELLO VILISTAB VAIKSET VIISIKEST. VIIVE VASTAB VELLOLE. VANAEMA VAARITAB VAARIKAMOOSI VÕI VÕILEIBA? VIKERKAARES VALENDAB VAHEL VALGET. VÄIKE VANKER VAJUS VASTU VÕIMSAT VÄRAVAT.

Tähelepanu- ja häälikumäng. Kui V on sõna alguses, ütlevad lapsed *vares*, kui V on sõna sees, siis *ilves*, kui sõna lõpus, *orav*: *laev, kaev, Veenus, varblane, elevant, kivi, vile, riiv, tänav, võti, lava, kava, raev, vann*. Toeks võivad olla pildid, millel on sõnad.

- **Töövihik** h 87 lisa. Teha harjutuse sõnadega lauseid, kirjutada vihikusse.
Tv h 88 eeltööna tuletada meelde ja kirjutada tahvile õpitud täis- ja kaas-
häälikud.
Tv h 89 lisa. VEENUS, PLUUTO, MARSS, JUPITER, MAA. *Milliseid planeete sa veel tead?* (URAAAN, NEPTUUN, SATURN, MERKUUR). *Millisel planeedil meie elame? Mis on meie planeedil Maa erilist?*
Õpetajale infoks. Pluuto on 1930. aastal avastatud kolme kaaslasega taevakeha Päikesesüsteemis. Kuni aastani 2006 loeti teda Päikesesüsteemi üheksandaks planeediks. 24. augustil 2006 otsustas Rahvusvaheline Astronoomiaunioon kvalifitseerida Pluuto ümber kääbusplaneediks.
- **Ärakiri** vihikusse: lk 55 lepatriinulaused.
- **Kirjajarjutus** vihikusse: V, VEENUS, VEDUR, VARES, VEEREVAD, VIIVE VAATAB VIRMALISI.

Lisad, mängud

- Ettelugemiseks: „Päike, kuu ja tähed” M. J. Eiseni järgi (Vanad aabitsajutud. Tiritamm, 1993, lk 129), Eno Raud „Sipsiku reis kuule” (Eesti Raamat, 1987, lk 46–51), Silvia Truu „Koduküla kosmonaadid” (Taadu, palun loe mulle! Ilo, 2002, lk 129–130).
- Tuua klassi raamatuid kosmosest, planeetidest. *Milline planeet sulle kõige rohkem meeldib? Miks? Jutusta.*
Joonistada pilt oma isiklikust planeedist. *Millised elusolendid ja taimed seal elavad? Millega planeedi elanikud tegelevad?* Jutustada. Koostada raamat „Meie planeedid”. Mõelda planeetidele nimed.
- Joonistada planeet, millel tahaks elada. *Mis seal on? Milline see on?* Jutustada. Teha raamat.
- Lisaks Juhani Püttsepp „Kohtumine taevasillal” (Täheke 1/2000).
- Mõelda jutt „Ufo pühapäev”. *Mis on Ufod?*

Aabits lk 56–57, tv lk 46–47, H

- Vaadata oma pinginaabrit ja püüda ära arvata, milline tuju tal on.
Arutelu tujudest, meeleoludest. Näidisküsimusi: *Milline on sinu tuju praegu? Mida teed sina, et tuju läheks heaks? Milline tegevus teeb sind rõõmsaks? Mis sind täna rõõmustas/kurvastas?*
- **Jaotada** luuletus (lk 57) rühmade vahel. Iga rühm saab ühe salmi. Salm on lõigatud ribadeks ning ära on lõigatud ka iga rea viimane sõna. Olenevalt

klassi tasemest, kas: 1) mõelda ise riimuv sõna iga rea lõppu; 2) jaotada lisaks riimuvad sõnad, mis on aabitsas, ja lapsed lisavad need ridade lõppu.

Kontrollida aabitsast. Rühmad loevad oma salme õiges järjekorras. Luuletust lugedes võib teha juurde liigutusi, plaksutada või koputada rütmis, rütmipillidega, kehapilliga (nt vastu rinda või reit patsutades).

● TÄHT H

Leida luuletusest või oma rühma salmist (aabits lk 57) sõnad, milles on H. Kirjutada tahvlile. Hoolikas hääldamine. *Millistes sõnades on veel H? Kus on H nendes sõnades?*

Õige eesti *h* kostab nõrgalt, sõna alguses ei pruugi üldse kosta. Sel puhul sobib ka võrrelda nt sõnu *all–hall, allikas–hallikas, Eino–Heino*.

Luuletusest liitsõnade leidmine.

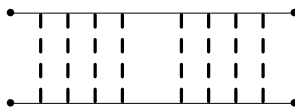
Hääldida sõnu *ahi, reha, vihm*, jms. Mitmes häälik on *h*? Kas ta on täishäälik või kaashäälik? Võrrelda *h*-häälikut mõne täishäälikuga (*a, e*) ja mõne kaashäälikuga (*b, d, g, f*) mitut moodi proovides (kas õhk pääseb suust välja otse või peab pugema takistustest mööda, häälega või hääleta häälik, saab või ei saa pikemalt venitada). *Mille poolest sarnaneb H kaashäälikuga, mille poolest täishäälikuga?*

Nt HALL HAMSTER HOLLI HAISTIS HEAD HIIREHÖNGU. HOLLI HINGAS HOOLIKALT HAPNIKKU. HOLLI HINDAS HUVIGA HIRMSAT HUNTI JA HERILAST.

- **Arutelu** luuletuse põhjal (aabits lk 57). Näidisküsimusi: *Kirjelda onu Heino päeva. Kuidas ta oma tuju rõõmsa hoiab?*
- **Pildi vaatlus** (aabits lk 56). Näidisküsimusi: *Mis on pildil olevas postkastis? Mis seal veel võiks olla? Leia pildilt kaks looma. Mida nad onu Heinost mõtlevad?*
- **Pildi allosa**. Lugeda sõnakasti sõnu. Moodustada üks lause, milles on kasutatud kõiki neid sõnu. Õelda veel *h*-ga algavaid sõnu.
- **Töövihik** h 91. Nõrgemale õpilasele võib anda vihjeks, et kõik loomade nimetused selles harjutuses algavad H-tähega.
Tv h 93 eeltöona **arutelu**. Näidisküsimusi: *Miks peab hambaid pesema? Mida kõigepealt teha, kui sul puuduvad hambapesuks vajalikud vahendid? Mis edasi? Miks on onu Heino rõõmsa näoga? Kui tihti peab hambaid pesema? Oled sa hambaarsti juures käinud? Jutustada sellest.*
- **Kirjarahjutus** vihikusse: H, HAMMAS, HOBUNE, HEINO HÜPPAB HOMMIKUL HÜPPENÖÖRIGA.

- **Kirja eelharjutused:**

Jänku hüppas metsa all,
lõbus tuju oli tal.
Hüppas ikka hips ja hops
sabaots tegi sips ja sops.

Lisad, mängud

- *Kujuta ette, et oled postkast. Mida mõtled? Millega tegeled? Kuidas igavust peletad?*
- Mängida keerukuju. Kui peab jääma seisma, siis teha mingit tuju väljendav grimass.
- Hüpata hüppenõoriga, samal ajal öeldes etteantud häälikuga algavaid sõnu.
- Moodustada hüppenõorist õpitud tähti.
- Ettelugemiseks: Harri Jänes „Hambaharja lugu” (Valgus, 1989).
- Tervislikust toitumisest, hammaste tervishoiust.
- Piltide järjestamine, jutustamine pildiseeria põhjal.
- Jutukesele lõpu mõtlemine. Õpetaja räägib jutu alguse, koos mõeldakse jutt, mille õpetaja tahvlile kirjutab.

Vastandsõnad – tv lk 48–49

- **Arutelu** iseendast, tujudest ja meeleoludest. Näidisküsimusi: *Milline sa täna oled? Kirjelda ennast. Kas sa oled täna rõõmus, kurb? Miks? Arutada, milline võib üldse tuju olla. Joonistada pildid näoilmetega. Kirjutada alla, missugust tuju see väljendab. Kuidas nimetada tuju teise sõnaga?* (meeleolu)
- **Töövihik** h 95 eeltöö. Püüda ilmega väljendada erisuguseid meeleolusid ja neid mõistatada: rõõmus, kurb, üllatunud, ehmunud, uhke, unine.
Tahvlil sõnad: SOE, KARE, PIKK, KÕRGE, RÕÕMUS, KÜLM, SILE, LÜHIKE, MADAL, KURB. Leida sõnadele paarilised – VASTANDSÕNAD. Sõnad võivad olla ka sedelitel, kui on väike klass. Sedelid jaotada laste rühmade vahel. Võib ka rühmades moodustada vastandsõnade paarid. Mõelda juurde veel vastandsõnu. Teha lauseid.
- **Kirja eelharjutused**: õpilane oskab etteantud mustreid järele joonistada, ise välja mõelda. Siin võib klassiga ise mõne 2–4-realise salmikese juurde mõelda.

8. NÄDAL

oktoober	43	44	45, 46	47, 48
MINU PERE JA KODU	Täht F – kaashäälik, võõrsõnatäht.	Täht C – võõr(nime)- täht.	Š, Z, Ž – kaashäälikud, võõr- sõnatähed.	Q, W, X, Y – võõr(nime)- tähed. Kogu tähestik.
	A lk 58–59 Tv lk 50	A lk 60–61 Tv lk 50–51	A lk 62–63 Tv lk 52–53	A lk 64–65, 66–67 Tv lk 54–56

Aabits lk 58–59, tv lk 50 h 99, F

- **Arutelu** kooli töötajatest. Näidisküsimusi: *Millised inimesed töötavad koolis veel peale õpetajate? Mis tööd nad teevad? Miks nad on koolis vajalikud? Kuidas sina saad neid aidata? Miks peab teisi abistama? Kuidas sa aitad kodus ema/isa/venda/õde jt?*

Õppekäik või vestlus mõne töötajaga (nt raamatukogu töötaja, koristaja).

- **Pildi vaatlus** (aabits lk 58), **ennustamine** pildi järgi. Näidisküsimusi: *Mida teevad lapsed? Keda nad aitavad? Mida küsib Betti onu Fedja käest?*
- **Pildi all** sõnakastis. *Milline täht on nende sõnade alguses? Vaadata gloobuselt, kus asuvad Filipiinid. Mis värvi on F tähestikureas? F on võõr(sõna)täht.*
- **Lugemine** (aabits lk 59), **arutelu** loetu põhjal. Näidisküsimusi: *Kes on onu Fedja? Kes on Filipp? Mida meeldib onu Fedjale teha vabal ajal? Mida armastab teha Filipp? Kus käis onu Fedja?*

Leida palast laused, mille sõnades pole *f*-häälikut. Leida tekstist sõnad, milles on F.

• TÄHT F

Kas *f* on täishäälik või kaashäälik?

Nt FLORIAN JA FRED FILMIVAD FLOKSE JA FAASANEID. FIONA ARMASTAB FLAMENKOT TANTSIDA.

Kuidas nimetada sõnu, milles on eesti keelele võõraid tähti? Kas tead veel võõrsõnu, mille kirjapildis on F-täht? (film, foto, faasan, Ford, fanfaar, forell, fantaasia, fantastiline jne) Laduda need sõnad, moodustada lauseid.

Siinkohal võib rääkida ka hääldamise ja kirjutamise erinevusest: *kohver* (pahatihti hääldatakse *koffër*), *tahvel*, *ahv*.

- **Töövihik** h 99 – lahendussõna FORELL. Esimeseks vastuseks võivad lapsed pakkuda ka *pilt*, kuid siis peaks õpetaja viitama, et otsitakse seekord F-iga algavat sõna.
- **Kirjarahjutus** vihikusse: F, FAASAN, FORELL, FIONA FILMIB FLAMENKOTANTSIJAIID.
Kirjutada **vihikusse** lauseid: ONU FEDJA ON AEDNIK. TAL ON KOER FILIPP. FEDJA JA FILIPP VAATAVAD MULTIFILME:

Lisad, mängud

- Rääkida filmidest. *Millise multifilmi joonistaksid sina (liikuvad pildid)? Joonista.*

Aabits lk 60–61, tv lk 50–51, C

- **Ettelugemiseks:** luuletusi vihmast, näiteks Maimu Linnamägi „Vihma sajab” (Kirju-Mirju 2. Eesti Raamat, 1974 või Ema, palun loe mulle! Ilo, 2000, lk 173), Eno Raud „Kui vihma sajab” (Täheke 8/1990), Pia Perkiö „Vihmaga” (Memme, palun loe mulle! Ilo, 2001, lk 315).

Arutelu vihmase ilma tegevustest. Näidisküsimusi: *Mida sina teed, kui õues sajab vihma? Mõelda vihmase ilma tegevusi. Joonistada vihmase ilma pilt. Jutustada.*

- **Ettelugemiseks:** Jaanus Vaiksoo „Sinine sokk” (Jaagupi esimene koolisügis, lk 47–50).
- **Pildi vaatlus** (aabits lk 60), **arutelu** pildi põhjal. Näidisküsimusi: *Mida teevad lapsed pildil? Mis raamatut nad loevad?*

• TÄHT C

C on võõr(nime)täht. Sellega algavaid sõnu ei ole palju – need kõik on kas võõrad nimed või võõrkeelsed sõnad.

Pildi allosa sõnakastist. Rääkida *c* hääldamise erinevusest, selgitada tähe mitut hääldusviisi: Cipollino (*tš*-), C-vitamiin (*ts*-), kuid Coca-Cola, Carl (*k*).
Nt CARL SÖÖB C-VITAMIINI. CASSANDRA KÄIS KLASSIGA COCA-COLA PLAZA KINOS HUVITAVAT FILMI VAATAMAS.

Kiirkõne harjutus – öelda *Cipollino Cipollone* vaheldumisi tempot järest tõstes.

- **Arutelu** vitamiinidest. Näidisküsimusi: *Mis on C-vitamiin? Miks on vitamiinid vajalikud? Kus neid leidub?* Leida pildilt midagi sellist, milles on C-vitamiini (näritud õun põrandal).

- **Lugemine** (aabits lk 61), **arutelu** loetu põhjal. Näidisküsimusi: *Mida teevad lapsed toas? Kes loeb raamatut? Kes annab lastele õuna? Miks? Millal tihtipeale sibulat süüakse?*
Leida palast laused, milles on juttu C-vitamiinist; milles on 3 sõna; milles räägitakse Arturist.
- **Töövihik** h 100 eeltöona kirjajarjutus valgele A3-paberile sama muustriga.
Tv h 101 vastuseks SIBUL.
- **Kirjajarjutus** vihikusse: C, C-VITAMIIN, COCA-COLA, CHRIS LOEB RAAMATUT CIPOLLINOST, JÕHVIKATES ON PALJU C-VITAMIINI.

Lisad, mängud

- *Kes sulle kodus raamatuid ette loeb? Mis on sinu lemmikraamat? Nimeta. Põhjenda, miks on see sinu lemmikraamat. Tee oma lemmikraamatule reklaami.*
- Tutvustada lastele Gianni Rodari raamatut „Cipollino seiklused” (Eesti Raamat, 1983). Lugeda ette mõni koht, mis on klassile sobiv. Võib lasta ka väga heal lugejal ette lugeda.
- Mõelda seitsmele sibulapoisile nimed. Joonistada sibulapoisid. Kirjutada nimed juurde. Teha koomiks.
- Pärast ettelugemist (J. Vaiksoo „Sinine sokk”) proovida klassis ka sarnaselt üks luuletus kirjutada – rühmades paberid, mida antakse rullis edasi, ainult viimane sõna paistmas, et saaks leida sobiva riimsõna.
- Tähereast sõnade leidmine:
CRJECOCALUC-VITAMIIN
OKÕUNLHSPOHLEVIRKU

Aabits lk 62–63, tv lk 52–53, 54, Š, Z, Ž, Q, W, X, Y

- **Arutelu** poes käimisest. Näidisküsimusi: *Milliseid kauplusi sa oskad nimetada? Mida nendes müüakse? Kuidas saab nimetada kauplust teise sõnaga? (pood, äri) Kellega sina poes käid? Millal teie pere tavaliselt poes käib? Mida tavaliselt poest ostate? Kirjeldada ühte poeskäigu korda. Kellega läksid poodi? Mis poes käisid? Millised kaubad olid poes?*
- **Pildi vaatlus** (aabits lk 62), **arutelu** pildi põhjal. Näidisküsimusi: *Kellega käis isa poes? Kas tunned pildilt lapsed ära – kes keegi on?*
Lugeda **pildi allosa** sõnakasti sõnu. *Kas tead, mida need sõnad tähendavad? Mis koht on zoopark? Kes elavad loomaaias? Millised loomad elavad džunglis?*

- **Lugemine** (aabits lk 63), **arutelu** loetu põhjal. Näidisküsimusi: *Kes pere-liikmetest läksid poodi? Miks? Millega söidetakse poodi? Kuhu pargitakse auto? Kes võtab ostukäru? Mida paneb Teele kärusse ja miks? Mida ostetakse lõunaks? Mida poest osteti? Millise mängu valisid lapsed? Millised magustoidud meeldisid lastele? Mida paluvad magustoiduks Kaspar ja Jaagup? Mida soovitab Teele ja miks? Mida tähendab „viib keele alla”? Mis on sinu lemmikmagustoit?*

- **Sõnamäng** loomanimedega. Panna loomade nimetused nii ritta, et eelmise sõna lõpptäht oleks järgmise sõna algustäheks.

- **Leida palast** sõnad, milles on Š, Z, Ž. Moodustada nende sõnadega uusi lauseid, laduda ladumisaabitsasse.

- **Töövihik** h 103 lahendussõna ŠAMPOON. **NB!** Tööjuhend „ühesugused tähed” vajab üleseletamist – tähed, mida on rohkem kui üks.

Tv h 104 eeltöö. Tahvliile sõnad: ŠOKOLAAD, ŠAMPOON, ŠAŠLÖKK, ŠNITSEL, ŠERBETT, ŽELATIIN, ŽELEE. *Siin on üks sõna, mis ei sobi teiste hulka.* Otsida sarnasust kirjaipildi järgi. (ŽELEE) *Miks?* (seda ei ostetud, vaid mindi koju valmistama) *Mida keegi poest välja valis?* Kontrollida aabitsatekstist.

Milliste tähtedega need sõnad algavad? Millise tähega sarnanevad Š, Z, Ž? (S-iga) Hääldata neid. Korraldada orkester: üks osa lastest on Z-d, teised Ž-d, kolmandad on Š-d ja neljas rühm on S-id. Õpetaja on dirigent ja annab märku, milline häälik peab kõlama.

Eeltöö lk 54. Š, Z, Ž ei ole eesti päris oma häälikud. Need on tulnud meile teistest keeltest. Q, W, X ja Y on päris võõrad – neid on meil ainult nimedes. *Kas tead nimesid, milles on kas Q, W, X või Y?* (nt Rex, Felix, Kelly, Toyota, Tokyo, Quartz)

Mõne sõna ja/või nime ladumine ladumisaabitsasse.

- **Kirjarahjutus** vihikusse: Š, Z, Ž, Q, W, X, Y; ISA OSTAB ŠNITSLIT. EMA ARMASTAB ŠOKOLAADI. ZOOPARK ON LOOMAAED. WILLY JA MAX ELAVAD INGLISMAAL.

- **Kirjavihik** lk 3: õhtul kaetakse söögilaud – lõpeta taldriku ääre kaunistamine ja taldriku keskmine joonis. Võib rääkida, kuidas lapse peres koos lauas istutakse, kas igal pereliikmel on kindel istumise koht, traditsioonid peres.

- **Tahvli tekst**: loomaaias. Võõrsõnatähtedega sõnade ja loomanimetuste leidmine.

Nt KÄISIME EILE ZOOPARGIS. NÄGIME SEAL ŠIMPANSE JA ŠAAKALEID. KAS ŠIMPANSID SÖÖVAD ŠOKOLAADI JA ŽELEED? KAS NAD ŠAMPOONIGA PEAD PESEVAD? EKS UURI JÄRELE!

Lisad, mängud

- Õppekäik loomaaeda.
- Poemäng. Pöörata tähelepanu viisakale küsimisele, tänamisele, kauba pakku-misele. Kuidas viisakalt ära öelda, kui kaupa ei soovi? Mängida erinevaid kliente: vihane, rõõmus, loid klient. Kuidas müüja käitub?
- Teha ostude nimekiri, mida oleks vaja osta, kui tulemas on näiteks sünnipäev, 1. september jne.
- Mida tehakse perega koos vabal ajal? Joonistada oma perest pilt „Minu pere pühapäev”. Jutustada.
- Liikumismäng. Kringlikujude tegemine muusika järgi. Muusika katkedes seiskumine.

Aabits lk 64–65, tv lk 55

- **Arutelu** lugemisest. Näidisküsimusi: *Kas sa mäletad, millal sa esimest korda lugesid? Meenuta korda, kui said aru, et lugemine on selge; said aru sõnadest, mis olid raamatus. Kuidas sa aru said, et oskad lugeda?*
Vaadata kaasavõetud esimesi raamatuid. Teha näitus „Minu esimene raamat”
- **Pildi vaatlus** (aabits lk 64), **arutelu** pildi põhjal. Näidisküsimusi: *Mida näed pildil? Vaata Arturit. Kas ta on rõõmus või kurb? Miks ta on kurb? Milliseid sõnu saad pildil olevatest täheklotsidest? (isa, asi, sai, ufo, aps, tuvi, vops, osa, pult, silt, juhe)* Laduda ladumisaabitsasse, kirjutada tahvlile, moodustada lauseid. Leida tähtede hulgast täis- ja kaashäälikud.
- **Tahvlil** tähed: I, E, Ä, H, S, T, T, K. *Milliseid sõnu saad nendest tähtedest? Kasuta ära kõik tähed. Mis sõna saad?*
- **Leida** aabitsast tähestik (lehe ülaseriv). Vaadata, kas õpetaja öeldud täht asub tähestiku alguses, sees või lõpus (lasta lastel panna peopesa tähestikule, nii saab selle umbes kolmeks jaotada). *Kus sa oled veel tähestikku kohanud?* Tuua näiteks laste sõnastik, entsüklopeedia, telefoniraamat. Uurida neid.
- **Lugemine** (aabits lk 64–65), **arutelu** loetu põhjal. Näidisküsimusi: *Kus kõik pereliikmed on? Miks Artur viriseb? Mida tahab Jaagup Arturile õpetada? Kas sina oled üksi kodus olnud? Mida sa siis teed? Millist tähte kordas Artur, kui ütles „ott”?*
Loetud loole alguse mõtlemine. *Kus on teised pereliikmed?*
- **Töövihik** h 107 – tähepeo tort. Ka klassis võib pidada tähepidu (klassiõhtut), süüa kooki. Töövihiku tordil olevad mustrid kindlasti eelnevalt valgel lehel (A3 või A4) läbi teha, harjutada.

Tv h 108 puuduvad tähestikust mõned tähed, sest siin on kasutatud üksnes neid, mis on ka aabitsa palas. Leida tähed, mis on puudu. *Mis tekkis ühendatud tähtedest?* (sild)

Lisad, mängud

- Liikuv tähestik. Iga laps saab tähe ja leiab rivis õige koha.
- Kasutada täheklotse. Jaotada klotsid häälikurühmade järgi, moodustada sõnu ja lauseid.
- Paljundatud leht tähestikuga, kuhu laps saab vastavalt tähele joonistada eseme, asja, elusolendi.
- Tuletada meelde, mis on vastandsõnad. Pallimäng: õpetaja ütleb omadussõna, viskab palli, laps ütleb vastandsõna. Mõelda neid ise ja teha nendega lauseid (*soe, kurb, tühi, igav, ilus, raske, parem, must*).
- Lisalugemiseks, dramatiseerimiseks muinasjutt „Hunt ja seitse kitsetalle” (Meie laste muinasjutud. Suur Eesti Raamatuklubi, 2000).
Muinasjutu jutustamisel klassile võib kasutada ka tähelepanuharjutusi – jutustada nt paar kohta valesti, lapsed parandavad.
- Mustrid, kirja eelharjutused – võib kasutada ka kirjavihiku lk 3 kassipildi lõpetamist.

Aabits lk 66–67, tv lk 56

- **Tuletada meelde** häälikupered. Kui aasta algusest said tahvli kohale või tahvli juurde tähed, siis on nüüd õige aeg need üle vaadata. Tähti on nelja värvi: punased täishäälikud, sinised ja rohelised kaashäälikud ning mustad võõrhäälikud.
- Eelmises tunnis saadud tähestik, millele joonistati pilt juurde, lõigata lahti. Leida täis-, sulg- ja kaashääliku tähed, võõrtähed. Proovida nendest sõnu laduda. **Täheraamatu koostamine** – igale tähele üks lehepaar. Peale sõnade võib sinna ka lauseid kirjutada, kaunistada, ajalehtedest/ajakirjadest pilte lõigata.
- **Lugemine** (aabits lk 66–67), **arutelu** loetu põhjal. Näidisküsimusi: *Millised võõrad tähed olid siin palas? Mida avastab Jaagup hommikul? Mitu vagunit on Kaspari täherongis? Miks? Kui pikk on eesti täherong? Missugust mängu hakkavad vennad mängima?*
- **Töövihik** h 109. Kirjutada väiketähele vastav suurtäht, värvida vastavalt häälikupere värvile.
- **Vihikusse** tähestik värviliste pliiatsitega (vastavalt häälikupere värvidele).
- **Tahvliteksti** koostamine: ELASID KORD TÄHEMAAL EMA, ISA JA NENDE LAPSED...

Lisad, mängud

- Õpetajal on tähekaardid. Jaotada need laste vahel. Iga laps ütleb sõna selle algustähega, mis on tema kaardil. Asetada tähekaart tahvlile – lõpuks tekib tähtedest tähestik.
- Tähelepanumäng. *Mis tähte ma mõtlesin?* – See on tähereas vasakult teine... Sama mängu võib mängida ka, vaadates aabitsa esimest pilti lk 2–3: *See täht on pildil üleval vasakus nurgas; ta on sinist värvi.*
- Sõnamäng. *Ütle sõna tähega, millega lõppes eelmine* (loomad, laste nimed).
- Tähemäng: tähelausete moodustamine (kõik sõnad lauses sama algustähega) suuliselt.

9. NÄDAL

november	49	50	51, 52	53, 54
PERE- LIIKMETE TÖÖD	TÄHELAUSED – lause suurte tähtedega ja normkirjas (suur- ja väiketäht).	Pöördelöpp (<i>teeb</i>).	Pöördelõpu õigekirjutus (<i>teeb, teevad</i>).	S tugeva sulghääliku ees ja järel.
	A lk 68–69 Tv lk 57	A lk 70–71 Tv lk 58	A lk 72–73, 74–75 Tv lk 59	A lk 76–77 Tv lk 60

Aabits lk 68–69, tv lk 57

- Õpetajal on tähekaardid nii suur- kui ka väiketähtedega. Suured tähed on tahvli äärel. Iga laps saab õpetaja käest ühe väiketähe, millele ta otsib tahvlil olevate tähtede hulgast paarilise. Võrrelda tähti omavahel.
- **Piltide vaatlus** (aabits lk 68–69), **arutelu**. Näidisküsimusi: *Kas tunned mõne pildi ära eelmiste aabitsatekstide põhjal? Tuleta meelde, millised olid nende lood. Otsi piltidel kujutatud palad aabitsast üles. Milline lugu võiks olla lause juurde „Kadri koob”, milline lause juurde „Isa istub”? Mõelda ise lugusid juurde nendele lausetele, mida aabitsatekstides ei ole.*
- **Lugemine** (aabits lk 68–69). Katta kinni alumine suurtähtedega kirjutatud lause, proovida lugeda väiketähti.

Mis on loetud lausetes erilist? Moodustada samasuguseid tähelauseid. Laste koostatud tähejutte vt Täheke 8/2005.

- **Lausete kasvatamine:** MEIE MAALIME. MEIE MAALIME MAASIKAIK. MEIE MAALIME MAITSVAIK MAASIKAIK.
Nt KADRI KOOB. KADRI KOOB KINDAIK. KADRI KOOB KIRJUIK KINDAIK. KADRI KOOB KADILE KIRJUIK KINDAIK.
- **Töövihik** h 111 eeltöona moodustada etteantud tähega lauseid (rühmades). Kõik sõnad peavad lauses algama sama tähega.
- **Tahvlitekti** koostamine: KORD KÕNDISIK KESK KANARBIKKU KAKS KUKKE. . .
- **Kirja eelharjutused:** mustri joonistamine valgele joonteta paberile.

Lisad, mängud

- Lisalugemiseks: Juhan Saar „Tähed” (L. Kivi, M. Roosleht. Aabits. Koolibri, 1997, lk 10–11), Viivi Luik „Kolmed tähed” (Kolmed tähed. Tänapäev, 2001, lk 3–4).
- Sõnamäng. Loetelu jätkamine, sõnu korrata ei tohi: *laud, diivan...*

Aabits lk 70–71, tv lk 58; kv lk 4–5

- **Pildi vaatlus** (aabits lk 70–71), **ennustamine**. Näidisküsimusi: *Millega lapsed tegelevad? Milliseid töid tehakse õues, milliseid toas? Mis kooki võiks Teele küpsetada? Millega tegeleb Artur? Milliseid töid aitab Artur teha?*
- **Ettelugemiseks:** Jaanus Vaiksoo „Artur teeb koduseid töid” (Jaagupi esimene koolisügis, lk 51–52).

Arutelu kuuldud loo põhjal. Näidisküsimusi: *Kuidas sina kodus vanemaid abistad? Millised on sinu tööd? Millised on ema/isa tööd kodus? Millised võiksid olla laste tööd ja ülesanded toas ja/või õues? Millega tegeled sina kodus pärast koolipäeva? Iga laps ütleb ühe tegusõna, õpetaja paneb selle tahvlile kirja.*

- **Lugemine** (aabits lk 70–71). Teksti kõrval on küsimused, millele vastuse leiab sellest samast lõigust/lõikudest.

Leida palast sõnad, mis vastavad küsimusele *mida teeb?* (klassi võib pooleks jaotada – anda ühele poolele lk 70 ja teisele poolele lk 71). Laduda sõnad ladumisaabitsasse/kirjutada vihikusse. Moodustada nende sõnadega lauseid. Vaadelda, milline täht on nende sõnade lõpus. Teha sõnalõpu **B** värviliseks, tahvlile näidis.

Leida palast liitsõnad ja kirjutada need tahvlile. *Missugustest osasõnadest need koosnevad?* Teha lauseid nii osasõnade kui ka liitsõnadega.

- **Töövihik** h 112. Otsustatakse aabitsateksti põhjal. Abistavad sõnad on harjutuse all halli kirjaga. **NB!** Kui laps kolmandasse lausesse – JAAGUP ... TAIMI. – paneb sõna KASVATAB, on see ka õige.

Tv h 113 lisaks või kinnistamiseks moodustada tegusõnad, laused nendega.

- **Ärakiri** vihikusse:

IGAL LAPSEL ON KODUS OMA TÖÖ. KASPAR TOOB KELDRIST PUID.
TEELE KÜPSETAB KOOKE. JAAGUP HOOLITSEB TAIMEDE EEST.
VÄIKE ARTUR TEEB KÕIKI TÖID.

- **Kirjatehnika: täht i**

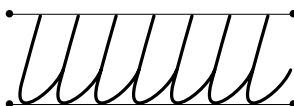
Algab kirjatähtede õppimine, kv lk 4–5.

i on nagu vihmavarju konks. Sügisel on tihti vaja vihmavarjusid. Joonistada valgele paberile vihmavarje, teha nende konksud mitu korda üle.

Millal kasutame vihmavarju? Mida on õues vihma käes mõnus teha? Mida on vihma ajal toas hea teha?

Valgele A4-paberile lapse enda valitud joonevahega mustririda rütmisalmi saatel:

*Hiiretips läks putru keetma
tipa-tapa tibule.*

Mustriridasid (ka käesoleva tunni kirjavihiku lehe joonistusel olevaid või eelnevates tundides tehtuid) võib läbi teha mitu korda (vastavalt vajadusele, et lapse käsi sujuvalt liikuma hakkaks). Seejärel lapse enda vabalt valitud laiusega joonte vahele üks-kaks rida: *i, ii*.

Kirjavihik lk 4 kirjatähed üle joonistada (võib mitu korda, eri värvi pliiaitsitega). Iga laps peaks saama ühe ilusa tähe ka tahvlile kirjutada.

NB! Kõik mustrid ja tähekujud kindlasti enne pliiaitsiga paberile kirjutamist käega, näpuga õhus läbi teha. Tähtede kirjutamist harjutada ka tapeedile seinal ja klassitahvlile.

Kv lk 5 kirjaread – vihikusse kirjutatakse kõige hoolikamalt.

Lõpetada vihma pilt – vihmavarjud, lapsed poriloigus vett pritsimas.

Kui täht on õpitud, võib lk 48 tähe üle kirjutada ja temale vastava pildi ära värvida.

- Kasutusele võtta ka **abijoontega vihik**: *i, ii*, mustrireid.

Lisad, mängud

- Pantomiim: keegi esitab mingit tegevust, teised arvavad mida ta teeb, nt *loeb, laulab, jookseb*.
- Koostada jutt „Aitan ema/isa”

Aabits lk 72–73 tv lk 59 h 114; kv lk 6–7

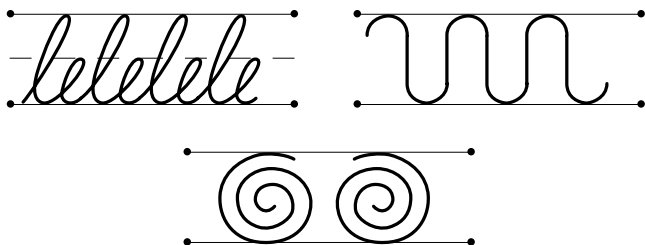
- **Pildi vaatlus** (aabits lk 72–73), **ennustamine**. Näidisküsimusi: *Millest on tänases palas juttu? Mis sündmuseks valmistuvad lapsed? Mida teevad lapsed pildil? Moodustada pildi kohta lauseid.*
- **Arutelu** sünnipäeva teemal. Näidisküsimusi: *Millal on sinu sünnipäev? Kuidas sinu peres sünnipäevaks valmistatakse? Kas on toredam pidada sünnipäeva kodus või mujal, mõnes põnevas kohas? Kui palju kutsuda külalisi? Kuidas kaunistada ruumi? Joonista oma sünnipäev. Jutusta. Võib jutustada kaasa võetud sünnipäevapiltide järgi.*
- **Lugemine** (aabits lk 72–73). Võib lugeda pala ahellugemisena lause kaupa. **Arutelu** loetu põhjal. Näidisküsimusi: *Kui vanaks saab Teele? Mida kogu pere teeb? Miks tõstavad ema ja isa mööblit ringi? Kirjelda, kuidas Teele teeb kooki. Mis kooki Teele küpsetab?*
- **Leida palast** laused, mis kirjeldavad tegevust. *Mida keegi teeb? Mida tehakse?* Tuua välja (kirjutada tahvlile, vihikusse, laduda ladumisaabitsasse) tegevust kirjeldavad sõnad: TOIMETAB, KAUNISTAVAD, RIPUTAVAD, TÕSTAVAD, SIRGELDAB, KÜPSETAB, VÕTAB, MÄÄRIB, KEERAB, PANEB, KRIMPSUTAB, PISTAB. Võrrelda sõnade lõppe. *Milline on erinevus? (-b ja -vad). Need on sõnad, mis näitavad/ütlevad, mida sinu sõber teeb või sõbrad teevad. Panna sõna lõpu -b asemele -vad ja vastupidi. Moodustada lauseid.*
Leida palast liitsõna, mis koosneb kolmest osasõnast (*sünnipäevapilt*). Mõelda veel liitsõnu, mis koosnevad kolmest sõnast (*sünnipäevakook, -tort, piparkoogimaja*). *Mis sõnad on siin peidus? (sünd, päev, pilt)*
- **Töövihik** h 114 sobib hästi pärast pala lugemist ja arutelu; lühikokkuvõtteks, jutustamiseks.
- **Ärakiri** vihikusse:

HOMME ON TEELEL SÜNNIPÄEV. KOGU PERE TOIMETAB. JAAGUP JA KASPAR KAUNISTAVAD ELUTUBA. ISA JA EMA TÕSTAVAD MÖÖBLIT RINGI. ARTUR JOONISTAB SÜNNIPÄEVAPILTI.

- **Kirjatehnika: tähed u, ü**

Kv lk 6–7. Teele sünnipäevaks toa kaunistamine. *Kuidas ja millega kaunistatakse sinu sünnipäevaks tuba? Kes teie peres kooki/kringlit teeb? Mitu küünalt on koogil? Miks?*

Mustrireid valgele paberile:

Mustriridasid (ka käesoleva tunni kirjavihiku lehe joonistusel olevaid või eelnevates tundides tehtuid) võib läbi teha mitu korda (vastavalt vajadusele). Seejärel lapse enda vabalt valitud lausega joonte vahele üks-kaks rida: *u, ü*.

Kv lk 6 kirjatähed üle joonistada (võib mitu korda, eri värvi pliatsitega). Iga laps peaks saama ühe ilusa tähe ka tahvlile kirjutada.

NB! Kõik mustrid ja tähekujud kindlasti enne pliatsiga paberile kirjutamist käega, näpuga õhus läbi teha. Tähtede kirjutamist harjutada ka tapeedile seinal ja klassitahvlile.

Kv lk 7 kirjaread – siia kõige hoolikamalt.

Lõpetada toakaunistamise ja tordi pilt.

Niisuguse üldskeemi järgi harjutatakse ka edaspidi.

- **Kirjajarjutus** abijoonega vihikusse: *u, ü, uu, üü, ui*

Lisad, mängud

- Mõistekaart SÜNNIPÄEV.
- Lisalugemiseks: Ellen Niit „Sünnipäev” (Täheke 3/2000).
- Jutukese koostamine, teemaks „Sünnipäev”.
- Mõelda välja sünnipäevakoogi retsept. Uurida kokaraamatuid. Koostada nimekiri vajalikest toiduainetest.
- Ettelugemiseks: Astrid Lindgren „Pipi peab sünnipäeva” (Pipi Pikksuka lood. Eesti Raamat, 1999, lk 96–100)
Selle katkendi põhjal võib läbi teha klassis funktsionaalse kuulamise/lugemise (sõltub klassi tasemest) küsimustiku.

1. Kes kirjutas Tommyle ja Annikale kaardi?
 - a) vanaema
 - b) Pipi
 - c) härra Nilsson
2. Milline riietus pidi sünnipäeval seljas olema?
 - a) karnevaliriietus
 - b) pikad püksid
 - c) mis ise tahate
3. Mida palus Annika emal oma juustega teha?
 - a) lokkida
 - b) patsi punuda
 - c) ära lõigata
4. Millisel tänaval asus mänguasjade kauplus, kust Tommy ja Annika kingituse ostsid?
 - a) Väikesel tänaval
 - b) Kesktänaval
 - c) Suurel tänaval
5. Millisest uksest sisenesid Tommy ja Annika täna, et minna sünnipäevale?
 - a) eesuksest
 - b) küljeuksest
 - c) tagauksest
6. Kus toimus sünnipäevapidu?
 - a) verandal
 - b) elutoas
 - c) köögis
7. Mis oli Tommy ja Annika kingituseks Pipile?
 - a) hobune
 - b) mängutoos
 - c) pill
8. Mille kinkis Pipi Tommyle?
 - a) pistoda
 - b) vilepilli
 - c) elevandi
9. Mille kinkis Pipi Annikale?
 - a) vilepilli
 - b) liblika
 - c) prossi

10. Mida joodi sünnipäevalauas?

- a) morssi
- b) kohvi
- c) kakaod

• Dramatiseering – külaliste vastuvõtt.

Aabits lk 74–75

• **Arutelu** sissejuhatuses teemale. Näidisküsimusi: *Tuleta meelde, kellel aabitsategelastest on sünnipäev. Mida tehakse sinu peres sünnipäevahommikul? Kui vanaks sai Teele?*

• **Pildi vaatlus** (aabits lk 74), **arutelu** pildi vaatluse järel. Näidisküsimusi: *Mida teeb Teele pere? Jutustada pildi järgi.*

• **Pöördelõpp -b, -vad** – tuletame meelde, kuidas lõppevad sõnad, kui nad vastavad küsimusele MIDA TEEB? MIDA TEEVAD?

Näited **tahvile**: TOOB – TOOVA, PÜHIB – PÜHIVAD, KAUNISTAB – KAUNISTAVAD, KÜPSETAB – KÜPSETAVAD.

Mõelda ise tegusõnu, mis sobivad sünnipäeva ettevalmistuste kohta.

• **Lugemine** (aabits lk 74), **jutustamine**. Näidisküsimusi: *Kuidas algab Oru nurmede peres sünnipäeva hommik? Jutusta.*

• Lugeda sünnipäevaluuletust (aabits lk 75) selge ja kõva häälega.

Selle luuletuse on viisistanud Arne Saluveer:

Üles üles unimütsid, – SO-SO-RA-RA-SO-SO-NA-NA

(2 korda või ees lauljaga esimesed neli rida)

selga särk ja jalga püksid! – SO-SO-RA-RA-SO-SO-NA-NA

Aeg on, aeg on ärgata. – JO-LE-MI-NA-SO-SO-SO

Kas siis pole märgata, – JO-LE-MI-NA-SO-SO-SO

käes on sünnipäev! – SO-NA-MI-LE-JO

(aeglaselt, rõhutatult, lõpuks kolm käteplaksu ja jalamats)

• Lausete kasvatamise mäng: mängu alustada ühe sõnaga ja jätkata seni, kuni keegi ei oska enam lausesse midagi lisada. Nt KÜPSETAB. TEELE KÜPSETAB. TEELE KÜPSETAB KOOKI. TEELE KÜPSETAB KÜLALISTELE KOOKI. TEELE KÜPSETAB KÜLALISTELE MAITSVAT KOOKI.

• **Ärakiri** vihikusse:

KÄES ON TEELE SÜNNIPÄEV. KOGU PERE HIILIB TEELE TUPPA.

ISA KÄIB KORRA NAABRITE POOL. TAL ON KÄES SUUR KORV

KINGITUSEGA. EMA SÜÜTAB TORDIL KÜMMET KÜÜNALT. TEELE MAGAB VEEL. JAAGUP, KASPAR JA ARTUR NING EMA JA ISA HAKKAVAD ÜHESKOOS LAULMA.

Lisad, mängud

- Sünnipäeva kaardi joonistamine ning sellesse kirjutamine: PALJU ÕNNE SÜNNIPÄEVAKSI! SOOVIB ... *Mida veel kaardile kirjutada?*
- Tahvlil sõnad: LAUD, TORT, SALM, KAART, PIDU, KÜÜNAL, BANAAN, DIIVAN, LILL. *Missugused sõnad algavad sulghäälikuga? Moodustada nende sõnadega lauseid.*

Aabits 76–77, tv lk 59–60; kv lk 8–9

- **Arutelu** meeldetuletuseks. Näidisküsimusi: *Tuleta meelde, kuidas algas Teele sünnipäeva hommik. Kus käis isa? Miks? Mis võis olla korvis, mille isa naabrite poolt tõi? Mida sina sünnipäevaks soovid? Joonistada, jutustada.*
- **Pildi vaatlus** (aabits lk 76–77), **ennustamine**. Näidisküsimusi: *Mis kingiti Teelele? Kuidas sünnipäevahommik jätkus?*
- **Lugemine** (aabits lk 76–77), **arutelu** loetu põhjal. Näidisküsimusi: *Mida teeb voodisse tõstetud kingitusekorv? Kes ronib korvist välja? Kuidas tunneb ennast Teele? Miks? Mille peale Jaagup kohkub? Mida teeb kutsikas?*
Tuletada meelde need kaashäälikud, mis on ühtlasi sulghäälikud. Kirjutada tahvlile. Leida palast sõnu, mis algavad sulghäälikuga. Neid võib laduda ladumisaabitsasse, kirjutada paberile või vihikusse.
- **Töövihik** h 115 lisaks koostada jutuke „Sünnipäev sõprade seltsis”.
- **Tahvliteksti** koostamine: TÄNA ON TEELE SÜNNIPÄEV. JUBA VARAKULT SAATIS TÜDRUK KUTSED LAIALI. TEELE KUTSUS KÜMMET KÜLALIST. SÜNNIPÄEVAPLAANID ON TEHTUD, TUBA KAUNISTATUD. JUBA HELISEB UKSEKELL.

Tv h 117 kuulamisülesanne „Lemmikloomadest” (CD-3).

Ma sain endale sünnipäevaks merisea. Panime vennaga talle nimeks Merri. Algul tahtsin ma koera, aga ema ei olnud koeravõtmisega nõus. Vanaemal ja vanaisal on taks nagu Teelelgi (sünnipäevaks sai). Tema nimi on Peti. See kirjutatakse tugeva p-ga ja täitsa eesti moodi. Aga minu onutütrele on kass Pipar. Tema on musta värvi ja hästi karvane, päris pöörane ka.

Tv h 118 lisaks moodustada saadud sõnadega lauseid. Kirjutada vihikusse, laduda ladumisaabitsasse.

- **Ärakiri** vihikusse:

TÄNA ON TEELE KÜMNES SÜNNIPÄEV. TEKI ALT ILMUB VÄLJA TEELE SASSIS PEA. TÜDRUK KILKAB VAIMUSTUSEST. KORVIST RONIB VÄLJA PISIKENE TAKSIKOER. KÕIK LAPSED TAHAVAD KUTSUT KATSUDA. LASTEL ON PÄRIS OMA KOER.

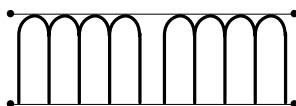
- **Kirjatehnika: täht n**

Kv lk 8–9. Pere on maal. Majal on aed ümber. *Miks? Mida Artur aias teeb? Kes teda aitab? Mis töid veel aias teha enne talve tulekut?*

Tuletame meelde, kes on onu Heino. Kas ta on ka siin pildi peal? Mida ta teeb? Millest mõtleb?

Mustririda valgele paberile, saateks rütmisalm:

*Riulitel raamatud
ühekõrgused on reas.*

Seejärel lapse enda vabalt valitud laiusega joonte vahele üks-kaks rida: *n, nn.*

Kv lk 8 kirjatäht üle joonistada (mitu korda, eri värvi pliatsitega).

Kv lk 9 kirjaread.

Lõpetada pilt (aed, katusekivid, aknad), värvida.

- **Kirjarahjutus** abijoonega vihikusse: *n, nn, inin, uinun, uinu, nunnu, niin.*

Lisad, mängud

- Nimekonkursi korraldamine – mõelda ühiselt Teele koerale nimi.
- Rühmad koostavad sulghäälikuga algavatest sõnadest jutu.

10. NÄDAL

november	55, 56	57, 58	59	60
OLE ETTE-VAATLIK!	Mardipäev, isadepäev (vastavalt ajalisele sobivusele).	Teksti vaatlus. Suur ja väike algustäht.	Lugemine väike-tähtedega. Suur ja väike algustäht lauses.	Lugemine väike-tähtedega. Suur ja väike algustäht nimes.
	A lk 78–79 Tv lk 61	A lk 80–81, 82–83 Tv lk 62–63	A lk 84–85 Tv lk 64	A lk 86–87 Tv lk 65

Aabits lk 78, tv lk 61 h 119

- Rääkida **mardipäeva kommetest** ja tavadest. Näidisküsimusi: *Mis on mardipäev? Mida siis tehakse? Millised on sinu kodus mardipäeva traditsioonid?* Rahvakalendri tutvustamine.
- **Mõistekaart** MARDIPÄEV. Panna kirja kõik, mis seostub lastel selle päevaga.
- **Piltide vaatlus** (aabits lk 78). Näidisküsimusi: *Kuidas lapsed valmistusid mardipäevaks? Jutusta. Kas nende piltide peal on midagi sellist, mida sa enne ei teadnud?*
Pildiseeria järgi jutustamine.
- Mõistatuste koostamine ja üksteisele esitamine.
- **Töövihik** h 119 vastused: Jaagup, Teele, Kaspar, Betti.

Lisad, mängud

- Õppida selgeks üks mardilaul ning minna naaberklassidesse martideks kostümeerituna.
- Ettlugemiseks: Heli Illipe-Sootak „Mardivandid” (Taadu, palun loe mulle! Ilo, 2002, lk 58), Erika Esop „Mardiõhtu” (Taadu, palun loe mulle! Ilo, 2002, lk 60).
- Võib plaanida ka marditeemalise klassiõhtu. Koostada klassiõhtu kava.
- Jutustada oma mardijooksudest. Uurida ka vanematelt ja vanavanematelt, kuidas nemad marti jooksmas on käinud.

Aabits lk 79, tv lk 61 h 120

- **Kuulamiseks:** isadepäeva laul „Naerulind” (CD-4).
- Uurida kalendrist, mis kuupäeval on käesoleval aastal isadepäev. *Miks sellist päeva üldse tähistatakse?* Kirjutada tahvlile, mida saab koos isaga teha. Rääkida isadepäeva tähistamisest laiemalt.
- **Arutelu** isadepäeva tegemistest. Näidisküsimusi: *Mida sina koos isa/vanaisaga teed? Kuidas valmistute kodus isadepäevaks?*
Tuua kaasa isade/vanaisade pilte. Võib ka joonistada oma isa ja temast täpsemalt jutustada. *Missugused on sinu isa hobid, töö? Kirjelda tema välimust.*
- **Joonistada** ja kirjutada isale/vanaisale kaart. Mõelda ühiselt välja luuletus.
- **Piltide vaatlus** (aabits lk 79). Näidisküsimusi: *Kuidas Jaagupi pere isadepäeva tähistab?*
- Pildiseeria (aabits lk 79) järgi **jutustamine**.
- Koostada jutt „Maailma parim isa” või „Minu unistuste isa”. *Milline ta on, mida oskab, mida teeb lastega koos?*

Lisad, mängud

- Ettelugemiseks: Leelo Tungal „Isadel on pikad päevad” (Lepatriinu faksiga. Ilo, 2004, lk 184), Vladislav Koržets „Kõige parem isa” (Täheke 4/1984), Heljo Mänd „Isa ei veeri” (Täheke 6; 9/1999), Heli Illipe-Sootak „Isa lubas” (Täheke 10/2001), Ira Lember „Pikk isa” (Laps visiitkaardiga. Eesti Raamat, 1988, lk 5).

Aabits lk 80–81, tv lk 62; kv lk 10–11

- **Ettelugemiseks:** Jaanus Vaiksoo „Sõnapidaja mees” (Jaagupi esimene koolisügis, lk 53–54).
- **Vestlus** ohtudest meie kodus. *Mida teha, kui juhtub õnnetus, tulekahju?* Mängida läbi helistamine numbrile 112. *Kuidas anda edasi olulist infot? Kahekõne* pinginaabritega.
- **Pildi vaatlus** (aabits lk 80–81), **jutustamine**. Näidisküsimusi: *Mida lapsed teevad? Mida vanemad teevad?*
- **Lugemine** (aabits lk 80–81), **arutelu** loetu põhjal. Näidisküsimusi: *Kuhu läksid vanemad? Mille jätavad ema ja isa laste hooleks? Mis juhtus? Mis oleks võinud juhtuda? Mille eest on sind kodus hoiatatud?*
Lugeda pala ahellugemisenä lause kaupa.

Leida palast sõnad, mis vastavad küsimusele *mida teeb? mida teevad?* Võib koostada jutukese, milles on kasutatud eelmisi sõnu.

- **Töövihik** h 121. Potis keeb PEET, PORGAND, KAPSAS, KARTUL. Kirjutada sõnad ja siis ühendada õige pildiga. *Mida veel supi sisse pannakse? Mida tähendab väljend „nüüd sattusid küll supi sisse“?*

Tv h 122 lisaks leida veel sõnu, millel on tähendus. Moodustada nende sõnadega (POOD, TAAS, LAUT) lauseid, kirjutada vihikusse või laduda ladumisaabitsasse.

- **Ärakiri** vihikusse:

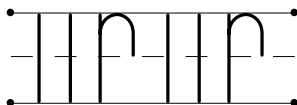
KASPAR MÄNGIB ARVUTIMÄNGU. TEELE KUULAB OMA LEMMIKPLAATI. JAAGUP LOEB RAAMATUT. ARTUR LAOB KLOTSIDEST TORNI. POTI PÕHJAS KÄRSSAVAD MUSTAD MUGULAD.

- **Kirjatehnika: täht p**

Kv lk 10–11. Pargis. Leida pildi järgi võimalikult palju P-tähega algavaid sõnu (*päike, pilv, puu, puud, poiss, pink, part, pargitee, puulehed, pihlakad, pihlamarjad*).

Mustreid valgele lehele, tapeediribale seinal, klassitahvlile:

*Ta-ta astub ta,
kuhugi ei kiirusta.*

Mustriridasid, seejärel lapse enda vabalt valitud laiusega joonte vahele ükskaks rida: p, pp.

Kv lk 10 kirjatäht üle joonistada.

Kv lk 11 kirjaread.

Lõpetada pilt (part), värvida.

Suurtähtedega sõna kirjutada kirjatähtedega. Sellist harjutust võib teha ka vihikusse harjutamiseks.

- **Kirjarahjutus** abijoonega vihikusse: *p, pp, punn, punun, piin, puunui, (põld)püü, (läks) uppi*.

Lisad, mängud

- Jutu või pildiseeria „Ohud kodus“ koostamine.

Aabits lk 82–83, tv lk 63

- **Joonistada** pilt oma kodust. **Arutelu.** Näidisküsimusi: *Milline on sinu kodu? Kus see asub? Mis on sinu aadress? Milline on sinu tuba?*
- **Pildi järgi** (aabits lk 82) **ennustamine**, millest võiks luuletuses juttu tulla. Näidisküsimusi: *Milline on onu Heino kodu? Mille poolest see erineb sinu kodust? Kas ja kus sa oled sellist kodu näinud? Tuleta meelde, kas onu Heino elab maal või linnas. Kas ta elab korteris või oma majas? Milline võiks ta maja väljastpoolt olla? Joonista pilt.*
- Jaotada luuletus (aabits lk 83) lahtilõigatud salmidena lastele paaristööks. Igaüks püüab ise luuletuse kokku saada. Kontrollitakse aabitsa järgi. Luuletuse ettelugemine. **Arutelu.** Näidisküsimusi: *Mis on luuletuse pealkiri? Miks on vaja pealkirja? Kes võiks olla autor? Luuletuse võib anda salmi kaupa huvitavalt lugeda või pähe õppida (klass jaotada viieks). Luuletuse ilmekas esitus.*
Luuletust võib lugeda ka ahellugemisenäridade kaupä.
● **Töövihik** h 123 eeltöö. Sõnad koosnevad tähtedest. Laused koosnevad sõnadest. Jutuke koosneb lausetest. *Millise tähega algab lause? Värvida see täht näiteks kollaseks. Mis on selle jutukese pealkiri?*
Tv h 124 eeltöö. Õpetaja loeb luuletuse meeldetuletuseks ette.
Tv h 124 lisa. *Kuhu tahaksid sina külma ja halva ilma eest minna? Mille poolest sarnanevad see luuletus ja eelmine lugemispala? (toit kõrbes põhja)*
Pildiseeria järgi (tv h 124 lk 63) **jutu koostamine**.

Lisad, mängud

- *Mis toitu oskad sina ise valmistada? Uurida kokaraamatuid.*
- Õelda pildi järgi sõnu, mis algavad sulghäälikuga (*pliit, taldrik, kruus, kulp*), milles on sulghäälik (*nuga, sibulad, aken*).

Aabits lk 84–85, tv lk 64; kv lk 12–13

- **Arutelu** haigetsaamisest ja vigastustest kodus. Näidisküsimusi: *Mida tehakse sinu kodus, kui keegi saab haiget? Milliste vigastuste korral tuleb kohe arsti juurde minna? Miks?*
Lohutussõnade, -salmi koostamine.
- **Ennustamine** pildi järgi (aabits lk 84–85). Näidisküsimusi: *Mida teeb isa koos Kaspari ja Jaagupiga? Kus on ema ja Teele?*

- **Lugeda** pala (aabits lk 84–85) vaikselt läbi. Näidisküsimusi: *Mis juhtus? Kes lõi enne näpu pihta, kas isa või Kaspar? Miks pidi ema hiljem siduma isa ja Kaspari näpu? Mis juhtus isa varbaga?*

- **Ärakiri** vihikusse:

JAAGUP MEISTERDAB KASTI. TA LÖÖB HAAMRIGA NAELA LAUA SISSE. ISA TULEB APPI. TA VÕTAB HAAMRI JA LÖÖB OTSE NÄPU PIHTA. KA KASPAR LÖÖB HAAMRIGA VASTU PÖIALT. NÜÜD TULEB EMA APPI. ÜHESKOOS SAAB KAST VALMIS. KÜLL ON ILUS!

Märkida vihikus värviliselt lause algustähed.

- **Töövihik** h 125 eeltöona tuletada meelde, mis on lause. *Kuidas kirjutame iga lause esimese tähe?*

Tv h 125 lisa. *Mitu lauset on selles jutukeses? Mis võiks olla jutu pealkiri?*

Tv h 126 lisa. *Kastis on tõrud, käbid. Mida oskad tõrudest ja käbidest meisterdada?*

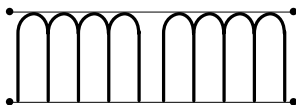
Tv h 127 lisa. *Mida tähendab saadud vanasõna TÕÕ KIIDAB TEGIJAT? Arutelu* töötegemisest. Näidisküsimusi: *Miks on vaja tööd teha? Mis juhtuks, kui keegi ei teeks tööd?*

- **Kirjatehnika: täht m**

Kv lk 12–13. Teele armastab mustreid joonistada. *Milline on sinu lemmikmuster? Näita seda teistele.* Paaristöö: pinginaabrid teevad teineteisele ühe mustrirea alguse.

Mustriread kv lk 12 ruudustikus ja A3-, A4-paberil, tapeediribal seinal:

*Raamatud kõik riiulil
ühekõrgused on reas.*

Mustriridasid teha läbi mitu korda, seejärel lapse enda vabalt valitud laiusega joonte vahele üks-kaks rida: *m*, *mm*.

Kv lk 12 kirjatäht üle joonistada.

Kv lk 13 kirjaread.

Jaagup meisterdas kasti. *Mida tal selleks vaja läks? Mida on üldse tööks vaja? Miks on ristsõnas varvas (isale kukkus valmis kast varba peale) ja pöial (Kaspar lõi haamriga vastu pöialt)?*

Ristsõnas: HAAMER, HÖÖVEL, PÖIAL, KAST, PINTSEL, POISS, ÄMBER, NAEL, KIRVES, SAAG – lahendussõnaks MEISTRIMEES.

- **Kirjajarjutus** abijoonega vihikusse: *m*, *mm*, *müün*, *miin*, *mumm*, *minu*, *nimi*, *ümin*.

Lisad, mängud

- Mõelda vanasõnu, mis käivad töö kohta. Jaotada rühmadele vanasõna algus ja lõpp. Ülesandeks on ühendada sobivad.
HEA JUTUMEES, HALB TÖÖMEES. KIBE TÖÖ, MAGUS UNI. LAISAL ON KÕIK TÖÖD RASKED. HEAL TÖÖL KÄIB KASU KANNUL. KES TÖÖD EI TEE, SEE SÜÜA EI SAA.
- Koostada jutt „Päev ilma tööta”. *Mis juhtuks, kui ühel päeval maailmas keegi tööd ei teeks?*

Aabits lk 86–87, tv lk 65; kv lk 14–15

- **Rääkida** endast mõni vahva lugu. *Kas sina oled kuhugi kinni jäänud? Mis juhtus? Mida tegid? Kes sind välja aitas?*
- **Pildi vaatlus** (aabits lk 86–87), jutustada/ennustada, mis on juhtunud/juhtumas. Näidisküsimusi: *Kus on Artur? Mida teevad teised lapsed? Mida tegid teised, et teda vannitoast välja saada?*
- **Lugeda** pala (aabits lk 86–87) lause kaupa. **Arutelu** loetu põhjal. Näidisküsimusi: *Mis oleks võinud juhtuda? Mis toimus enne Arturi vannituppa kinnijäämist? Mida tegid siis Jaagup, Teele ja Kaspar?*
Leida palast kõik nimed. Kirjutada need tahvlile. *Kelle nime on kõige rohkem mainitud? Vaata, kuidas on palas nimed kirjutatud. Mille poolest erineb nimi lause teistest sõnadest? Milline täht on esimene?*
- Harjutuste vihikusse pealkirjaks NIMED. Tahvliteksti **ärakiri** vihikusse.
MINU NIMI ON AIRA TALI. MINU ISA NIMI ON ARVI JA EMA ON AILI. MUL ON KODUS KOER RUUDI JA KASS KURRI. MEIE ELAME PÕLVAS. MEIE KODU ASUB TARE TÄNAVAL.
Tõmba nimedele tekstis joon alla.
- **Töövihik** h 129. *Kas nimede esimene täht on suur või väike?* Kirjutada need tähed tahvlile (kõigepealt esimesest reast ja siis teise rea nimetähed). *Mis sõna kokku tuleb?* MINU.
Tv h 130 lisa. *Mille poolest erinevad loomanimed inimeste nimedest?* Arutleda, võrrelda.
Võib koostada nimede raamatu. Igaüks kirjutab väga ilusa käekirjaga nii palju nimesid, kui teab. Nimed ei tohi korduda, nad võivad olla jaotatud algustähe järgi. Uurida nimeraamatuid. Mida kellegi nimi tähendab? Kuidas on nimed saadud? Uurida vanematel oma nime tekke lugu.

- **Kirjatehnika: täht e**

Kv lk 14–15. *Mis on pildil? Kes on vannitoas? Kus on Artur?*

Mustriirida, rütmisalmiks:

Pinni ja Panni, meie lähme vanni.

Mis me seal teeme? – Seebivahtu sööme!

Mustriiridasid võib läbi teha mitu korda, seejärel lapse enda vabalt valitud laiusega joonte vahele üks-kaks rida: e, ee.

Kv lk 14 kirjatäht üle joonistada.

Kv lk 15 kirjaread.

Värvida ära vannitoa põrandaplaatide muster – plaadid, mille peal on õpitud kirjatähed. Mustrit võib ise jätkata kogu põrandale.

Lõpetada pilt (vannivaht), värvida.

- **Kirjaharjutus** abijoonega vihikusse: *e, ee, müümine, minemine, neem, meene, peiu, neiu, punnimine, menu, meie, nimme, pime, peenem, emu, emme, enne.*

Lisad, mängud

- *Mis on sinu pinginaabri nimi? Mis on su ema/isa jne nimi?*
- Kirjutada tabelisse loomade ja inimeste nimesid.
- Sõnakett nimedega. Öelda nimi, mille algustäheks on eelmise nime lõputäht.
- Tahvlitekst vihikusse:

VIHMA SAJAB. VÄIKE HALDJAS OTSIB VIHMAVARJU. TA ON ÜLENI MÄRG. KA TEMA PIKAD JA KAUNID JUUKSED TILGUVAD. HALDJAS MÄRKAB EEMAL ...

Mitu lauset oli tekstis? Mitu sõna oli lauses? Kuidas lugu lõppeb?

11. NÄDAL

november	61	62, 63	64	65, 66
OLE ETTE-VAATLIK!	Punkt lause lõpus.	Küsimärk, hüüumärk.	<i>millega?, kellega?</i>	Lause lõpumärgid.
	A lk 88–89 Tv lk 66–67	A lk 90–91 Tv lk 68–69	A lk 92–93 Tv lk 70–71	A lk 94–95 Tv lk 72–73

Aabits lk 88–89, tv lk 66–67; kv lk 16–17

- **Arutelu** oma kodukohast, -tänavast. Näidisküsimusi: *Kirjelda oma kodutänavat. Mida pead seal käies jälgima? Kas oled kunagi eksinud olnud? Mida tegid/teed tänaval, kui oled eksinud? Kuidas ja kellelt küsid teed?*
- **Ettelugemiseks**: Jaanus Vaiksoo „Röövlipüüdjad” (Jaagupi esimene koolisügis, lk 55–57).
- **Pildi vaatlus** (aabits lk 89), **ennustamine**. Näidisküsimusi: *Mida lapsed teevad? Kus nad on? Mida lapsed võiksid rääkida? Millest võiks palas juttu olla? Kas enne või pärast, võrreldes kuulduga?*
- **Lugemine** (aabits lk 88), **arutelu** loetu põhjal. Näidisküsimusi: *Kes tulevad Jaagupile külla? Keda nad näha tahavad? Kes hoiab koera rihma otsas? Kuhu viivad jäljed? Mis lastega juhtub? Kellelt lapsed abi küsivad?*
Leida lugemispalast kõik liitsõnad. Moodustada nendega lauseid (ka mõlema osasõnaga).
- **Mõistekaart** POLITSEI. *Millega tegelevad politseinikud? Mis on nende töö?* Lapsed võiksid jagada kogemusi oma kokkupuuteist politseiga, juhul kui kellelgi neid on.
Tuletada meelde mitmuse tunnus D. **Tahvlil** sõnad PUU, SEIN, TÄNAV, LAPS, KASS, LIND, LATERN, KIVI, MAJA, KOER. Kirjutada sõnad mitmuses. Koostada lauseid ja kirjutada vihikusse.
- **Töövihik** h 131. Pildiseeria järgi jutukese koostamine. Pakutud pealkirju võib õpetaja kõigepealt tahvlile kirjutada ja sealt on siis võimalik igal lapsel valik teha. Nii saavad ka nõrgemad õpilased vihjeid mõtlemiseks.
Tv h 132 lisaks moodustada saadud liitsõnaga lauseid, paarides või väiksemates rühmades koostada jutukesi.

Tv h 134 lahendus on MINA KANNAN HELKURIT.

Tv h 135 eeltöö. Õpetajal sõnakaardid PIRN, VIHIK, LÕVI, ÕUN, PÄEVIK, KAAMEL, SEBRA, KIRSS, PLIIATS jne, nii et iga laps saaks sõnakaardi. Lapsed tutvuvad omavahel sõnakaartidega ja moodustavad sõnade ühise tunnuse alusel rühmad. Seejärel pannakse oma rühmale nimi: PUUVILJAD, KOOLITARBED, LOOMAD jne. Rühmade nimed kirjutatakse tahvlile, et hiljem oleks sealt hea pealkirju kirjutada.

Tv h 135 lisaks täiendada töövihikus olevaid rühmi (veergusid) paberile, vihikusse, ladumisaabitsasse või tahvlile.

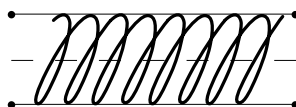
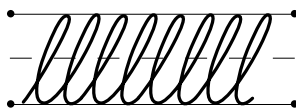
● **Kirjatehnika: täht l**

Kv lk 16–17. Lapsed mängivad linnatänaval röövliipüüdjaid. Nad eksivad ära. *Kes tuleb lastele appi? Kus meie elame? Mis on meie kodukoha lähim linn? Mida tähendab pealinn? Mis on Eesti pealinn?* Linnas on pargid, tiigis ujuvad luiged.

Mustriirida, rütmisalmiks:

Inglismaa oli lukku pandud,

luku võti katki murtud.

Mustriiridasid võib läbi teha mitu korda, seejärel lapse enda vabalt valitud laiussega joonte vahele üks-kaks rida: l, ll.

Kv lk 16 kirjatäht üle joonistada.

Kv lk 17 kirjaread.

Labürintülesanne: *Kuidas lapsed pargist läbi saavad?*

- **Kirjarahjutus** abijoonega vihikusse: *meel, ilumeel, elu, ulumine, pill, mull, piilun, luule, leem, lell, liim.*

Lisad, mängud

- Kirjutada tahvlile tänavanimesid. *Millise tähega kirjutatakse tänavanimed?* Määrata nendes täishäälikud.
- *Kuidas küsid teed, kui oled eksinud?* Koostada kahekõne.
- Mõelda välja ühine seiklusjutt „Klassiga suures linnas”. Tahvliteksti koostamine.
- Koostada jutt „Politseiniku tööpäev”.

Aabits lk 90–91, tv lk 68–69

- **Arutelu** ümbritseva teemal – linnameelu või maakoha vaikus, kõrghooned või põllud. **Näidisküsimusi:** *Vaata aknast välja. Mida sa seal näed? Mis on teisiti kui koduaknast välja vaadates? Milliseid hooneid, asutusi näed tänaval? Mis on igasugustele siltidele kirjutatud? Mis lisaks hoonetele on veel tänaval? Millised majad on suures/väikeses linnas/külas? Millistes asutustes oled käinud? Mida seal tehakse? Millises poes sulle meeldib käia? Millises mitte? Miks? Võrrelda maa ja linna liiklust.*
- **Lugeda** luuletust (aabits lk 90–91). **Arutelu** loetu põhjal. **Näidisküsimusi:** *Milliseid asutusi nägi onu Heino? Kuidas saad aru lausest „Tänavatel kõnnib vastu selle talve viimne mood”? Mida teeb onu Heino? Kus on onu Heino kodu? Kuidas sarnanevad sipelgad inimestega? Miks nad sagivad? Miks tunneb inimene end vahel üksi, kuigi ta ümber on palju inimesi? Millal oled sina end üksikuna tundnud? Joonista üksi olemise pilt. Jutusta.*
- **Lause** lõpeb alati punktiga, kuid kord on punkti peal püstkriips, kord kõverik. Need märgid on hüüumärk ja küsimärk. Nad aitavad aru saada, kas sa küsid või hüüad. *Kuidas su hääletoon muutub, kui loed mõnd niisugust lauset?* Otsida kolmest eelnevast aabitsapalast hüüd- ja küsilauseid. Lugeda neid erisuguse intonatsiooniga.
- **Töövihik** h 136 eeltöona lugeda esmalt pildi alt asutuste nimetusi. Edasi mõtleb iga laps ise, kus miski asutus võib olla, arutab pinginaabriga, põhjendab ning alles seejärel paneb kirja. Tv h 137 eeltöö. Et selline harjutus on esmakordselt, siis võiksid repliigid õpetajal olla sedelitele välja kirjutatud. Nende üle klassis arutledes, moodustatakse tahvlile dialoogi repliigipaarid. Tv h 137 lisa. Pinginaabrid mõtlevad ise kolm niisugust dialoogi, jagavad need osadeks ja paluvad ees- või taga istuval pinginaabripaaril need dialoogid taas kokku panna. Tv h 138 mõistatuse vastus: SIPELGAPESA.
- **Ärakiri** vihikusse:
ONU HEINO LÄHEB LINNA. IGAL POOL ON KÕRGED MAJAD.
LINNAS ON PALJU POODE JA AUTOSID. KUS ON MINU SÕBRAD?
ÕHTUL OOTAB KODUS PEHME VOODI.

Lisad, mängud

- Joonistada rühmatöona linnapilt, jättes majade kohale ruumi asutuse nime jaoks (vt tv h 136).

Aabits lk 92–93, tv lk 70–71; kv lk 18–19

- **Ennustamine** aabitsapildi (lk 92–93) järgi. Näidisküsimusi: *Mis on juhtunud? Kes kaevas augu? Miks? Mis sinuga on tänaval juhtunud? Jutusta pinginaabrile. Pinginaaber jutustab klassile.*
- **Lugemine** (aabits lk 92–93), **arutelu** loetu põhjal. Näidisküsimusi: *Miks tormab Rain koolimajast välja? Mille üle poiss uhke on? Mida tänaval tehakse? Kuidas on auk tähistatud? Kus ja kes veel lindiga mingeid piirkondi tähistavad? (liiklusõnnetus, remont, politsei, päästeamet) Mida see lint tähendab? (sinna ei tohi minna) Mida tähendab vanasõna „Kes teisele auku kaevab, see ise sisse kukub”? Mida tähendavad kõnekäänud „nina püsti ajama”, „ämbrisse astuma”? Milliseid kõnekäände veel tead?*
- Küsimuste järgi pala **jutustamine**.
Tahvlile peaks kirjutama punktid, et lapsel oleks lihtsam jutustada:
 1. Tunnid lõppevad.
 2. Kõnniteele on kaevatud auk.
 3. Mis juhtub Rainiga?
 4. Sõbrad tõttavad Rainile appi.
 5. Miks Rain kukkus auku?
 6. Rain pole suurt viga saanud.Olenevalt klassi tasemest võib selle kava ka vihikusse kirjutada.
- **Leida palast** liitsõnad. *Millise lause saad, kui kirjutad liitsõna „kõnniteele” mõlemad sõnad suure algustähega? (Kõnni, Teele!) Millise märgi paneksid selle lause lõppu? Kuidas seda lauset küsilauseks muuta? (Kus Teele kõnnib? Kas Teele kõnnib? Kuidas Teele kõnnib?) Küsilause algab tavaliselt küsisõnaga (kas, kes, mis, kus, kuidas).*
- Lugeda ette või koos lastega Eno Raua raamatut „Peep ja sõnad” (nt Avita, 1999).
- **Töövihik** h 139 vanasõna: UHKUS AJAB UPAKILE, KANGUS KÄIMA KÄPAKILE.
- **KES? MIS?** Õpetajal on sõnasedelid MAJA, KASS, LAUD, TAHVEL, LAPS, KANA. Leida sõnad, mis vastavad küsimusele *kes?*, ja sõnad, mis vastavad küsimusele *mis?* Elusolendite kohta esitame küsimuse *KES?* ja eluta asjade, loodusnähtuste kohta küsime *MIS?* Asetada sõnad tahvlile õige pealkirja alla. Lapsed täiendavad.
- Liikumismäng: Õpetaja ütleb sõnu. Kui sõna vastab küsimusele *kes?*, siis lapsed liiguvad, nagu nimetatud olend; kui sõna vastab küsimusele *mis?*, siis lapsed seisavad.

- **Töövihik** h 140 lisaks valida tahvlil olevate sõnade hulgast üks ja esitada küsimus. Klass mõistatab, kelle või mille kohta küsimus esitati. Näiteks valiti välja sõna TAHVEL, küsitakse *Mis on klassis?* Klass pakub, kuni leiab õige.
- **KELLEGA? MILLEGA?** Kui midagi teha millegi abil või kellegagi koos, esitame küsimuse *MILLEGA?* või *KELLEGA?* Kirjutun pliiatsiga, sõidan rulluiskudega, õpin emaga, käin võistlusi vaatamas isaga jne.
- **Töövihik** h 141. Leida sõna, mis vastab küsimusele *kellega?, millega?* Nõrgematele on abiks halliga trükitud sõnaloend.
Tv h 142 lahendus on SÕBER.
- **Kirjatehnika: täht h**
Kv lk 18–19. *Kes on pildil?* Onu Heino, tore mees! *Mida onu Heino teeb?* Leida pildi järgi *h*-ga algavaid sõnu (*hari, harjab, hoolikas, hüppenõör*). Kirja eelharjutusteks kasutada kõiki vaiba peal olevaid mustreid. Kõigepealt kõik neli mustrit paberil läbi harjutada, siis korrektselt vihikusse. Mustriridasid, seejärel lapse enda vabalt valitud laiusega joonte vahele ükskaks rida: *h, hh*.
Kv lk 18 kirjatäht üle joonistada.
Kv lk 19 kirjaread.
Lõpetada pilt (vaip), värvida.
- **Kirjarahjutus** abijoonega vihikusse: *ehin, mehu, ehmumine, mehine, huul, lehm, ihne, puhun, puhume, lühim, mehel, lehel, hinne, huupi*.

Lisad, mängud

- Lapsed on ringis. Üks laps ütleb: „Mina kaevan”, ja teeb pantomiimi. Vasakul olija vastab, millega eelnev laps kaevab. Siis mõtleb endale tegevuse ja esitab seda.
- Üks laps alustab lauset, teine lõpetab sobiva sõnaga ja alustab uut lauset – MA PESEN ... – SEEBIGA. MA KIRJUTAN ... – PLIIATSIGA. MA MÄNGIN ... – MÖMMIGA.

Aabits lk 94–95, tv lk 72–73; kv lk 20–21

- **Arutelu** igasugustest siltidest tänaval. Näidisküsimusi: *Milliseid silte on tänaval veel näha peale reklaamide ja asutuste nimede?* (tänavasildid) *Milliseid tänavaid tead? Mis on sinu kodutänav? Mis tänaval asub koolimaja? Mis on sageli kirjutatud eramajade aedadele?* (Kuri koer. Siin valvan mina!) Seletada vajaduse korral, mis on eramaja. *Miks? Kas koerad elavad ainult*

kodudes? Mida teha, kui tänaval tuleb vastu hulkuv koer? Miks ei või teda paitada? Kellel on kodus koer? Milline ta on? Mis tõugu ta on? Uurida ühiselt koeraraamatuid (tõud, hoolitsemine). Kuidas satuvad koerad tänavale? Mida teha, et koerad ei satuks tänavale?

- **Pildi vaatlus** (aabits lk 94–95), **arutelu** pildi põhjal. Näidisküsimusi: *Mida võiksid lapsed pildil oleva aia lippide vahelt näha? Joonistada pilt aiast. Jutusta, mida näed aia taga.*

- **Lugemine** (aabits lk 94–95), **arutelu** loetu põhjal. Näidisküsimusi: *Kuhu lapsed lähevad? Mida nad teevad Männikäbi tänavas? Mida arvab Oskar sildist väraval? Mis juhtub? Kes seisab laste selja taga? Miks arvas Oskar, et silt aia peal oli ikka õige?*

Leia palast küsi- ja hüüdlause. *Mis märgiga need lõppevad?* Lugeda lauseid sobiva intonatsiooniga.

Lasta lastel endil moodustada teksti kohta kaks küsimust. *Esita oma küsimused pinginaabrile.*

- **Töövihik** h 143 eeltöona tuletada meelde tähestik vaatluse põhjal (aabitsast või tähereast tahvli kohal, seina peal).

Tv h 144 eeltöona tuletada meelde, millise lause lõppu pannakse punkt, millise lõppu hüüu-, millise lõppu küsimärk.

Tv h 144 lisaks lugeda lauseid õige intonatsiooniga. Moodustada ise üks hüüd-, küsi- ja väitlause. Kirjutada vihikusse.

Tv h 145 eeltöö. Oma asjade eest hoolitsemine, ka kaotamine ja leidmine. Leida on kergem, kui asjadel on omaniku nimi peal.

Milline lemmikloom sul kodus on? Kuidas sa tema eest hoolitsed? Mis ta nimi on? Miks on mõnel koeral kaelarihma küljes silt aadressiga?

Tv h 146 eeltöö. Õpetajal sedelid sõnaosadega: KAS, TAN, VA, HER, PA, JU, KAP, SAS, POR, GAND, SI, BUL, KA, RU, JÄ, NES, IL, VES, VI, HIK, PLII, ATS, PI, NAL. Sõnaosadest kokku panna sõnad, tekkinud sõnade põhjal moodustada rühmad (puud, õppevahendid, köögiviljad, loomad).

Tv h 146 lisaks jaotada sõnad PÖDER, LEHED, RAAMAT, TÄNAV rühmade vahel ära. Iga rühm teeb oma sõnaga jutu.

- **Kirjatehnika: täht k**

Kv lk 20–21. Küla keskus. Leida pildi järgi *k*-ga algavaid sõnu (*kirik, kool, kõrts, kukk katusel, korsten, kepp, käru, koer, kott, korv*).

Teha samu kirja eelharjutusi, nagu *h*-tähe puhul (kv lk 18–19). Seejärel lapse enda vabalt valitud laisega joonte vahele üks-kaks rida: *k, kk*.

Kv lk 20 kirjatäht üle joonistada.

Kv lk 21 kirjaread. Kaks viimast rida: *kuul, uluk, luuk, kulu* (seletada tähendust); *leek, keel*; võib ka *kull, lukk, kell*.

Täiendada pilti, värvida.

- **Kirjajarjutus** abijoonega vihikusse: *külm, keep, kepp, kukkel, kuppel, kinni, kukeke, kiil, kelm, luik, lehk, imelik, lühike, lennuk*.

Lisad, mängud

- *Kuidas käitud külas?* Jutustada pildiseeria järgi. Jutule lõpu mõtlemine.
- Dramatiseering „Külas”.

12. NÄDAL

november	67	68, 69	70	71, 72
VANEMATE TÖÖ	Häälikupered (täis- ja kaas-häälikud).	Täishääliku-pere.	Kaashääliku-pere kaks rühma.	Sulghäälikud: nõrgad, tugevad, ülitugevad.
	A lk 96–97 Tv lk 74–75	A lk 98–99 Tv lk 76	A lk 100–101 Tv lk 77	A lk 102–103 Tv lk 78–79

Aabits lk 96–97, tv lk 74–75; kv lk 22–23

- **Vestlus** lastega nende emade töödest. *Millist tööd sinu ema teeb?*
- **Pildi vaatlus** (aabits lk 96). Otsustada pildi järgi, millega tegeleb tädi Karin. *Mis materjali ta kasutab?*
- **Ettelugemiseks:** Jaanus Vaiksoo „Savivoolija Jaagup” (Jaagupi esimene koolisügis, lk 58–59).
- **Lugemine** (aabits lk 97). Leida palast sõnad, mis on võõrad (*ateljee, keraamik, potikeder*). *Mida need sõnad tähendavad?*

Leida lause *Küll on hea tunne midagi oma kätega teha, mõtleb Jaagup*. Arutada, miks ta nii mõtles. *Mida see tähendab? Mida sina oled oma kätega ise teinud?*

Leida palast laused, mille lõpus ei ole punkt. *Mis märk nende lausete lõpus on? Loe neid lauseid.*

Lugeda pala pinginaabriga lause kaupa. Esitada pala põhjal vastastikku küsimusi. Paariline valib välja huvitavama küsimuse ja see esitatakse klassile. Jutustamine pildiseeria järgi.

- **Tahvil** sildid sõnadega KAUSS, KANN, TASS, TALDRIK. Antud sõnade häälimine, lausete moodustamine.
- **Tahvil** sõnatulbad: 1. TÕÖ, NUKU, SÜNNI, TÄDI, RIISTA, POTI, SAVI, LILLE, MUST; 2. TUBA, NÕUD, PÄEV, TÛTAR, PUU, KEDER, TÛKK, KUNST, VAAS. Moodustada liitsõnu ja lauseid.

Tuletada meelde täis- ja kaashäälikud: punased on täishäälikud ning sinised ja rohelised on kaashäälikud. Täishäälikuid saab hüüda täie häälega. Nende kohta on ka salm (vt lk 54).

Ülejäänud häälikud on kaashäälikud, millega tulevad kaasa täishäälikud.

k, h tulevad *a*-ga; *l, m, n, r, s, b, p, d, t, g, v* tulevad *e*-ga; lisaks *j*.

Kaashäälikuid on kaht liiki. Osa neist on sulghäälikud: kui neid öelda, jääb hääli kinni (sulgu). Sulg aitab neid kinni hoida. Nemad on rohelist värvi. Nende kohta on selline salm:

k, p, t – jooksen üle tee, *g, b, d* – ära seda tee.

Ülejäänud kaashäälikud on suluta kaashäälikud, sinist värvi. Need on *l, m, n, r, s, v, h, j*. Neid saab venitada nagu täishäälikuidki. Haapsalu algkooli õpetaja Ene Jundas on teinud suluta kaashäälikute õppimiseks salmi:

L, M, N, R, S ja V,

Juss see astus üle tee.

Kaasas raske seljakott,

milles H ja kõver J.

Öelda pildi järgi sõnu, mis algavad kaashäälikuga (*valge, juuksed, nukk...*).

- **Leida** oma (pinginaabri, õpetaja, sõbra, vanemate) nimest **täishäälikud** (tõmmatakse neile punane joon alla või tehakse tähed punasega üle) ja **kaashäälikud** (vastavalt sinine või roheline joon).
- Õpetaja ütleb sõnu. Kui sõna algab täishäälikuga, lapsed plaksutavad; kui sõna algab kaashäälikuga, koputavad vastu lauda.
Häälikute rühmitamine ja märkimise viis on sellel õpietapil vaid mõningane väga lihtne äraproovimine. Ei tohi kiirustada ei teadmiste ega oskuste nõudmise näol. Kogu tegevus on lühiajaline mäng või harjutus.
- **Töövihik** h 147. Kirjutada üks lause, nt *Lapsed voolivad nõusid.*

Tv h 149 kaks vanasõna: *Ise tehtud, hästi tehtud. Töö kiidab tegijat. Mida need vanasõnad tähendavad?*

- **Kirjatehnika: täht b**

Kv lk 22–23. Pildid, pildiraamid. *Kas sinu kodus on ka raamis pilte? Kellest? Beebipiltide pildiraamide kaunistamine. NB! Neid mustreid enne kindlasti valgel lehel proovida.*

Mustriread – näidised pildiraamidelt. Seejärel lapse enda vabalt valitud laiusega joonte vahele üks-kaks rida: *b*.

Kv lk 22 kirjatäht üle joonistada.

Kv lk 23 kirjaread.

Liblikale teise poole tegemine, sümmeetria.

- **Kirjarahjutus** abijonega vihikusse: *liblik, kibe, kuulub, peenleib, helbeke, nublu, liimib, kubu, kibu.*

Lisad, mängud

- Õpetajal on laual erinevate tähtedega kaardid, selg ülespidi. Laps võtab laualt kaardi, nägemata, mis täht sellel on. Kirjutada tahvlile sõnu, milles vastav täht on sõna alguses, sees ja lõpus.
- Joonistada mustreid, mida on eelnevates tundides läbi tehtud. Jutustada, mida nendega saab kaunistada.

Aabits lk 98–99, tv lk 76; kv lk 24–25

- **Arutelu** töödest. Näidisküsimusi: *Milline töö on sinu isal? Mis sa arvad, kas tal on raske või kerge töö? Põhjenda oma arvamust. Mis on ajalugu? Miks on ajalugu oluline? Kust saab ajaloo kohta teada?*
- **Pildi vaatlus** (aabits lk 98–99). Näidisküsimusi: *Missugune on Jaagupi isa töölaud? Milline on sinu töölaud? Miks on laud aeg-ajalt segamini? Mida võiks Jaagupi isa praegu uurida? Kes seisab ukse taga? Mida ta tahaks isalt küsida?*
- **Lugemine** (aabits lk 98–99), **arutelu** loetu põhjal. Näidisküsimusi: *Kuidas õigustab isa korralagedust oma laual? Miks saab Jaagup nüüd isast aru? Mida teeb ajaloolane? Mis on arhiiv, mis on ürik?*

Tegelaste iseloomustamine.

Leida palast sõnad, mis algavad täishäälikuga. Moodustada nende sõnadega lauseid. Kasutama peab ühes lauses vähemalt kahte aabitsapala sõna. *Milliste täishäälikutega algavaid sõnu pole? Mõtle ise nende häälikutega algavaid sõnu.* Kirjutada tahvlile kõik 9 täishääliku tähte.

- **Töövihik** h 150 lisaks kirjutada ühiselt (kogu klassiga või rühmades) lugu lõpuni.

- **Kirjatehnika: täht t**

Kv lk 24–25. Tsirkuses. *Oled sa käinud tsirkuses? Millised loomad siin esinevad? Mis trikke nad teevad? Kes on peale loomade veel areenil?*

Kirja eelharjutusteks areeni äärismuster. Seejärel lapse enda vabalt valitud laiusega joonte vahele üks-kaks rida: *t, tt.*

Kv lk 24 kirjatäht üle joonistada.

Kv lk 25 kirjaread.

Nuputamine. *Värvi õpitud kirjatähed vastavalt antud värvidele. Kes või mis on pildil?*

- **Kirjajarjutus** abijoonega vihikusse: *tuli, tekk, tulp, tiik, tuul, tuulik, kittel, tünn, tuutu, tuuline, tuline, tüüne, muutlik, lett, keetmine, tüütu, tüüp.*

Lisad, mängud

- Võib hakata koostama klassi ajaloo raamatut (kroonikat), mis sisaldaks igasuguseid pilte, ürituste kirjeldusi, nimesid, klassiplaani (kes kellega istub). Iga õpilane võiks iseloomustada oma pinginaabrit jne.
- *Milline on sinu ajalugu?* Laps võiks teha kodus koos vanematega sugupuu/ perepuu, et seda siis klassis teistele tutvustada.

Aabits lk 100–101, tv lk 77; kv lk 26–27

- Võimaluse korral kuulata lindilt koduloomade hääli. Rühmad võistlevad, kes rohkem ära arvab. (A. Uusen. Kas tunned hääli? CD. Koolibri, 2003)
- **Vestlus** koduloomadest. *Millised loomad on koduloomad? Mõistekaart KODULOOMAD. Näidisküsimusi: Kus elavad lehmad, hobused, lambad? Kas neid võib ka linnatänavatel kohata?*
- **Lugemine** (aabits lk 100), **arutelu** loetu põhjal. Näidisküsimusi: *Mida saab maal teha? Mida sina maal teed?*
Pala **jutustamine** (esitada iga lause kohta küsimus), pinginaabrile jutustamine. Luuletuse loeb õpetaja kõigepealt ise ette, seejärel saab igaüks ise proovida. *Millised loomad tundsid luuletuses ära? Kes neist ei ole koduloomad? Kus nad elavad?*
- **Lugeda luuletust** (aabits lk 101) – silpidega mängimine. Lugeda luuletust, muutes lugemiskiirust.
- **Lisalugemiseks**: Venda Sõelsepp „Ühepajatoit“ (Täheke 8/1975).
- **Töövihik** h 152 eeltöö. Õpetaja on kirjutanud tahvlile koduloomade nime-
tustest ainult kaashäälikud. Püütakse leida kellega on tegemist, lisades täis-
häälikuid. L__MM__S (lammas), K__ __R (koer), S__G__ (siga).

Kirjutada tahvlile koduloomade nimetusi, milles on tähed segi aetud (MEHL, SAMMAL, SAKS, ORKE, OBUNEH, GISA, TIKS, SÕPRAS, KAAAN). Nuputada, millise loomaga on tegemist. Tehakse ise nende hääli.

● **Kirjatehnika: tähed o, õ, ö**

Kv lk 26–27. Hoone. Leida pildi järgi võimalikult palju sõnu, milles oleks o, õ või ö (*tool, poiss, roos, ornament, õun, (vaatab) õue, ööbik, papagoi, post, postament*).

Kirja eelharjutusteks majal olevad mustrid valgele paberile, tapeediribale. Seejärel lapse enda vabalt valitud laiusega joonte vahele üks-kaks rida: o, õ, öö.

Kv lk 26 kirjatähed üle joonistada.

Kv lk 27 kirjaread.

● **Kirjajarjutus** abijoonega vihikusse: *poni, nohu, pood, kõht, kott, mõõn, mõnu, nobel, kool, koolikott, kolikoll, kõõm, pööbel, löömine, tööline, tõuloom, hoop, löök, pöök, kõik, köök, õnnelik, ülikool, õnnetu, õli, lõkketuli, hoopleb*.

Lisad, mängud

- Kahekõne pinginaabriga. *Millest võiksid kaks kodulooma omavahel rääkida?*
- Tahvlil on koduloomade nimetused: LEHM, HOBUNE, LAMMAS, KOER, UTT, PÖRSAS, KANA. *Milline koduloom ei sobi teiste hulka? Juhtida tähelepanu kirjapildile. Miks? (Utt, sest algab täishäälikuga.) Mõni teadjam laps teab, võib ka öelda, et utt ei sobi sisu poolest (muude loomade puhul pole sugu nimetatud).*
- Pildi järgi jutu koostamine (vt tv h 152).
- Lisalugemiseks: vene muinasjutt „Naeris” (nt Eesti Raamat, 1979). Dramatiseering.

Aabits lk 102–103, tv lk 78–79

- **Arutelu** rühmades. Milliseid ameteid lapsed teavad? Kirjutada nimetatud tahvlile. Rühmad võivad ameteid teistele pantomiimina esitada.
- **Piltide vaatlus** (aabits lk 102–103), **ennustamine**. *Milliseid ameteid onu Heino proovib?*
- **Lugeda** luuletust (aabits lk 102–103), lastes igal õpilasel lugeda kaks salmirida, iga laps saab lugeda ühe lause.

Arutelu loetu põhjal. Näidisküsimusi: *Millised on iga ameti head ja halvad pooled? Milliseid ameteid võiks onu Heino veel proovida? Kelleks sina tahad saada? Joonista pilt. Jutusta, miks sa pead seda ametit paremaks? Mida pead tegema, et su unistus täituks?* Tublimad võivad oma lood kirja panna.

Luuletuse ilmekas lugemine.

- **Töövihik** h 155 eeltöona arutleda/uurida, kes on piltidel. Lugeda lause lõpp läbi ja alles siis kirjutada.
Tv h 157 lisaks arutleda, millised on nende ametnike ülesanded.
Rääkida linna- ja maa-ametite erinevustest. *Milline amet on sinu vanematel? Kas sa tead, mida teevad sinu ema ja isa töö?*

Lisad, mängud

- Moodustada liitsõnu, lisades sõnale SEPP juurde sõnu. *Millised ametid said?* (sadul-, pott-, puu-, kullas-, kellas-, müür-, klaas-, kingsepp) *Millised on nende ametite tööülesanded? Kes on lihtsalt sepp?*
- Lisalugemiseks: Aino Perviku „Sepad” (Isa, palun loe mulle! Ilo, 2000, lk 197).

13. NÄDAL

detsember	73, 74	75	76	77, 78
JÕULUDE OOTEL	Täis- ja kaashäälikud sõnas (vahelduvad häälikud; kaks ühest perest kõrvuti).	Häälikuühend sõnas: täishäälikuühend, kaashäälikuühend.	Häälikuühend sõnas.	Lihthäälik.
	A lk 104–105 Tv lk 80–81	A lk 106–107 Tv lk 82–83	A lk 108–109	A lk 110–111 Tv lk 84–85

Aabits lk 104–105, tv lk 80–81; kv lk 28–29

- Iga laps nimetab loodusest ühe talve märgi. *Mis annab märku, et talv hakkab saabuma? Missugune pilt tuleb sul silme ette, kui mõtled talvele (kõnele pinginaabrile)?* Talve ja suve võrdlemine.
- **Väitlus.** Jagada klass kolmeks: 1. rühm – neile meeldib talv, 2. rühm – neile ei meeldi talv, 3. rühm – kohtunikud, kes otsustavad kumb rühm põhjendas ja kaitses oma arvamust paremini.
- **Uurida** ajalehtedest ilmateateid, võrrelda neid septembri omadega. *Millised on muutused?*

Ennustada ise ilma. *Milline on ilm nädala aja pärast?* Kirjutada seinal olevale paberile.

- **Pildi vaatlus** (aabits lk 104–105), **artelu** pildi põhjal. Näidisküsimusi: *Mida lapsed teevad? Milline on nende meeleolu? Miks sa nii arvad? Mis neid rõõmustab? Mis rõõmustab sind talve saabudes? Vaata aknast välja. Mida näed? Jutusta.*
- **Lugemine** (aabits lk 104–105). Pala võib lugeda ahellugemisena lause kaupa. Eelnevalt meelde tuletada, millised on lauselõpumärgid. **Artelu** loetu põhjal. Näidisküsimusi: *Miks vaatab kogu klass igatsevalt aknast välja? Miks peab õueminékuga kiirustama? Millisena saabuavad lapsed koju?*
- **Tahvil** sõnad: ÄRI, SARI, KURI, KOORIN, KÜÜSI, RIVIS, KOLI, KIISU, MALE, PADI, KEEVAD, TUULI, KIIRI. *Muuda sõnades esimese täishääliku pikkust. Millise uue sõna said? Vali kolm sõna ja tee lauseid.*
- **Töövihik** h 160 eeltöona tuletada meelde täis- ja kaashäälikud.
Tv h 161 eeltöö. *Kuidas kirjutati pika hääliku?* Kõigepealt öelda sõnad pildi järgi, seejärel häälda, laduda ladumisaabitsasse või kirjutada tahvlile, alles siis kirjutada töövihikusse. Pika täishäälikuga sõnu võib eelnevalt rühmades või paardes arutada, kirja panna, et kõik lapsed saaksid ülesandega hakkama.
Tv h 163 eeltöona proovida ladumisaabitsas järele, milline häälik sõnasse sobib. See annab igale lapsele kindlustunde, et ta saab harjutusega õigesti hakkama.
Tv h 165 eeltöona teha need laused suuliselt läbi, viimased sõnad igast lausest kirjutada tahvlile või laduda ladumisaabitsasse.
- **Kirjatehnika: tähed a, ä**
Kv lk 28–29. Talv. *Mida sinule talvel õues teha meeldib? Mida lapsed teevad?* (ehitavad lumekindlust, teevad lumememme, mängivad lumesõda)
Kirjarahjutusteks suured lumepallid. Seejärel lapse enda vabalt valitud laiusega joonte vahele üks-kaks rida: a, ä, ää.
Kv lk 28 kirjatähed üle joonistada.
Kv lk 29 kirjaread.
- **Kirjarahjutus** abijoonega vihikusse: *apteek, pätkel, habemik, naba, pea, abiline, hääletu, täitub, näib, läheb, täpiline, lumepall, nina, punanina, labakud, läki-läki, kaunim, nali.*

Lisad, mängud

- Kahekõne. *Mida võiksid praegusest ilmast rääkida näiteks lehm ja hobune; hamster ja koer; rebane ja jänes?*
- Advendiaja algus. Loole alguse ja/või lõpu mõtlemine.

Aabits lk 106–107, tv lk 82–83; kv lk 30–31

- Kuulamiseks: „Piiluri laul” (CD-6).
- **Arutelu** päkapikkudest ja kingitustest. Näidisküsimusi: *Mida tõi sulle päkapikk sussi sisse? Jutusta. Millistele lastele sa teeksid üllatusi, kui oleksid päkapikk? Mida sa teed, kuidas käitud, et sul päkapikk käiks?*
- **Ettelugemiseks**: Jaanus Vaiksoo „Jõulukuuske toomas” (Jaagupi esimene koolisügis, lk 60–63).
- **Pildi vaatlus** (aabits lk 106–107), **arutelu** pildi põhjal. Näidisküsimusi: *Kuidas on kaunistatud Jaagupi kodu? Mis näitab, et käes on jõulukuu? Kas on jõulukuu algus või juba lõpp? Millest saab seda järeldada? Mitut päkapikku näed pildil? Kellele missugune suss aknalaual kuulub? Mida tähistavad laual neli küünalt?*
- **Lugemine** (aabits lk 106–107), **arutelu** loetu põhjal. Näidisküsimusi: *Missuguses meeleolus on lapsed kooli tulles? Millest seda järeldada? Mida arvab Oskar Siimu soovist?*

Leida palast kaks kolmeosalist liitsõna (*päkapikuaeg, muinasjutulinnas*). Millistest osasõnadest nad koosnevad? Mida tähendavad need osasõnad? Seletada.

Leida lugemispalast, mida päkapikud olid lastele susside sisse toonud, kirjutada tahvlile. Leida nendes üles kõik täishäälikud, teha tähed punasega üle.

Leida lugemispalast laste nimed, kirjutada tahvlile. Tähistada nimedes kõik kaashäälikud.

- Tuletada meelde, kuidas jagunevad kahte rühma kõik häälikud ja millise värviga kumbagi rühma tähistatakse.

Tuletada meelde, miks kirjutatakse vahel sõnas kõrvuti kaks ühesugust tähte. Leida lugemispalast selliseid sõnu, milles mõni häälik (soovitavalt täishäälik) on märgitud kahe tähega – *rääkida, öösel, juustu; komme, talle, sussi*.

- **Vihikusse** harjutus: pealkirjaks PIKK JA LÜHIKE HÄÄLIK. Sõnad on tahvlile kirjutatud või sedelitel: *saan, suusk, siil, tool, kana, muna, pilt, lumi*. Joonida alla lühike ja pikk täishäälik. Valida kummastki veerust üks sõna ja teha sellega lause.

Meenutada, et kaht erinevat täishäälikut kõrvuti nimetatakse täishäälikuühendiks. Otsida sõna kirja- ja pildist täishäälikuühendit (*käinud, maitseb, vaene, peab*). Need täishäälikud kõlavad sõnas väga tihedalt koos, pea-aegu korraga, nagu ühendatult. Täishäälikuühendid on kuuldes äratuntavad: PEAB, AEG, PÄIKE jne. Neile võib tõmmata ühise punase joone või kaare alla.

Mitu erisugust kõrvuti seisvat kaashäälikut moodustavad kaashäälikuühendi. Tõmmata nendele sinisega joon või kaar alla.

Peaks järgnema täishäälikuühendite ja kaashäälikuühendite leidmine tahvlisõnade hulgast, üksikutest sõnadest ja lausetest. Töö käigu lastele jõukohaste annustena, ühel päeval vaid üht liiki ühendeid jälgides.

- **Töövihik** h 166 eeltöona mõelda päkapikkudele ja kingitusi saavatele lastele nimesid, kirjutada need tahvlile, laduda ladumisaabitsasse. Leida nendest nimedest täishäälikud või täis- ja kaashäälikuühendid.

Tv h 167 lahendus on MUINASJUTT. 9. rida on – TAEVAS (arvatavasti vajab mõne lapse puhul viitamist, juhatamist).

Tv h 168 eeltöona lugeda laused kordamööda klassis ette. Arutleda, kumb sõna sobib viimaseks. Leida suuliselt kõik kaashäälikud (parem on, kui õpetajal on samad laused kirjutatud tahvlile). Tuletada meelde, et kui on kaks kaashäälikut kõrvuti, on tegemist kaashäälikuühendiga. Vaadata koos läbi sõnad, mis sobivad harjutuse allosasse.

Tv h 169 eeltöö. Õpetajal on sedelitel sõnad TÕUSEB, ÜLES, PIIA. Ta asetab sõnad segamini tahvli servale ja palub lastel need õigesse järjekorda panna, et tekiks lause: PIIA TÕUSEB ÜLES. Nüüd on õpetajal sõnaosad: SED, LAP, LIS, ON, KOO. Õpetaja palub lastel sõnaosadest (silpidest) moodustada kõigepealt sõnad (LAPSED, KOOLIS, ON) ja seejärel panna kokku lause – LAPSED ON KOOLIS.

- **Kirjatehnika: täht d**

Kv lk 30–31. Kuuske otsimas. *Kust teie kuuse toote?* Leida pildilt asju, mida on mitu (*kuused, koerad, lapsed, mütsid, kindad, saapad*).

Kirja eelharjutusteks eelnevalt läbitehtutest mõned valikuliselt. Seejärel lapse enda vabalt valitud laiusega joonte vahele üks-kaks rida: *d*.

Kv lk 30 kirjatäht üle joonistada.

Kv lk 31 kirjaread.

- **Kirjaharjutus** abijoonega vihikusse: *tädid, dieet, modellid, lahked, kadedad*.

Lisad, mängud

- Käes on päkapikuæg. Alustada mõne jõuluraamatu lugemist. Lugemist võib jätkata igal tunnil jõuludeni.
- *Joonista päkapikk, kes käib sinu akna taga. Jutusta, milline ta on, kus elab, milliseid soove täidab; millega tegeleb päkapikk peale üllatuste toomise. Lood võib kirja panna. Koostada klassi päkapikuraamat.*

- Lisalugemiseks: Svea Talving „Soovipäkapikk” (Isa, palun loe mulle! Ilo, 2000, lk 101–102).
- Jutu „Kui ma oleksin päkapikk” koostamine ja kirjapanemine.
- Õpetaja alustab mängu: „Päkapikk pakib jõuluvana kotti ning paneb sinna...” Iga laps kordab eelmise lapse öeldud sõna ja lisab oma.

Aabits lk 108–109; kv lk 32–33

- **Arutelu** soovidest ja nende täitumisest. Näidisküsimusi: *Millised isud/tahtmised on sinul mõnikord? Mida sa siis teed, kui sa midagi väga soovid?*
- **Piltide vaatlus** (aabits lk 108–109), **ennustamine**. **Arutelu** piltide põhjal. Näidisküsimusi: *Milline on onu Heino nägu? Mida ta võiks mõelda?*
- **Lugemine** (aabits lk 108–109), **arutelu** loetu põhjal. Näidisküsimusi: *Kuidas ootas onu Heino päkapikke? Miks sai onu Heino pahaseks? Mida pani onu Heino linnukestele? Millal tulid päkapikud?*

Jutustada onu Heino unistustest.

Jaotada luuletus rühmade/paaride vahel. Leida oma osast sõnad, milles on täishäälikuühend ja kaashäälikuühend. Kirjutada need sõnad vihikusse vastavalt veergudesse. Mõelda ise veel sõnu juurde.

Jaotatud luuletuse võib anda ka pähe õppida (kaks-kolm salmi peaks juba paras olema).

- **Kirjatehnika: tähed v, w**

Kv lk 32–33. Vurriveeretamine (võimaluse korral veeretada ka klassis lastega vurre, näpuvurre). *Oled sa enne vurri veeretanud? Kuidas sinu vurr veereb?*

Kirja eelharjutuseks vurri veeremisäljed. Seejärel lapse enda vabalt valitud laiusega joonte vahele üks-kaks rida: v, vv, w.

Kv lk 32 kirjatähed üle joonistada.

Kv lk 33 kirjaread.

- **Kirjajarjutus** abijoonega vihikusse: *vihik, voodi, diivan, vedamine, vallutama, vahvel, kahvel, vannituba, ahv, talv, vaba.*

Lisad, mängud

- Luuletuse dramatiseering.
- Jutustada lugusid jõuluaja heategudest.

Aabits lk 110–111, tv lk 84–85; kv lk 34–35

- Kuulata jõululaule.
- Jõuluvanale ühise kirja kirjutamine. Tahvlitekst: KALLIS JÕULUVANA! ...
- Lapsed nimetavad nii palju pille, kui teavad (kirjutada tahvlile). Leida nendes täishääliku- ja kaashäälikuühend.
- **Arutelu** kontsertidest, kontsertidel käimisest. Näidisküsimusi: *Millistel kontsertidel sa oled käinud? Mis meeldis, mis mitte? Kuidas tuleb kontserdil käituda?*
- **Pildi vaatlus** (aabits lk 110), **arutelu** pildi põhjal. Näidisküsimusi: *Mida teevad lapsed pildil? Kas on tund või vahetund? Mis tund algab? Mille järgi sa selle ära tunned? Milline on sinu lemmiktund? Millest sosistavad tüdrukud? Mida päkapikk neile töö? Kas tunned lapsed pildil ära, oskad neid nimepidi nimetada? Kes istub klaveri taga?*
- **Lugemine** (aabits lk 111), **arutelu** loetu põhjal. Näidisküsimusi: *Milleks lapsed valmistuvad? Kuhu ja miks on õpilased kogunenud? Kuidas kujutab Oskar ette klaverikunstnikku? Kes on solist? Kuidas mängib Piia primadonnat? Kuidas reageerib õpetaja?*

Leida palast sõnad, mis on seotud muusikaga (*ooper, klaverikunstnik, klaver, primadonna, laulab, muusikaõpetaja*). Kas tead kõikide sõnade tähendust? Moodustada nendega lauseid.
- **Töövihik** h 170 eeltööna tuletada meelde täishäälikud ja kaashäälikud, täis- ja kaashäälikuühend.

Tv h 172 eeltööna lugeda sõnu ja seletada, mida miski tähendab.
- **Kirjatehnika: täht r**

Kv lk 34–35. Autoralli. *Kas Eestis ka rallisid korraldatakse? Oled sa käinud mõnda rallit vaatamas? Kes on käinud? Jutusta.*

Kirjaraharjutusteks eelnevalt läbitehtute hulgast klassile sobivaim. Seejärel lapse enda vabalt valitud lausega joonte vahele üks-kaks rida: *r, rr*.

Kv lk 34 kirjatäht üle joonistada.

Kv lk 35 kirjaread.
- **Kirjaraharjutus** abijoonega vihikusse: *kiri, rõõm, rahu, rallirada, raba, ruuduline, rattad, rool, raamat, müür, võõrad, harva.*

Lisad, mängud

- Mängida kehapillide orkestrit.
- Kujundada jõulupeo või klassiõhtu kontserdi kava ja plakat. *Mis kirjutatakse kavalehele? Mis on plakatil?*
- Ettelugemiseks: Mauri ja Terje Kunnas „12 kinki jõulutaadile” (Sinisukk, 2005) või „Jõuluvana” (Eesti Raamat, 1990), Ene-Maris Tali „Suur jõuluraamat” (Maalehe Raamat, 2006).

14. NÄDAL

detsember	79, 80	81	82	83, 84
JÕULUDE OOTEL	Lühike ja pikk lihthäälik (mitte sulghäälik).	Täishäälik lihthäälikuna.	Suluta kaashäälik lihthäälikuna.	Lihthäälikud: lühike ja pikk; nõrk, tugev ja ülitugev.
	A lk 112–113 Tv lk 86	A lk 114–115 Tv lk 87	A lk 116–117 Tv lk 88–89	A lk 118–119 Tv lk 90–91

Aabits lk 112–115, tv lk 86–87; kv lk 36–39

- **Ettelugemiseks:** Hilli Rand „Magusajutt” (Täheke 10/1986 või Isa, palun loe mulle! Ilo, 2000, lk 303).
- **Mõistekaart** MAIUSTUSED. Nimetada, mida teatakse. Näidisküsimusi: *Mis on sinu lemmikmaiustus? Miks see sulle maitseb? Milline maiustus sulle ei maitse? Miks?*
- **Joonistada** maiustuste masin. *Jutusta teistele, kuidas sinu masin töötab. Milliseid maiustusi see teeb? Miks on sinu maiustuste masin kõige parem?*
- Kõigepealt **uurida** (aabits lk 112–115), kuidas on ooper aabitsasse kirja pandud. Õpetaja võib aidata lastel leida seost, et koori osa on lilla kasti sees, onu Heino jutt beeži jutumulli sees, puudli mõtted-mured helesinise jutumulli sees ja tädi Kai osa helerohelise mõttemulli sees.
Piltide vaatlus (aabits lk 112–115). Näidisküsimusi: *Mida teeb onu Heino? Mida teeb puudel? Kes võiks olla naine kasukaga?*
- **Lugeda** iseseisvalt. Võib välja valida paar onu Heino, puudli ja tädi Kai osatäitjat.

Tegelaste iseloomustamine.

Harjutada kooris lugemist. Kui tuleb ühtlaselt välja, muuta intonatsiooni, kiirust. Eelnevalt võib teha rütmiharjutusi.

Ühe tegelase teksti lugema õppimine.

- Leida tekstist magusad toidud/toiduained. *Missugused nendest on ka sinu lemmikud?* Kirjutada nimetatud välja või laduda ladumisaabitsasse. *Kas nendes sõnades on ka täis- või kaashäälikühendit? Kus?*

Leida tekstist soolased toidud/toiduained. *Milliseid neist ka sina meelsasti sööd?* Kirjutada, laduda. *Kas nendes sõnades on pikka häälikut? Kus?*

- **Töövihik** h 174 eeltöö. **Arutelu** päkapikkudest. Näidisküsimusi: *Milllega võiksid tegeleda päkapikud vabal ajal? Mida nad teevad spordilaagris? Jutusta. Millises laagris oled käinud? Mida seal tehti? Jutusta pinginaabrile, mida tegid laagris, tema jutustab teistele. Milliseid erinevaid laagreid tead? Millisesse laagrisse tahaksid minna?*

Kuulata katkendit päkapikkude spordilaagrist (Leelo Tungla raamatust „Siil Felix ja päkapliks Kerli”; CD-5). Tõmmata sobivatele sõnadele harjutuses 174 joon alla, joonistada pilt.

Jõulukuul, kui peaaegu kõik head lapsed oma sussid õhtuti aknalauale asetavad, on päkapikkudel hirmus palju sigimist-sagimist. Ei ole seal öö ega päeva vahet – muudkui käib üks jõuluvana maiustusteladude ja laste kodude vahel voorimine! Päkapikud on ju kasvult õige tillukesed ja üks keskmine mandariin on nende jaoks sama mis mudilasega võrreldes see suur kollane kõrvits, mis vanaema köögikapi otsas ilutseb. Ega ikka ole naljamäng sihukese kõrvitsaga näiteks seinä mööda viiendale korrusele ronida, vaikselt aknalauale ukerdada ja siis veel kollane hiigelkera sussi sisse upitada! Ja kõik see peab sündima salamahti, et keegi ei kuuleks ega näeks!

Sellegipoolest pole keegi veel päkapikkude suust nurisemist kuulnud – oh ei! Nende näod on alati rõõmsad ja põsed punetavad nagu ladvaõunad, sest päkapikumeeste meelest pole olemas toredamat tööd kui lastele rõõmu valmistamine. Selleks et nad jaksaksid oma ilusat, aga rasket tööd teha, korraldab jõuluvana päkapikkudele igal suvel spordilaagri, kus õpitakse õunaveeretamist, pähklitõstmist ja kommilohistamist. Muidugi peavad päkapikud treenima ka ronimist, jooksmist, hüppamist, suusatamist ja isegi ujumist, sest mine tea, mis vahel võib juhtuda – näiteks oli üks lühinägelik päkapikk kunagi pidanud sussiks kissellikastrulit, mis oli aknalauale jahtuma jäetud... Ei taha mitte mõeldagi, mis oleks võinud juhtuda, kui see päkapikk poleks osanud konna ujuda!

Seepärast polegi suvel päkapikkude kingitusi kuskil näha, pane kas või kogu suguvõsa sussid aknalauale ja ole kui tahes hea laps!

Jutule lõpu mõtlemine.

Tv h 175. Kõik liitsõnad on onu Heino tekstist (aabits lk 113), harjutuse teise poole sõnade esimesed tähed on paksemalt, sõnad puudli tekstiosast samalt leheküljelt (vaid viimane sõna onu Heinolt).

Jagada lastele paberilehel katkeid lühiooperist, milles on poolikud laused. Lapsed lisavad õiged sõnad.

Nt *Keedan teile kohe ,*
sisse lõikan
Panen ahju ,
laua peale

- Õpetajal on sedelid sõnadega, millest saab kokku ooperis esinevaid liitsõnu (VORST+JUPP, NAABER+TÄDI, KARV+KERA, PERE+MEES, SILM+TERA, PIDU+LAUD, TALV+KARV, AHI+PRAAD, KOER+ELU). Moodustada liitsõnad. Häälida, laduda.
- **Töövihik** h 176. Joonte arv ei tohiks ühtegi last piirata. Kes suudab ja oskab rohkem kirjutada, see võib alati kasutada paberit. Nõrgemale kirjutajale võib aga julgelt lubada vaid kaks-kolm rida/lauset kirja panna. Pildi (tv h 176 lk 87) järgi **jutustamine**. Jutu koostamine, sellele lõpu mõtlemine ja kirjutamine.
- **Kirjatehnika: tähed s, š**
Kv lk 36–37. Maiustused. *Millised maiustused sulle maitsevad? Mis karp on pildil?*
Kirja eelharjutused kommikarbi kaane pealt (kv lk 36). Seejärel lapse enda vabalt valitud laiusega joonte vahele üks-kaks rida: s, š, šš.
Kv lk 36 kirjatähed üle joonistada.
Kv lk 37 kirjaread.
- **Kirjajarjutus** abijoonega vihikusse: erinevaid sõnu, milles alguses, sees või lõpus š, kirjutada lastega koos tahvlile ja sealt edasi igaüks endale sobivad vihikusse.
- **Kirjatehnika: täht j**
Kv lk 38–39. Jõulude ootel. *Mida teevad päkapikud? Mida kingitusteks pakitakse? Mida ootad sina jõuluvanalt?*
Erinevaid kirjajarjutusi. Seejärel lapse enda vabalt valitud laiusega joonte vahele üks-kaks rida: j.
Kv lk 38 kirjatäht üle joonistada.
Kv lk 39 kirjaread.
- **Kirjajarjutus** abijoonega vihikusse: erinevaid sõnu, mida lastega koos tahvlile kirjutada ja sealt edasi igaüks endale sobivad vihikusse.

Lisad, mängud

- Rühmad kirjutavad nii palju mõistatusi, kui teavad.
- Mõelda välja onu Heino ja tädi Kai kahekõne mõnel kitsamal teemal, nt *Jõulukuuske valimas*.
- Lühiooperit võib dramatiseerida, mõelda ühiselt juurde veel tegelasi. Esitada seda rühmades, esineda teistele.

Aabits lk 116–117, tv lk 88–89; kv lk 40–41

- **Arutelu** jõuludeks valmistumisest. Näidisküsimusi: *Kuidas valmistutakse jõuludeks sinu kodus? Milliseid ettevalmistusi teed sina? Milliseid vanemad? Kuidas tehakse piparkooke? Koosta nimekiri asjadest ja toiduainetest, mida on vaja piparkookide valmistamiseks.*
- **Ettelugemiseks**: Jaanus Vaiksoo „Õhtu vanas talus” (Jaagupi esimene koolisügis, lk 64–67).
- **Pildi vaatlus** (aabits lk 117), **jutustamine** pildi järgi. Näidisküsimusi: *Mida keegi teeb? Millised näod on lastel? Milline on nende meeleolu? Moodustada pildi järgi lauseid.*
- **Lugemine** (aabits lk 116), **arutelu** loetu põhjal. Näidisküsimusi: *Kes on Jaagupi perel külas? Mida tehakse? Kes askeldavad köögis? Mida poisid teevad? Mille peale Timm aevastab? Millist sõnapaari palub Kaspar Arturil öelda? Proovi sina öelda võimalikult kiiresti sõnapaari „Pagari piparkook”. Kuidas tuleb välja? Kellel läheb kõige soravamalt?*
Leida palast kõik nimed. *Millise tähega nimed algavad?*
- **Töövihik** h 178 eeltöona tuletada meelde sulghäälikud. Moodustada klassis kolm rühma. Iga rühm saab endale ühe sulghäälikupaari. Aja peale mõeldakse saadud sulghäälikutega algavaid sõnu.
Tv h 179 eeltöö. Tahvlil või ladumisaabitsas sõna JÕULU. Lisada sellele sõnu, nii et tekiks liitsõna. Töö võiks olla rühmades. Vaadata, kes saab rohkem sõnu (*jõuluaeg, -taat, -saan, -vana, -puu, -kuusk, -kuu, -küünal, -täht, -laupäev, -maa, -laps, -mees, -pärg*). Moodustada lauseid. Häälidada, laduda.
Tv h 180. Olenevalt klassi tasemest vajab mõni õpilane kindlasti koos õpetajaga harjutamist, häälimist, ladumist.
- **Kirjatehnika: tähed g, q**
Kv lk 40–41. Rändamisest, kõndimisest. *Lõpeta kingapilt, joonista teine samasuguseks.*
Erinevaid kirjajarjutusi. Seejärel lapse enda vabalt valitud laiusega joonte vahele üks-kaks rida: *g, q*.

Kv lk 40 kirjatäht üle joonistada.

Kv lk 41 kirjaread.

- **Kirjarahjutus** abijoonega vihikusse: erinevaid sõnu, mida lastega koos tahvlile kirjutada ja sealt edasi igaüks endale sobivad vihikusse.

Lisad, mängud

- Sõnaalguse G, B, D harjutamiseks võib õpetaja kirjeldada midagi ja lapsed arvavad, mida kirjeldati (*ball, beebi, banaan, diivan, dogi, dušš, greip, gorilla, gloobus*).
- Koostada jutt, milles a) kõik sõnad algavad ainult K-, P- või T-ga; b) sõnad algavad nii K-, P- kui ka T-ga. Nõrgem õpilane teeb ainult lauseid.
- Kirjutada tahvlile sulghäälikut sisaldavaid sõnu valesti. Lasta lastel neid parandada ja laduda ladumisaabitsasse või kirjutada vihikusse õigesti.

Aabits lk 118–119, tv lk 90–91; kv lk 42–43

- **Arutelu** jõuluvana ootamisest. Näidisküsimusi: *Keda oodatakse jõulude ajal kõige rohkem? Miks? Kuidas jõuluvana teab, mida sulle tuua? Kes viib jõuluvanale kingitusi? Kas jõuluvana jääb kingist ilma?*
- **Pildi järgi** (aabits lk 119) **ennustada**, millest võiks palas juttu olla. Näidisküsimusi: *Kuhu lapsed lähevad? Kus nad on? Mida teevad päkapikud? Mis võiks neil kotis olla?*

Õpetajal on kott, milles on jõuludega seotud asjad, nt küünel, jõulutäht (lill), kuuseehe, käbi, kuuseoks, pisike kingipakk, mõni mängupäkapikk, jõulukaart, piparkook, mandariin, ingel, jõulusokid. Laps paneb käe kotti ja püüab ära arvata, mida ta katsub. Laps võtab kotist ühe asja, kirjeldab seda täislausega. Püüda seletada, kuidas on kirjeldatav ese seotud jõuludega. Teha oma esemest jutuke.

Kuidas kuuske ehtida? Kes seda sinu peres teevad?

- **Lugemine** (aabits lk 118), **arutelu** loetu põhjal. Näidisküsimusi: *Miks muutuvad lapsed rahutuks? Mida pakub välja onu Marek? Miks Jaagup ei taha minna? Mille korraldab Kaspar? Miks hakkas Jaagupi süda kiiremini põksuma? Mis paneb sinu südame kiiremini põksuma? Mille poolest erinevad regi ja kelk?*

Leida palast nimed. Leida palast lause, mille lõpus ei ole ainult punkt. *Mis märk see on?*

- **Töövihik** h 182 eeltöök sõnamäng, kus sõnas saab muuta vaid üht tähte, võib ka laduda.

Tahvlile sõnakett sõnadest, milles on muudetud ühte tähte: LUBA – JUBA – TUBA – TABA – TAGA – VAGA – VÄGA – SÄGA – SÄRA; KELL – SELL – SALL – TALL – TALU – KALU – KALA – TALA – TALI – KALI – NALI – VALI – VALU – SALU.

Tv h 182 lisaks võivad tublimad lapsed sõnaketti paberil jätkata või ladumisaabitsasse teha.

Tv h 183 eeltööna on õpetajal sõnasedelid: LU, MI, KÜÜ, NAL, JÕU, LU, VA, NA, LU, MI, RE, GI, SÜ, DA, KEL, DER, O, NU. Lapsed moodustavad rühmades nendest silpidest sõnu. Lastele on öeldud, et kokku tuleb saada kaheksa sõna, neist seitse on olemas lugemispalas. *Missugust sõna ei leia aabitsaloost?* (küünal)

Tv h 183 – puudu on SUUSAD.

Tv h 185 eeltööna jutustada suuliselt, mida keegi jõuluvanalt soovib. *Mida oled teinud, et jõuluvana saaks sulle kingituse tuua?* Võib kirjutada ka eraldi kirja, mis jõuluvanale rõõmu valmistaks.

Jõulusoovid, nende joonistamine

- **Tahvlitekst** – kiri jõuluvanale. TERE KALLIS JÕULUVANA! MEIE OLEME ÜHE VÄIKESE EESTI KOOLI ESIMENE KLASS. KIRJUTAME SULLE VEIDI ENDAST...

- **Kirjatehnika: tähed c, f**

Kv lk 42–43. Flamingod. *Millised linnud on flamingod? Kas Eestis on võimalik kusagil neid näha? Mis värvi linnud on flamingod?*

Erinevaid kirjajarjutusi. Seejärel lapse enda vabalt valitud laiusega joonte vahele üks-kaks rida: *c, f*.

Kv lk 42 kirjatäht üle joonistada.

Kv lk 43 kirjaread.

Täiendada flamingopilti, värvida.

Film, kaadrid. Joonistada ise mingi väike lõik.

- **Kirjajarjutus** abijoonega vihikusse: erinevaid sõnu, mida lastega koos tahvlile kirjutada ja sealt edasi igaüks endale sobivad vihikusse.

Lisad, mängud

- Proovida ise koostada täheruudustikku, millesse on peidetud jõuludega seonduvad sõnad.
- Joonistada üks põnev küünal/kaunis küünal. *Kirjelda. Milleks kasutatakse küünlaid?*
- Pildiseeria joonistamine, selle põhjal jutustamine.

15. NÄDAL

detsember	85, 86	87	88, 89	90
NÜÜD TEAN JA OSKAN	Mõte minna kelgutama oli tõesti hea.	Sohvi ja Teele ning Jaagupi jõululuuletus.	Paula ja Kaspari jõululuuletus.	Linda jõululuuletus. Arturi ja kogu pere ühine jõululaul.
	A lk 120–121 Tv lk 92	A lk 122–123 Tv lk 93	A lk 124–125 Tv lk 94	A lk 126–127 Tv lk 95

Aabits lk 120–121, tv lk 92–95; kv lk 44–45

- **Ettelugemiseks:** Jaanus Vaiksoo „Jaagupi klassi jõuluhommik” (Jaagupi esimene koolisügis, lk 68–69).
- **Pildi vaatlus** (aabits lk 121). Näidisküsimusi: Kirjelda pildil olevaid lapsi (näoilmet, kehahoiakut). Kes on veel pildil? Kuhu onu Heino võiks minna?
- **Lugeda** pala (aabits lk 120) ahellugemisena lause kaupa. Eelnevalt tuletada meelde lauselõpumärgid, kus järg naabrile üle anda.

Leida palast hüüdlauseid. Lugeda neid sobiva intonatsiooniga.

Mitu küsilause on aabitsaloos? Lugeda. Koostada ise pala kohta kolm küsimust.

Otsida palast lause *Hinge poeb iversearki kartus. Mida see tähendab? Kas Jaagup hakkas jõuluvana kartma? Mis toimus, kui jõuluvana kohale jõudis?*

Ühiselt kirjutada palast välja kõikide lausete esimesed sõnad: MÕTE, LÕBUS, ÜLEVALT, KEEGI, MEHEL, JAAGUPIL, JÕULUVANA, LÄHEBKIL, TERE, KUHU, JÕULUVANAD, KÄIN, KÜLLAP, NÜÜD, SEE, TA, HEINO, VAEVALT, ENAM, HINGE, ISA, LAPSED, TA. Millise tähega need sõnad algavad? Moodustada nende sõnadega lauseid. Lisada võib juurde ainult ühe sõna, mida ei ole väljakirjutatud hulgas, nt *Lõbus jõuluvana lähebki nüüd majja; Kuhu jõuluvana jäävad?*

- **Töövihik** h 186 eeltööna moodustada kaks küsi-, kaks hüüd- ja kaks väitlauseid, mis on seotud jõuludega. Pöörata tähelepanu lause lõpumärgile.

Tv h 187 eeltööna tuletada meelde vastandsõnade mõiste. Sedelitel sõnad: KÜLM, SOE, MUST, VALGE, MÄÄRDUNUD, PUHAS, KÕVA, PEHME,

KIIRE, AEGLANE, IGAV, HUVITAV, VASAK, PAREM, HEA, HALB, KADE, LAHKE. Rühmatööna leitakse vastavad vastandsõnade paarid.

Tv h 189 lisaks jätkata ühiselt.

Tv h 190 vastused: AASTA, KUU, NÄDAL, PÄEV, ESMASPÄEV, TEISIPÄEV, KOLMAPÄEV, NELJAPÄEV, REEDE, LAUPÄEV, PÜHAPÄEV.

Tv h 191 eeltööna tuletada meelde, et kui sõna vastab küsimusele *mida teeb?* (kui keegi midagi teeb), siis on selle lõpus-B. Kui mitu inimest midagi teevad, siis on sõna lõpus -VAD.

Tv h 193 ristsõna: 1. PIPARKOOK; 2. LÕNG; 3. PÕHJAPÕDER; 4. LUMI; 5. KUUSK; 6. HANG; 7. KINK; 8. PADI; 9. MAJAKAS; 10. ÕUN; 11. KUU; 12. KÜÜNAL; 13. KELLUKE – RÕÖMSAID JÕULE.

● **Kirjatehnika: tähed z, ž, x, y**

Kv lk 44–45. Erinevaid kirjajarjutusi. Seejärel lapse enda vabalt valitud laiusega joonte vahele üks-kaks rida: z, ž, x, y.

Kv lk 44 kirjatäht üle joonistada.

Kv lk 45 kirjaread.

● **Kirjajarjutus** abijoonega vihikusse: erinevaid sõnu, mida lastega koos tahvlile kirjutada ja sealt edasi igaüks endale sobivad vihikusse.

Lisad, mängud

- Rääkida võiks kalendrist. Uurida kuid, nädalapäevi jne.
- Muinasjutu „Lumeeit” (nt Eesti Raamat, 1971) dramatiseering.
- Jutule lõpu mõtlemine, kirjanemine.

Aabits lk 122–127 (jõululuuletused); kv lk 46–48

- Lugeda luuletusi, õppida pähe, esitada ilmekalt.
- Rääkida adventiajast, jõlukommetest meil, kodus ja mujal.
- Jaotada jõululuuletusi lahtilõigatuna rühmadele või pinginaabritele. Lapsed püüavad luuletuse kokku panna, kontrollivad aabitsast. Sama võib teha ka pärast luuletuse läbi lugemist.
- Võrrelda luuletusi omavahel – sisu, pealkirju.
- Leida luuletustest riimuvaid sõnu.
- Anda luuletus ilma riimideta, lapsed mõtlevad need ise.
- Õpetaja loeb erinevatest luuletustest lauseid, lapsed mõistatavad, millisest jõululuuletusest need on.

- **Kirjatähtede kordamine** – kv lk 46–47, 48
Lk 46. Nimetada kehaosi, riietusesemeid.
Lk 47. Kirjutada, mis on laual.
Lk 48. *Kas tunned kõiki väikseid kirjätähti?* Kirjutada sõnad tähestikulises järjekorras vihikusse.

Lisad, mängud

- Mõelda ise mõni jõululuuletus ja see illustreerida.
- Korraldada luuleõhtu.
- Mõistatuste koostamine ja lahendamine, ristsõnade lahendamine.
- Kuulata klassis erinevaid häält. *Kas kuuleme päkapikke tulemas?*
- Leida luuletustest sõnu, mis vastavad küsimusele *mida teeb?, mida teevad?* Uurida lauselõpumärke.
- Meenutada aabitsategelasi, lugusid, mis nendega esimese poolaasta vältel aset leidsid.
- Vestlus heategudest.
- Jutustamine pildiseeria järgi.

Tunde mitmekesisistavaid mängu

Tutvumismängud

1. Teretamismäng. Ruumis liigutakse läbisegi muusika saatel. Kellega kohtutakse, sellega teretatakse järgmisel viisil: kokku puutuvad näpuotsad, varbad, põlved, otsmikud; vaadatakse silma ja noogutatakse vaikides; tutvustatakse end nimepidi.
2. Lapsed seisavad kahes ringis, näod vastamisi. Sisemine ring käib muusika taktis päripäeva ja välimine vastupäeva. Kui muusika lakkab, jäävad lapsed seisma. Vastasseisjal võetakse käest kinni ja öeldakse oma nimi.
3. Tahvlil on sildid õpilaste nimedega. Õpetaja võtab ükshaaval silte ja loeb ette sellel oleva nime. Kuuldes oma nime, tuleb õpilane klassi ette ja laseb teistel oma nimesilti lugeda.
4. Õpilased on ringis. Ringi keskel on nimesildid tagurpidi maas. Iga õpilane võtab ühe sildi ja annab selle õigele omanikule.
5. Õpetaja ütleb kellegi nime ainult suu liikumisega. Kes arvab ära, kelle nimi öeldi, ütleb selle kõva häälega ja viskab sellele lapsele palli.
6. Iga laps kirjutab ennast iseloomustava nime (looma/eseme) sedelile. Sedelid jagatakse klassis laiali, nii et keegi ei saa enda kirjutatut. Igaüks loeb enda kätte sattunud nime teistele ette ja püüab ära arvata, kellele see nimi kuulub.

Otsustamisoskust harjutavad mängud

1. Õpetaja ütleb teatud teemaga seonduvaid sõnu, nt õpilaste nimed, seente nimetused. Kui sõna seostub teemaga, annavad õpilased sellest kokkulepitud liigutusega märku.
2. Klassile näidatakse sildil olevat sõna. Üks laps seisab seljaga klassi poole. Küsimusi esitades püüab ta selgusele jõuda, mis (kelle/mille nimetus) oli sildile kirjutatud. Teised võivad vastata ainult jaa või ei.
3. Mängu „Täidan, täidan laeva” variatsioonid (algul sõnarühmadega, hiljem juba tähtede vm kriteeriumite järgi).
4. Õpetaja nimetab järjest sõnu, korrates iga teise või kolmanda sõna järel üht ja sama sõna, nt *laud, kool, sein, laud, tool, pirn, kivi...* Lapsed ütlevad, mis sõna kordus.

Mälu arendavad mängud

1. Tahvlil on igasuguste sõnadega sildid. Lapsed loevad, panevad silmad kinni ja õpetaja võtab ühe sildi ära. Lapsed mõistatavad, mis on puudu. Võib ka vahetada siltide järjekorda või asendada ühe sildi teisega.
2. Õpetaja nimetab sõnade rea. Lapsed ütlevad, milline sõna ei sobi ritta.
3. Õpetaja alustab mängu, öeldes: „Sõitsin linna ja võtsin kaasa raamatu.” Esimene õpilane jätkab: „Sõitsin linna ja võtsin kaasa raamatu ja pliiaatsi.” Järgmine õpilane jätkab: „Sõitsin linna ja võtsin kaasa raamatu ja pliiaatsi ja räti.” Mängitakse nii kaua, kuni õpilased suudavad eelnevat mäletada.
4. Tahvlil/laual on pildid/esemed reas. Lapsed jätavad meelde, millises järjekorras need on. Õpetaja võtab pildid/esemed ära, õpilased püüavad rea taastada.
5. Jätkatakse õpetaja/õpilase alustatud juttu. Õpetaja alustab nt: „Õues paistab päike...”, igaüks saab lause lisada.

Häälikumängud/-tegevused

1. Sõnadest otsitakse vastavat tähte. Püütakse leida, kelle või mille moodi vastav täht on.
2. Oskajad kirjutavad/mõtlevad teistele jutu vastava tähe või teemaga.
3. Õpetaja ütleb sõnu, õpilased otsivad, kas sõnas on vastav häälik või ei. Märku antakse kokkulepitud liigutusega.
4. Sõnade rühmitamine algustähe või tähtede arvu järgi.
5. Iga järgmine mängija nimetab sõna, mis algab eelmise sõna lõpphäälikuga, nt *kass-saabas-sau-uks...*
6. Asendada üks häälik teisega, nt kõik täishäälikud asendada *o*-ga (*kos olob motso soos...*).
7. Viimase hääliku mäng. Üks lastest vaatab klassis kedagi/midagi ja nimetab selle sõna viimase hääliku. Teised mõistatavad, mida mõeldi.
8. Otsida palast sõnu, milles on häälikuid ja tähti sama palju kui tähti.

Sõnavaramängud/-tegevused

1. Õpetaja kirjutab tahvlile sõna, nt *suitsupääsuke*. Õpilased kirjutavad nii palju lühemaid sõnu, kui suudavad välja mõelda.
2. Õpetaja kirjutab tahvlile sõna nii, et täishäälikud on vahele jäänud (nt *s_g_s*). Üks õpilane, kes ära arvab, mis sõna see on, tuleb tahvli juurde ja kirjutab puuduvad tähed.

Soovitatud jutukogusid

- Vanad aabitsajutud. Koostanud Reet Krusten. Tiritamm, 1993; korduustrükk 2007
- Ema, palun loe mulle! Koostanud Leelo Tungal. Ilo, 2000; ümbertrükk 2007
- Isa, palun loe mulle! Koostanud Leelo Tungal. Ilo, 2000
- Memme, palun loe mulle! Koostanud Leelo Tungal. Ilo, 2001
- Taadu, palun loe mulle! Koostanud Leelo Tungal. Ilo, 2002
- Meie laste muinasjutud. Tõlkinud Marika Vingissar. Suur Eesti Raamatuklubi, 2000